

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Handan SAYER

Ankara 2011

Para ile satılmaz.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
Ziya Gökalp Cad. No: 40 Kızılay Ankara
Tel: 0312 430 45 77 Faks: 0312 430 76 70
www.ksgm.gov.tr

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE
ERKEKLERİN KATILIMI

UZMANLIK TEZİ

Handan SAYER

DANIŐMAN
Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN AKMAN

ISBN: 978-975-19-5129-8

Basım Yeri: Afşaroğlu Matbaası
0 312 384 54 88 - Ankara

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında desteklerini her an yanımda hissettiğim an-neme, eőime ve bu süreçte beni bir an yalnız bırakmayan biricik kızıma sonsuz Őükranlarımı sunarım. Ayrıca, bilgi ve birikimiyle tezime yaptığı katkılarından dolayı danışmanım Yrd. Doç. Dr. Canan ASLAN AKMAN'a ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü yöneticileri ile mesai arkadaşları-ma teşekkürlerimi iletirim.

ÖZET

1990'lı yılların ortalarından itibaren, toplumsal cinsiyet eşitliği ile kadın haklarının korunması ve geliştirilmesinin, yeni bir strateji olarak erkeklerin toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değiştirilmesi sürecine dâhil edilmesini gerektirdiği gittikçe artan oranda anlaşılmıştır. Bu yeni stratejiye göre, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ihtiyaç duyulan köklü toplumsal değişimler için yeterli destek yalnızca kadınlar tarafından sağlanamayacak olup erkeklerin aktif katılımını da gerektirecektir.

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı her yönüyle ele alınmıştır. Bu kapsamda, konunun teorik ve pratik alanda gelişim süreci ile uluslararası boyutu ortaya konulmuş; erkek katılımına karşıt görüşlerle erkek katılımını destekleyen düşünceler incelenerek konu objektif bir şekilde ele alınmıştır. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasının toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi için önemli ve gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitin ardından, erkek katılımı erkekler açısından değerlendirilerek erkeklerin konuya ilişkin sorumlulukları belirlenmiştir. Ayrıca erkek katılımının erkekler için de kazanımları olduğu vurgulanarak konunun önemi bir de erkekler açısından ortaya konulmuştur.

Çalışmada erkek katılımı konusunda yapılacak faaliyetlere örnek olması için, bu alanda ön plana çıkan Finlandiya ve Avusturya'nın konuya ilişkin uygulamaları incelenmiştir. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında yapılan çalışmalar erkek katılımı perspektifi ile incelenmiş ve uluslararası alanda gelişmekte olan erkek katılımının etkilerinin ülkemizdeki çalışmalara da yansıdığı görülmüştür.

ABSTRACT

By the mid 1990s, it was increasingly understood that gender equality and promotion and protection of women's rights required a new strategy that mobilized men in changing gender relations. According to this new strategy, garnering sufficient support for the profound social changes required by the gender equality agenda could not be achieved by women alone but also required the active involvement of men.

In this study, involving men in gender equality is discussed in all its aspects. In this framework, the subject's theoretical and practical development process and international dimension is introduced; by analyzing pro and con ideas about men's involvement the subject is tried to be discussed objectively. As a result, it is ascertained that men's involvement in gender equality is necessary and important for achieving gender equality. After this determination, men's involvement is analyzed from the point of men and men's responsibilities. Moreover, by emphasizing that men's involvement has many advantages for men's themselves, the subject's importance is presented from the point of men.

In this study, in order to be an example for the activities of men's involvement, the activities of Finland and Austria which stand in the forefront in men's involvement are analyzed. The studies of our country which is in the scope of gender equality are analyzed through the perspective of men's involvement and it is seen that the effects of men's involvement that is progressing on the international stage is reflected on the studies of our country.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Düzeni ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini	9
1.2. Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik	14
1.2.1. Hegemonik Erkeklik	16
1.2.2. Erkekliğin Toplumsal İnşası	18
1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	22
1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Neden Erkek Katılımını Gerekendirir?	24
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMININ ÖN PLANA ÇIKIŞ SÜRECİ	33
2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerçekleştirilmesine Yönelik Çalışmalarda Kadın Odaklı Bakış Açısından Erkek Katılımının Önemi	33
2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Teorik Alanda Gelişim Süreci	34

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Uygulamaya Dönük Çalışmalar Sonucunda Ortaya Çıkışı	38
2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Uluslararası Alanda Gelişim Süreci.....	46
2.2.1. Birleşmiş Milletler.....	46
2.2.2. Avrupa Konseyi.....	52
2.2.3. Avrupa Birliği.....	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	59
3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMINA İLİŞKİN FARKLI GÖRÜŞLER.....	61
3.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımına İlişkin Riskler	61
3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Önemi.....	64
3.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Önemi ve Barındırdığı Riskler Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımında Dikkate Alınması Gerekenler	70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	75
4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE ERKEKLER.....	77
4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katılıma Erkeklerin Dirençleri	77
4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Erkekler İçin Olumsuz Sonuçları	81
4.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Erkeklerin Sorumlulukları	86
4.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Erkekler İçin Kazançları	88

BEŞİNCİ BÖL¼M	93
5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMINA İLİŞKİN ÜLKE ÖRNEKLERİ (FİNLANDİYA-AVUSTURYA) VE TÜRKİYE’DEKİ DURUM	95
5.1. Finlandiya ve Toplumsal Cinsiyet EŞitliğine Erkeklerin Katılımı	96
5.2. Avusturya ve Toplumsal Cinsiyet EŞitliğine Erkeklerin Katılımı	103
5.3. Türkiye ve Toplumsal Cinsiyet EŞitliğine Erkeklerin Katılımı	109
SONUÇ VE ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA	125
EKLER	133
EK 1	135
EK 2	141

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklaması
AB	Avrupa Birliği
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AK	Avrupa Konseyi
BADEP	Baba Destek Programı
BM	Birleşmiş Milletler
CDEG	Avrupa Konseyi Kadın Erkek Eşitliği Yönlendirme Komitesi
CoE	Council of Europe
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
GAD	Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
ICPD	Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı
ICT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
ICWR	Uluslararası Kadın Araştırmaları Merkezi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
INSTRAW	Birleşmiş Milletler Kadının İlerlemesi İçin Araştırma ve Eğitim Enstitüsü
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KSK	Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TANE	Finlandiya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi

UN	United Nations
UNAIDS	Birleşmiş Milletler AIDS Programı
UNDAW	Birleşmiş Milletler Kadınların İlerlemesi Birimi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WID	Kalkınmada Kadın

GİRİŞ

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere uluslararası kuruluşların, bölgesel kuruluşların ve en başta da eşit haklar kazanmak için mücadele veren kadın hareketinin süregelen çabalarına; kadın-erkek eşitliğinin, insan haklarına ilişkin tüm uluslararası belgelerin temel ilkeleri arasında yer almasına ve ulusal düzeyde tüm ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için farklı çaba, bilimsel araştırma ve hukuksal düzenlemelere gidilmesine rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında kadınların eşitsiz konumları hem özel hem de kamusal alanda dünya genelinde varlığını sürdürmektedir.

Kadına yönelik şiddet, ülkelerin önemli bir sorunu olarak hala dünya kamuoyunun gündeminindedir. Cinsiyetler arası gelir adaletsizliğine ve yetki ve karar alma mekanizmalarında kadınların eşitsiz konumuna sebep olan eğitim ve istihdam olanaklarının milyonlarca kadın ve kız çocuğu için sınırlılığı, kadınların insan haklarına ilişkin devam eden sorunlar olarak varlıklarını korumaktadır. Dünyanın bazı bölgelerinde anne ölüm oranları hala kabul edilemez derecede yüksektir. Kadınların ekonomik ve sosyal yönden bağımlı konumları kadınlar aleyhine süregelen kırıl-ganlıklara neden olmaktadır.

Bugün gelinen noktada, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının geliştirilmesi ve korunması bağlamında yalnızca yasal alanda verilmiş hakların bulunması, kadınlara özel politikalar geliştirilmesi gibi tedbirlerin, önemleri yadsınamaz olmakla birlikte, tek başlarına yeterli olmadıkları daha çok anlaşılmış bulunmaktadır.

Bu kapsamda, 1990'lı yılların ortalarından itibaren toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ile kadın haklarının geliştirilmesine ve korunmasına dönük çabaların başarıya ulaşmasında kilit faktörlerden birinin erkeklerin sürece dâhil edilmesi olduğu görüşü ön plana çıkmaya başlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı olarak adlandırılacak bu görüş, süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin eşitlikçi biçimde değiştirilmesi için yalnızca kadınların bilinçlendirilmesinin yeterli olmadığının görülerek erkeklerin değişiminin de sağlanmasının gerekliliğinden doğmuştur.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin kritik rollerinin farkına varılmasıyla birlikte uluslararası alanda önemi kabul edilen ve üzerinde gittikçe artan oranda durulmaya başlanılan toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını ele almayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede, çalışmanın birinci bölümünde, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyete ilişkin temel kavramlar ele alınmış ve bu kavramların erkekliğin inşasıyla ilişkisi ortaya konulmak suretiyle toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının neden gerekli olduğu sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının ön plana çıkma süreci ele alınmıştır. Bu bölüm, erkek katılımının¹ ön plana çıkışını ilk olarak teorik ve pratik alanda yürütülen çalışmalar düzeyinde ele almakta ve böylece erkek katılımının, yüzeysel olarak ortaya atılmış bir görüş olmaktan çok, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yürütülen çalışmalar sonucunda ortaya çıkmış bir ihtiyaçtan kaynaklandığını göstermeyi amaçlamıştır. Bölümün devamında konunun uluslararası alandaki gelişim süreci; BM, Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Birliği (AB) başlıkları altında ele alınmış ve konunun uluslararası boyutu ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına karşı çıkan ve erkek katılımını destekleyen görüşlere yer verilerek toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı objektif bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca, erkek katılımının, her ne kadar birtakım riskler barındırsa da, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki kritik öneminden hareketle bu risklerin en baştan önlenmesi için dikkat edilmesi gereken hususlara yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını erkekler açısından ele almıştır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı erkeklerin gösterdikleri dirençler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz sonuçlarına değinilmiş-

1 Bu çalışmanın kimi yerlerinde, anlatımda akıcılık sağlanması amacıyla "toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı" ifadesi yerine "erkek katılımı" ifadesi kullanılması uygun bulunmuştur.

tir. Ardından, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki sorumlulukları ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkekler için kazanımları ¼zerinde durulmuştur.

Son b¼l¼mde, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda ¼lke ¼rnekleri ile T¼rkiye'deki durum ele alınmıştır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları bağlamında erkek katılımına verdikleri ¼nemle ¼n plana çıkan iki Avrupa ¼lkesi olan Finlandiya ve Avusturya incelenecek ¼lkeler olarak belirlenmiş ve bu ¼lkelerdeki uygulamalara yer verilmiştir. B¼l¼m¼n devamında, ¼lkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda y¼r¼t¼lm¼ř veya y¼r¼t¼lmekte olan çalışmalar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusuna temel teşkil edecek belli başlı kavramlar ele alınacaktır. Bu kapsamda ilk olarak toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durulacak; daha sonra toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik konusuna yer verilecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının açıklanmasının ardından toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının neden gerekli olduğu sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Düzeni ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet (gender) kavram olarak ilk defa, 1950'lerin ortalarında psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet, "kimlik" olarak kavramlaştırılmış ve "toplumsal cinsiyet kimliği" bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair öz algısı olarak tanımlanmıştır (Marshall, 2000). Bununla birlikte, toplumsal cinsiyetin kavram olarak ilk kullanımının 1950'lerden daha öncelere denk geldiği görüşünde olanlar da bulunmaktadır. Örneğin Nellie Oudshoorn (1994)'a göre toplumsal cinsiyet ilk olarak 1930'larda, psikolojik karakterlerin fizyolojik cinsiyetten farklı olduğunu ortaya koymak üzere kullanılmıştır (Oakley, 1997).

Toplumsal cinsiyet kavramının kapsamlı bir şekilde ve bugünkü anlamıyla ilk defa 1970'lerdeki feminist hareket tarafından kullanıldığını söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet kavramının feministler tarafından ortaya atılmasındaki itici güç, biyolojik özelliklerin toplumsal eşitsizliklerin meşru bir sebebi olamayacağını göstermek ve biyolojik determinist anlayışın yanlışlığını ortaya koymak olmuştur. Çünkü, uzun yıllar boyunca kadınların maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaların temelinde, kadınlar ve erkekler arasında mevcut olan ayrımcılıkların doğal ve değiştirilemez olduğu inancının hâkim olduğu görülmektedir. Bu biyolojik determinist anlayışa göre; kadınlarla erkeklerin toplumsal, psikolojik ve davranışsal özelliklerinin tümünün temelinde metabolizma gerçeği bulunmaktadır. Metabolik duruma ait bu biyolojik gerçekler, yalnızca kadınlarla erkekler arasındaki davranış farklılıklarının açıklanması için kullanılmakla kalmamış; bununla birlikte toplumsal ve siyasal düzenlemelerin nasıl olması

gerektiği konusunda meşrulaştırıcı birer araç olarak da kullanılmıştır. Örneğin kadınlara siyasal haklar tanınması, kadınların biyolojik özellikleri nedeniyle bu hakları kullanmaya uygun olmadıkları gerekçesiyle yararsız görülmüş, ayrıca kadınların da siyasal haklardan yararlanmak istemeyecekleri savunulmuştur (Stanford University, 2009).

Feministler böyle bir yaklaşımın doğru olmadığını göstermek amacıyla kadınlarla erkekler arasındaki davranışsal ve psikolojik farklılıkların biyolojik sebepleri olmaktan çok toplumsal ve kültürel sebepleri olduğunu savunmuşlardır. Feministlerin bu savının temelini, Simone de Beauvoir'ın kadınlara hükmedilmesi sentezi ile ünlü "Kadın doğulmaz, olunur." sözünün oluşturduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. De Beauvoir bu sözle kadınlar ve erkekler arasındaki farkın biyolojik koşullardan değil, kültürel koşullardan etkilendiğini ortaya koyarak feminist harekette çığır açmıştır (Marshall, 2000). Buna göre, kadınlar ve erkeklerle özdeşleştirilen davranış özellikleri kromozomlardan veya anatomiden kaynaklanmamakta; aksine kültürel olarak öğrenilmekte ve kazanılmaktadır.

Feministlerin bu düşüncelerinin, erkeklik ve kadınlıkla ilgili kültürel alanda egemen fikirlerin gerçekliğe ancak kabaca denk düşen kalıpyargıları temsil ettiğini gösteren sosyolojik, psikolojik ve antropolojik çalışmalarla da desteklendiği görülmektedir. Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve kadın-erkek rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında farklar bulunduğunu ve kadınlıkla erkeğin birer toplumsal kurgu olduğunu ortaya koymuştur (Marshall, 1999).

Yapılan bu çalışmaların da yardımıyla feministler bir yandan kadın ve erkek olmanın doğuştan ve doğal olduğunu ortaya koyarken, diğer yandan kadınlık ve erkeğin nasıl yaşanacağını içinde bulunulan toplum tarafından belirlendiğini ifade etmişler ve toplumsal cinsiyet kavramını ortaya atmışlardır (Scott, 2007).

Feminist kurama göre toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplum tarafından inşa edilen, tarihi ve kültürel olarak değişen, sosyal ve politik faaliyetlerle bilinçli bir şekilde tekrar ve tekrar üretilen bir kavramdır. Buna göre toplumsal cinsiyet farklılıkları, biyolojik kaçınılmazlıklar olmaktan çok toplumsal inşalardır ve toplumda, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri olarak görünürlük kazanmaktadır (Marshall, 2000).

Bu çerçevede, feministler cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımı yapmayı yararlı bulmuşlardır. Bu ayrımı yapmak, kadınlarla erkekler arasında mevcut pek çok farkın toplumsal olarak üretildiğini ve dolayısıyla değiştirilebileceğini göstermesi noktasında feministlere imkân sağlamıştır (Stanford University, 2009).

Feminist akıma ek olarak sosyoloji alanında da, bazı yazarlar tarafından cinsiyetler arasındaki “ilişkileri” gözlem altına alan çalışmaların etkisi ile toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde daha çok durulmaya başlanıldığı ve cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımının yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Oakley (1972) cinsiyetin kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik ve anatomik farklılıklara, toplumsal cinsiyetin ise kadınlarla erkekler arasında kültürel ve toplumsal olarak inşa edilen farklılıklara atıfta bulunduğunu ifade etmiştir (Marshall, 2000).

Bu gelişmelere paralel olarak toplumsal cinsiyet kavramının BM tarafından da kabul edildiği görülmektedir. Stienstra (1996)'ya göre, 1985 yılında gerçekleştirilen Nairobi Konferansı'nda kabul edilen “Nairobi İleriye Dönük Stratejileri” belgesi, kadın odaklı bakış açısından toplumsal cinsiyet odaklı bakış açısına geçişi temsil etmektedir (Marshall, 2000). 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ise toplumsal cinsiyet kavramının bugünkü anlamıyla resmi düzeyde ilk kez kabul edildiği yer olmuştur (Acuner 1999, Marshall 2000).

Bugün gelinen noktada toplumsal cinsiyet, kadın-erkek eşitliği alanında akademik alandan uluslararası örgütlere kadar her alanda genel kabul gören bir kavram olarak karşımıza çıkmakta ve farklı şekillerde ifade edilse de aynı anlamı taşıyan biçimde tanımlanmaktadır.

BM tarafından yapılan tanıma göre toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri düzenleyen toplumsal kural, uygulama ve kurumlara atıfta bulunur ve kadınlarla erkekler arasında “kadınlık” ve “erkeklğin” sosyo-kültürel tanımlamaları kapsamında var olan iktidar ilişkileri ile ekonomik ilişkileri kapsar (United Nations [UN], 2008).

Avrupa Konseyi toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkeğin toplumsal olarak inşa edilmiş tanımları biçiminde kavramsallaştırmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetin toplumsal yaşamda, ka-

musal alanda ve özel yaşamda kadınlarla erkeklere atfedilen görevler, fonksiyonlar ve roller doğrultusunda tasarlanmış biçimi, kadınlık ve erkekliğin kültüre özgü olarak tanımlanmış halidir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet, yalnızca kadınlarla erkeklerin toplumsal olarak tanımlanmalarını anlamını taşımamakta, aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin de toplumsal olarak belirlenmesi anlamına gelmektedir (Council of Europe [CoE], 2004 b).

Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde gelişmektedir. Connell (2003)'a göre toplumsal cinsiyet kavramını tam olarak anlayabilmek için bu kavramın doğasına inmek, başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet düzeni ile bu düzende gelişen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin özelliklerini ortaya koymak gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet düzeni, herhangi bir toplumda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin geliştiği genel sistem olarak tanımlanmaktadır. Kadınlarla erkeklerin yaşamları, toplumsal cinsiyet düzeni tarafından şekillenmekte ve bu düzen içindeki toplumsal cinsiyetçi işbölümünün yanı sıra kadınlar ve erkeklere ilişkin farklı sosyo-kültürel kurallar ve beklentiler gibi pek çok yolla pekiştirilmektedir. Özetle toplumsal cinsiyet düzeni toplumda erkekler ve kadınlar için kabul edilebilir, teşvik edilebilir ve izin verilebilir olanı belirlemektedir (UN 2008, 2009).

Toplumsal cinsiyet düzeni ile bu düzende yerleşik toplumsal cinsiyet ilişkilerine ait önemli özellikler genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

Toplumsal cinsiyet düzeni, insanlar veya insan grupları arasındaki bağlantı ve farklılıkları içeren interaktif ilişkilerden kurulu bir düzendir. Dolayısıyla, bu düzen içerisinde tek bir grup veya bireyin başına gelenler diğer grupları ve bireyleri etkilediği gibi, bunun tam tersi de söz konusudur. Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde gelişen toplumsal cinsiyet ilişkileri yüzeysel değildir. Aksine bu ilişkiler; kurumsal rutinlerin, kültürel ve yasal anlayışların ve örneğin iş yaşamı-ev yaşamı ayrımı gibi insan hayatının doğal karşılanan düzenlemelerinin içerisinde derin biçimde örgünlüdür. Bunun bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet ilişkileri; iktidar düzeni, iktisadi düzenlemeler, duygusal ilişkiler ve iletişim sistemlerinin iç içe geçtiği çok boyutlu ilişkilerdir. Son olarak toplumsal cinsiyet ilişkile-

ri çeşitli ve değişkendir; dünyanın farklı yerlerinde farklı kültürel geçmişlerden doğar ve geçmişte farklı dönemlerde değişim gösterdikleri gibi günümüzde de değişmektedirler (Connell, 2002).

Toplumsal cinsiyet düzeni, kadınlarla erkeklerden beklentilerin, kadınlarla erkekler için izin verilebilir olanların ve kadınlarla erkeklere atfedilen değerlerin ortaya konulduğu farklı sosyo-kültürel ortamlarda inşa edilmektedir. Bu bağlamda; eğitim sistemleri, siyasi ve ekonomik sistemler, yasal düzenlemeler, kültür ve gelenekler tarafından kurumsallaştırılmakta olan toplumsal cinsiyet düzeni, kadınlar ve erkekler için uygun görülen toplumsal cinsiyet rollerini belirlemektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkeklerle özdeşleştirilen özellikler, beklentiler ve davranışlar olup, “kadınlığı” ve “erkekliği” tanımlar. İçinde yaşanılan toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkekler tarafından doğumun hemen ardından başlayan sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenilir; kültürel anlamda kadınlığa ve erkeklığe ait ortak inanç ve değerler yoluyla bireylere geçişleri sağlanır. Böylece, sosyalleşme süreci bireylere kadın ve erkeği ayırt etmeyi, kadınlar ve erkeklerden beklenen davranışları ve kişilerin toplum içinde biyolojik cinsiyetlerine uygun toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerini ve bu rollere uygun standartlarda hareket etmelerini benimsetir (Lee, 2005).

Chodorow (1978) ve Eagly (1987)'ye göre, kadınlar ve erkeklere uygun gördüğümüz özellikler ve beklentilere dair inançlarımız, geleneksel olarak toplumumuza yerleşmiş bulunan sosyal rollere ilişkin algılarımızdan kaynaklanmaktadır. Örneğin geleneksel rolleri gereği erkekler, liderlik mevkilerine uygun bulduklarından saldırgan, baskın ve iddialı karakter özellikleri geliştirmektedirler. Kadınlar ise geleneksel olarak bakım hizmetleriyle ilgili rollere uygun görüldükleri için kadınlardan şefkatli, bağımlı ve hassas olmaları beklenmektedir. Geleneksel rolleri gereği toplum tarafından erkeklere ve erkeklere uygun görülen rol ve özelliklere, kadınlardan ve kadınlara ait rol ve özelliklerden daha yüksek değer atfedilmektedir (Lee, 2005).

Kadınlarla erkekler arasında hemen hemen tüm toplumlarda görülen eşitsizliklerin kaynağını; kişisel duygular ve kişiler arası ilişkilerden, eko-

nomik örgütlenme, yaşanan kültür ve devlet düzenine kadar insan deneyimlerinin bütün düzeylerinde görülen karmaşık ilişkiler ağı içerisine gömülü toplumsal cinsiyet ve kesin biçimde birbirinden ayrılan kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır (Connell, 2003).

1.2. Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Toplumsal cinsiyet, kadınlarla erkeklere ve kadınlarla erkekler arasındaki *ilişkilere* birlikte atıfta bulunan bir kavramdır. Bu açıdan toplumsal cinsiyetle ilgili olarak vurgulanması gereken önemli bir konu, toplumsal cinsiyetin yalnızca kadınlara özgü (sorunlar yaratan) bir kavram olarak algılanmaması gerektiğidir. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve bu eşitsizliklerin farklı görünümünün tek bir erkeğin biyolojik cinsiyetinden kaynaklanmadığının altını çizmekte de yarar vardır.

Toplumsal cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikler, asıl olarak tarihi devirlerden günümüze kadar aktarılan kümülatif bir üründür ve genel olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki baskı ve şiddetiyle örgülenmiştir. Kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler; insan bilinci, dil ve toplumsal deneyimlerin kurumsallaşmış yapıları içerisinde sürekli şekilde yeniden üretilmekte olan patriarkal toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kökleşmiştir (Ertürk 2004: 3-21, UN 2009).

Toplumsal cinsiyet, kimin neyi, nasıl yapacağını, sınırlarını neye göre çezeceğini ve kime hangi özellik ve değerler atfedileceğini belirler. Dolayısıyla Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, olunur." sözü yalnızca kadınlar için değil, erkekler için de geçerlidir. Çünkü toplum, kadın ve erkek kimliklerini kurgulamakta; yalnızca kadınları değil, erkekleri de bu kimlikler içine sokmaktadır. Sonuçta, cinsiyetler arasındaki ayrım veya ayrımcılık hiçbir zaman "işlenmemiş" bir halde ortaya çıkmamakta; aksine her zaman toplumda yaratılan bir hiyerarşi içinde erkek veya kadını önceden içine alan bir yorumla ortaya çıkmaktadır (Agacinski, 1998).

Bununla birlikte, kadın sorunları dile getirilirken esas olarak bu sorunların ortaya çıkmasında önemli aktörlerden biri olan ve cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin öznesini oluşturan "erkekliğin" ne olduğu ve nasıl inşa edildiği uzunca bir süre ciddi biçimde sorgulanmamıştır. Bu durumun

büyük ölçüde feminist düşünür ve aktivistlerin tartışmalarının patriarki kavramı etrafında yoğunlaşmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Patriarki kavramının kadınların, erkekler ve erkeklerin denetimi altındaki toplumsal ve siyasal kurumların uygulamaları sonucu uğradıkları ayrımcılığın farkına varılmasında çok önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Fakat bu kavram erkek iktidarını topyekûn, parçasız, çelişkisiz bir bütün olarak ele almış ve erkeklerin iktidarı nasıl oluşturdukları ve nasıl ellerinde tuttukları konularıyla ilgilenmekten uzak kalmıştır (Sancar, 2009).

1980'li yıllarla birlikte bu durumun değişmeye başladığı görülmektedir. Patriarki kavramı biyolojik indirgemeci, tarih dışı, homojen ve tekçi erkek egemenliği yorumuna dayanan basitleştirici bir kavram olduğu gerekçeyle eleştirilmiştir (Pease, 2000).

Patriarki kavramının genelleştirici tarzının arkasında yatan sebebin, sosyal bilimler alanında egemen olan biyolojik cinsiyet kavramı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kavram erkekliğin doğuştan sahip olunan genetik bir özellik ve doğal olduğunu kabul etmektedir. Feminist kuramcılar toplumsal cinsiyet kavramını gündeme getirerek sosyal bilimler alanına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Buna paralel olarak erkekliğin cinsiyet rejimi ilişkileri içinde şekillenen toplumsal bir ürün olduğu ve her an yeniden üretildiği kabul görmeye başlamıştır (Kimmel and Messner, 1989). Wiegman (2002)'a göre, böylece erkeklik artık biyoloji ve genetiğe indirgenerek sorgulama dışı tutulacak bir konu olmaktan çıkmıştır (Gardiner, 2005).

Bu gelişmelere paralel olarak “kadın çalışmaları” alanına benzer şekilde “erkek çalışmaları” alanı da, toplumsal cinsiyet farklılıklarının meydana gelişini merkezine alan bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Erkeklik alanında yapılan ilk çalışmalar erkeklik deyince ne anlaşıldığını ve hangi özelliklerin kastedildiğini açıklamaya çalışmış, geleneksel biyolojik cinsiyet yaklaşımlarına tepki olarak bazı erkeklerin de egemen erkeklik rollerinden şikâyetçi olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca bu çalışmalar egemen erkeklik değerlerinin erkekler üzerinde de olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Erkeklik alanında öncü çalışmaların başında Joseph Pleck'in “The Myth of Masculinity” (Erkeklik Mitosu, 1981) adlı

çalışmasını saymak gerekir. Pleck (1981), bu çalışması ile eril iktidarın cinsiyete dayalı işbölümü ile ilişkisini ve bu sayede inşa edildiğini ortaya koymuş ve erkeklik alanında yapılacak çalışmalara yön vermiştir (Sancar, 2009).

1980’li yıllarda feminist araştırmalarda ön plana çıkan tek bir kadınlıktan çok yaş, sınıf, köken gibi etkenlere göre değişen farklı kadınlıklar bulunduğu anlayışı erkeklik araştırmalarının da önünü açmıştır (Sancar, 2009).

Erkeklik konusunda yapılan araştırmaların artmasıyla birlikte bu alanda en çok tartışılan tezlerin yazarı R. W. Connell olmuştur. Connell “Gender and Power” (Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, 1987) ve “Masculinities” (Erkeklikler, 1995) adlı iki eseri ile farklı erkeklikleri ortak paydada toplayan şeyin kadınlar üzerinde kurdukları iktidar olduğunu belirtmiş ve bunu “hegemonik erkeklik” kavramıyla tanımlamıştır.

Toplumsal cinsiyet düzeninde erkekliğin nasıl inşa edildiğini, eril iktidarın oluşturulmasının ve sürdürülmesinin nasıl gerçekleştiğini anlamada ufuk açıcı bir kavram olması nedeniyle hegemonik erkeklik kavramının ele alınmasında yarar vardır.

1.2.1. Hegemonik Erkeklik

İlk olarak Connell (1995) tarafından ortaya atılan hegemonik erkeklik; “patriarkinin meşrulaştırılması sorunsalına genel kabul görmüş bir cevap olarak toplumsal cinsiyet pratiklerinin yapılanışı anlamına gelen ve erkeklerin baskın konumları ile kadınların ikincil konumlarını garanti eden bir kavram” olarak tanımlanmıştır (Connell, 1995).

Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet düzeninde oluşturulan iktidar ilişkileri, yalnızca kadınların erkekler tarafından ezilmesine ve ikincilleştirilmesine yol açan patriarki kavramı ile değil; erkeklerin sahip oldukları iktidarı nasıl sürdürdükleri ve yeniden ürettiklerine ilişkin soruları gündeme getiren hegemonik erkeklik kavramıyla açıklanılmaya çalışılmıştır. Egemen erkeklik tarzları ile iktidar ilişkileri arasında bağ kuran bir açıklama geliştirme gereği ve bütün erkeklerin bu iktidar örüntüleri ile olan ilişkilerine mesafesini anlama isteği “hegemonik erkeklik” kavramının gelişimine yol açmıştır (Sancar, 2009).

En genel biçimde “iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi” olarak tanımlanabilen hegemonik erkeklik, yalnızca kadınların baskı altına alınmasını değil, diğer erkeklerin baskı altına alınmasını ve marjinalleştirilmesini de ortaya koyan bir kavramdır. Bu çerçevede Connell, tabi kılınan erkeklik (subordinated masculinity), marjinalleştirilen erkeklik (marginalized masculinity) ya da işbirlikçi erkeklik (complicit masculinity) gibi farklı erkeklik tanımlarını ortaya koyarak erkeklikler arasında daha belirgin ayrımlar yapmış ve bu sayede erkeklikler arasındaki hiyerarşik iktidar ilişkilerine açıklık getirmeye çalışmıştır (Connell, 1995).

Connell, hegemonik erkeklik kavramının yardımıyla az sayıdaki bir grup erkeğin bütün güç ve iktidar pozisyonlarını ellerinde tutabildiğini açıklamaya çalışmıştır. Buna göre, iktidarı elinde tutan erkek sayısı çok az da olsa, geniş bir erkek kesiminin onayı ve ortaklığıyla beslenmekte olan hegemonik bir oluşum söz konusudur. Bu oluşum, hegemonik erkeklik uygulamalarını onaylama, bu uygulamalara katılma veya bunlara ses çıkarmama karşılığında farklı erkekliklere ayrıcalıklar sunmaktadır. Böylece, farklı erkeklikler ortak payda olan kadınların bağımlılığı noktasında buluşmaktadır. Bununla birlikte, hegemonik erkeklığe karşı hegemonya iddiası olan erkekliklerle de müzakereler, içselleştirmeler, dönüştürmeler veya dışlamalar yoluyla ilişkiler kurulmakta ve hegemonyanın devamı sağlanmaktadır (Connell, 1995).

Hegemonik erkeklik farklı sınıfsal bağlamlarda ve farklı aile modelleri içinde farklı biçimlerde görülebilir. Örneğin, yönetici sınıfa mensup ailelerde yaşam, erkeğin kariyer başarısına odaklıdır ve bunun devamını sağlayacak şekilde erkeğin özgüveninin yüksek tutulması ile meşguldür. İşçi sınıfından bir erkeğin ise motive edilecek bir kariyeri yoktur. Bu nedenle kariyer hayatını bir üstünlük aracı olarak kullanamayacağı için ayrıcalıklı konumunu ailenin geçimini sağlama becerisine bağlamak zordur. Her ne kadar farklı sınıflara ait de olsalar bu iki farklı örnekteki erkeklikler birer hegemonik erkekliktir. Örneklerde anlatılanların işlevselliğini oluşturan şey hiç şüphesiz erkek üstünlüğü ve önceliğine dayanan zihniyettir. Bu bağlamda, şiddet de erkek iktidarını garantileyecek stratejik bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Connell, 1995).

Hegemonik erkeklik, yalnızca kültürel pratikler ve geleneksel alışkanlıklar içine gömülü erkeklik davranışlarından doğmamakta, bunlara ek olarak hegemonik erkekliğin üretilmesinde çeşitli kurumların varlığı da oldukça önem arz etmektedir. Bu çerçevede; devlet düzeni, yasalar, ticari şirketler, sendikalar, aile, ordu gibi kurumlar aracılığıyla ekonomik ve kamusal faaliyetler hegemonik erkeklik değerleri ile yoğrulmaktadır (Connell, 1995).

Connell tarafından geliştirilen hegemonik erkeklik, homojen ve totalci bir erkeklik kavramının oluşturduğu körlüğü aşma çabası olarak ortaya çıkmış ve farklı erkeklikleri vurgulamayı amaçlamıştır. Bununla birlikte hegemonik erkeklik, bir yandan erkekler arasındaki hiyerarşiyi anlamaya çalışırken, diğer yandan erkeklerle kadınlar arasındaki hiyerarşiyi de önemsemiş ve bu ilişkilerin tarihsel olarak değişebilirliğini göstermeye çalışmıştır (Connell, 2002).

Toplumsal cinsiyet düzeni daha çok kadınların yaşadığı patriarkal cinsiyet ilişkileri üzerinden sorgulanırken Connell'in hegemonik erkeklik kavramını geliştirmesiyle hegemonik ve diğer erkeklikler arasındaki ilişkileri sorgulamanın yolu açılmıştır. Böylece, toplumsal cinsiyet düzeninde farklı erkekliklerin inşası toplumsal cinsiyet alanına belli bir dinamizm getirmiştir.

Bu kapsamda, esas olan toplumsal düzene hâkim olan hegemonik erkeklik değerleri olsa da, hegemonik erkeklik etrafında çeşitli mesafelerle yer alan farklı erkekliklerin kadınların bastırılmışlığı ortak paydasında toplandığı vurgulanmıştır.

1.2.2. Erkekliğin Toplumsal İnşası

Erkeklik, bir sosyal pozisyon, bir dizi uygulama ve bu bir dizi uygulamanın etkilerinin kişiler, ilişkiler, kurumsal yapılar ve küresel egemenlik ilişkileri üzerinde şekillenmesidir. Buna göre erkeklik, cinsiyete bağlı olmaksızın kişiler tarafından erkekliğe özgü uygulamaların benimsenmesi yoluyla elde edilebilecek bir sosyal konumdur. Erkeklik, "erkeksi" olarak tanımlanan bir dizi uygulama ve vasıftan oluşmaktadır (Connell, 1995).

Sosyal bir konum ve erkeksi olarak tanımlanmaya elverişlilik sağlayan bir dizi uygulama olan erkeklik, toplumsal cinsiyet düzeni içinde üstün

değer atfedilen ve erkek biyolojik cinsiyetine özgü kılınan karakteristik özellikler bütünü olarak da tanımlanabilir.

Erkeklik, her ne kadar sosyal bir konumdan ibaret olarak farklı cinsiyetlerin kullanımına açık bir dizi uygulamadan oluşan bir kavram olarak görülse de, toplumsal cinsiyet düzeni içinde bireylerin biyolojik cinsiyetleri üzerine kurulmuş olan toplumsal cinsiyet rollerinin kesin ve net biçimde ayrıştırılmış olması nedeniyle erkeklik erkek cinsine uygun görülmektedir.

Erkekliğin sosyal bir konum olarak tanımlanması, erkekliğin erkeklere özgü uygulamalar ve özelliklerden ibaret sayılmasının toplumsal olarak üretilmiş, yapay ve değiştirilebilir olduğunun vurgulanması içindir. Dolayısıyla, erkeklik belirli bir kültürde inşa edilen, üretilmiş bir kavramdır ve her ne kadar farklı erkekliklerden bahsedilebilirse de egemen erkek üstünlüğüne dayalı erkekliğin etkileri evrensel düzeyde görülmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin asıl kaynağını teşkil etmektedir.

Belirli bir kültürde erkekliğin nasıl inşa edildiği konusunda gelişmiş bir fikre sahip olmadan erkeklerin tavır ve davranışlarının eşitlikçi bir perspektifle nasıl değiştirilebileceği konusunda eksik fikir yürütülmüş olur. Bunun için, erkekliğin toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde inşa edilmesini ortaya koymak gerekmektedir (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde erkek olmaya (erkekliğe) dair karakteristik özellikler, erkekler tarafından sosyalleşme süreçleri ile öğrenilmekte ve benimsenmektedir. Erkekler büyüme süreçleriyle birlikte içinden geçtikleri sosyalleşme sürecinde, kadınlar üzerinde egemenlik kurmayı da kapsayan güç veya iktidarla özdeşleşirler (Ruxton, 2004). Başka bir ifadeyle erkekler, toplumsal cinsiyetçi yapı içerisinde ister birey olarak isterse farklı gruplara mensup erkekler olarak güç ilişkileri üzerinden tanımlanmaktadırlar.

Erkeklerin güç veya iktidarla ilişkileri farklı şekillerde kendini göstermektedir: Güce sahip olma, gücü üretme ve gücün kendisi olma. Başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyetçi yapı içerisinde erkeklerin yaşamları güce sahip olmak, güç üretmek ve gücün kendisi olmak biçiminde inşa edilmiştir (Connell 2002, 2003).

Bu anlamda güç yalnızca sahip olunan bir olgu olarak kalmamakta, toplumsal cinsiyet gibi inşa edilmekte, meydana getirilmektedir. Gücün meydana getirilmesi ise ustaca ikna ve fiziksel şiddet gibi tamamen erkek faaliyetleri tarafından sürdürülmektedir. Güç, erkeklerin yalnızca kadın ve çocuklar üzerinde değil, aynı zamanda birbirlerine karşı da geliştirdikleri bir olgudur. Bu durum günümüzde genel bir ifadeyle “erkeklik” olarak tanımlanmaktadır (Connell 2002, 2003; Hearn, 2001).

Gücün meydana getirilmesine ek olarak erkeklerin gücün kendisi olarak da iktidarlarını sürdürdükleri belirtilmiştir. Bu çerçevede, erkek olmak çoğu zaman bir güç meselesi olarak algılanmakta; erkeklerin tecrübeleri, motivasyonları ve hatta bazı durumlarda kendilerini algılamaları da güç üzerinden olmaktadır (Connell 2002, 2003).

Toplumsal cinsiyet düzeni içinde erkeklerin güç ve iktidarla özdeşleşmeleri, toplumun güçlü grubunu oluşturan erkeklerin kadınlardan bakım, beslenme gibi belli hizmetleri almaları gerektiği gibi bir kabulü de içermektedir. Erkeklerin güç ve iktidar üzerinden tanımlanmaları, korku ve üzüntü başta olmak üzere duygularıyla baş etme, duygularını bastırma gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu durum erkekler tarafından yaşantılarının ileriki dönemlerinde çoğu zaman öfke biçiminde yansıtılmakta ve erkeklerin öfkeyle birlikte ortaya koydukları şiddet içerikli davranış ve tutumlar, birer erkeklik özelliği olarak sosyo-kültürel açıdan onay görmektedir. Bu onay çoğu zaman, başta kadınlar olmak üzere toplumun ikincil tabakasını oluşturan kişilerin yanlış davranışlarını düzeltmek için şiddetin zorunlu olduğu anlayışını beraberinde getirmekte ve şiddeti meşrulaştırmaktadır. Erkekliğe dair ortaya konulan bu tutum ve davranışlar sonuç olarak eşitsizlik başta olmak üzere pek çok toplumsal sorunun kaynağı olan sağlık, cinsellik ve aile hayatına ilişkin problemleri de beraberinde getirmektedir (Ruxton, 2004).

Sosyo-kültürel olarak inşa edilen varlıklar olarak erkekler, erkekliğe dair öğrendiklerini temsil, düşünce ve duyguları yoluyla ortaya koymaktadır. Bourdieu (2001) bunların algı, düşünme ve eylem şeklinde yapılandırıldığını ifade eder ve bunu “habitus”² terimiyle adlandırır (Ruxton, 2004).

2 Pierre Bourdieu tarafından geliştirilen bu kavram, toplumsal süreçlerde öğrenilmiş ve içselleştirilmiş eğilimler anlamına gelmektedir.

Boourdieu (2001) ayrıca, iktidar ve ayrıcalık gibi sınıfların ve toplumsal cinsiyete dayalı farkların yapılandırılmasının pek çok kadın ve erkek tarafından doğal olarak kabul gördüğünü ortaya koymaktadır (Ruxton, 2004).

Kadınlar gibi erkekler için de bu habitus erken çocukluk dönemlerinde asıl olarak aileden ve okuldan başlayarak yapılandırılmakta ve erkeklerle dünyayı algılamalarını, anlamalarını ve bunlara göre hareket etmelerini öğretmektedir. Erkek çocukları ergenlik dönemine geldiklerinde pek çoğu eril davranış ve kimliğe dair derslerini öğrenmiş olurlar ve birçok duygularını sınırlandırırken öfke ve şiddet gibi duygularını gerektiğinde rahatça ortaya koyabileceklerini benimserler. Bu durum, birçok alanda erkeklerin kadınların haklarını ihmal veya ihlal etmelerine sebep olmaktadır. Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde geliştirilen ve benimsenen erkeklik, pek çok erkeğin eş ve ebeveyn olarak esnek ve duyarlı olmalarını da engellemektedir (Ruxton, 2004).

Erkekler, erkeklığe dair rollerini içselleştirmiş yetişkin birer birey olduklarında toplumsal cinsiyetten kaynaklanan ayrıcalıklarla daha fazla hak ve egemenliğe sahip olduklarına ve sonuç olarak kadınların beşikten mezara dek kendilerine hizmet etmeleri gerektiğine bilinçli veya bilinçsiz olarak inanmaktadırlar. Bu durum inkâr edilir veya sorgulanırsa sonuç çeşitli şiddet türleri olarak ortaya çıkabilmektedir. Burada belirtilmesinde yarar vardır ki pek çok kadın bütün anlatılan süreçlerde kendilerinin ikincil konumlarını içselleştirmekte ve bunu normal karşılamaktadır. Bu yüzden, habitus terimi yalnızca tek veya toplu olarak erkeklikle ilgili olmayıp bütün bir kültürün inşasıyla ilgilidir (Ruxton, 2004).

Erkekler toplumsal cinsiyet tarafından kendilerine uygun görülen biçimde güçlü ve dayanıklı olmaya çalıştıkça, erkekler arasındaki ilişkiler de güç gösterisi ve rekabet yollarıyla kendini göstermektedir. Bu açıdan, erkeklığe dair özellikler erkekler tarafından hem erkeklerle hem de kadınlara karşı sürekli biçimde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kadınlık ve erkeklığe dair özellikler kesin sınırlarla ayrıştırıldığından, kadınlık özelliklerini kendilerinde barındırmama da erkekler için bir diğer ispat konusu olmaktadır (Fuller'den akt. Ruxton, 2004).

1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlarla erkekler ve kız çocuklarıyla erkek çocukları arasında hak, sorumluluk ve fırsatlara erişimde eşitlik anlamını taşımaktadır. Başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyet eşitliği, birey olmaktan kaynaklanan hak, sorumluluk ve fırsatların kadın veya erkek olarak dünyaya gelmekle ilişkilendirilmemesi anlamına gelmektedir. Burada kastedilen eşitlik, kadınlarla erkeklerin “aynı olmaları” anlamına gelmediği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi de kadınlarla erkeklerin sonuç olarak aynı olmalarının sağlanması anlamını taşımaktadır (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliği sabit bir olgu olmaktan çok bir süreçtir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin daha eşitlikçi, daha adil, daha demokratik, baskıdan ve ataerkillikten uzak olacak biçimde değiştirilmesini amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlarla birlikte erkeklerin de dönüşümüne atıfta bulunan uzun soluklu bir dönüşüm anlamını taşır. Araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile erkekliğin ve erkeklerin toplumsal cinsiyet kimliklerinin toplumsal tanımlarının beraber dokunduklarını tekrar ve tekrar ortaya koymaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum oluşturmak erkeklerin tekrar düşünmelerini, geleneksel erkeklik kimliklerini gözden geçirmelerini, yeni davranış biçimleri geliştirmelerini ve kadınlarla olan ilişkilerini yeniden şekillendirmelerini gerekli kılar (Connell, 2003). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği erkeklerin değişimini ve erkeklerin katılımını da içerir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği hem niteliksel hem de niceliksel anlamlar taşımaktadır. Niceliksel olarak, kadınların eşit temsillerine ve toplumun her alanında dengenin sağlanmasına atıfta bulunur. Niteliksel olarak ise, kalkınma önceliklerinin oluşturulması sürecinde kadınlarla erkeklerin eşit etkilerinin bulunmasına ve kadınlarla erkeklerin sonuçlardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanmasına işaret etmektedir. Ayrıca planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde kadınlarla erkeklerin farklı rol ve sorumluluklarının bulunmasından kaynaklanan farklı algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerine eşit değer verilmesi anlamını içermektedir (UN, 2009).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ikili bir gerekçe bulunduğu söylenebilir. Eşit hak, fırsat ve sorumlulukları içeren toplumsal cinsiyet eşitliği öncelikle bir insan hakları ve sosyal adalet meselesidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha iyi biçimde sağlanması, insan odaklı sürdürülebilir kalkınma için de öncelikli bir koşul ve etkili bir göstergedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınlarla erkeklerin farklı algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerinin dikkate alınması yalnızca bir sosyal adalet sorunu olarak görülmemeli, bunun aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma süreçlerinin zenginleştirilmesi noktasında da gerekli olduğunun farkına varılmalıdır (UN, 2009).

Toplumsal cinsiyet eşitliği kadınlarla erkekleri birlikte ilgilendiren bir kavramdır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan tartışmalar uzunca bir süre “toplumsal cinsiyet tarafsızlığı” gözetilerek veya eşitliğe “kadın perspektifi” eklenerek yapılmaya çalışılmıştır. Bugün pek çok ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bu yönde değişimlerin yapılması hala bir kadın sorunu/meselesi olarak algılanmaktadır. Bu durum bazen bizzat kadınlar tarafından da yaratılabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu şekilde yalnızca bir kadın meselesi olarak algılanması, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çabalar sırasında erkeklerin değişime karşı gösterdikleri dirençten çok, kadınların ve kadınların değişime yönelik gayretlerinin problem olarak görülmesi sonucunu doğurabilmektedir (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sorunsallaştırmak, mevcut toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışına basit biçimde “erkek perspektifinin” eklenmesi şeklinde de anlaşılmalıdır. Aksine toplumsal cinsiyet eşitliğini sorunsallaştırmak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne olduğunu, bu kavramın hatlarının kimler tarafından çizildiğini ve nasıl pratik faaliyetlere dönüştürüldüğünü derinlemesine ve tekrar düşünmek demektir (Hearn, 2001).

Ayrıca, erkekler de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile olan geniş çaplı ilişkilerini anlamalıdır. Erkekler kadınlarla olan ilişkilerinde topluca veya bireysel olarak daha güçlü bir pozisyonda bulunsalar da, bu sabit veya yekpare bir güç yapısı değildir. Aslında patriarkal yapılandırmanın bir parçasını da erkekler arasında cinsiyet, yaş, sınıf, etnisite ve diğer ayrımlara dayalı olarak ortaya çıkan güç ilişkileri oluşturmaktadır. Örne-

ğın, bazı tabii/ikincil konumdaki erkekler ile kadın haklarını savunan erkekler de ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması/toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi olgusu erkekleri de yakından ilgilendirmektedir (Hearn, 2001).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde kadınlar gibi erkekler de hesaba katılmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği erkekleri de içermelidir. Bu kapsamda, son yıllarda toplumsal cinsiyet yaklaşımları üzerine yapılan araştırmalarda erkekler üzerine gittikçe artan oranda odaklanıldığı görülmektedir. Erkekler üzerine yoğunlaştırılan bu çalışmalarda temelde üç yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Birinci yaklaşım, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği için müttefik olmalarına duyulan ihtiyacı ve daha fazla erkeğin aktif olarak toplumsal cinsiyete yönelik çalışmalara katılımlarının sağlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. İkinci yaklaşım, erkeklerin mevcut tavır ve davranışları değişmeden toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasının mümkün olamayacağını farkına varılması gerektiğini dile getirmektedir. Son yaklaşıma göre ise, toplumsal cinsiyet düzeni erkeklerin davranışlarını da sınırlayarak erkeklere oldukça ağır yükler yükleyen bir düzendir ve erkekler için de zararlıdır (UN, 2009).

Günümüzde erkekler ve erkeklik üzerine oldukça ilginç araştırmalar, hem kadın hem de erkek araştırmacılar tarafından sürdürülmektedir. Erkekler üzerine artan bu odaklanma toplumsal cinsiyet eşitliği alanında gelecekteki çalışmalar için ışık tutucu olacak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesine önemli katkılarda bulunacaktır (UN, 2009).

1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Neden Erkek Katılımını Gerekirir?

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin meseleler kamuoyunda esas olarak kadınlar tarafından dile getirilmektedir. Bunun ardındaki sebep gayet basit bir mantıkla açıklanabilir: Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri asıl olarak kadınları dezavantajlı kılmaktadır ve bu yüzden toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla gerekli değişikliklerin yapılmasını da doğal olarak kadınlar talep etmektedir. Bunun sonucunda da, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin meseleler geniş çapta kadın meseleleri olarak görülmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması

çoğu zaman erkekler için herhangi bir sorun olarak görülmediği gibi erkeklerin konuyla herhangi bir ilgilerinin bulunmadığı da varsayılmaktadır (Connell 2003, Hearn 2001).

Bu varsayımın aksine erkekler toplumsal cinsiyet eşitliği için pek çok açıdan paydaştır ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin kaçınılmaz birer parçasıdır. Bunun birçok sebebi olmakla birlikte, en basit ve pragmatik açıdan ifade etmek gerekirse her yeni reform hareketi için kaynak ayrılması gereklidir. Bugün dünya genelinde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sonucunda ekonomik varlıklar çoğunlukla erkeklerin kontrolündedir (UN, 2008). Dolayısıyla erkekler, kadınların eşitlik talepleri için gerek duyulan pek çok kaynağı kontrol altında tutmaktadır. Bu durumda, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, kadınların eşitlik taleplerine kaynak aktarımının sağlanması ve söz konusu kaynakların yeniden dağılımının kadınlarla erkekler arasında eşit biçimde yapılandırılması açılarından önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yalnızca ekonomik varlıkların erkeklerin kontrolünde olması sonucunu doğurmakla kalmayıp; siyasi güç, kültürel otorite ve silahlı kuvvetler gibi pek çok erkin de erkeklerin ellerinde bulunmasına sebep olmaktadır. Bu durum kadınların bu alanlara eşit erişim imkânından yoksunluğunu da beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, erkeklerin birçok alandaki güç ve kontrolleri, kadınlar üzerinde de kontrol kurmaları sonucunu doğurmaktadır. Tüm bu nedenler, ekonomik ve sosyal alanda alınan kararlarda kadınların olması gereken ölçüde etkili olamamalarına ve kendi ihtiyaçlarını dile getirme fırsatından yeterince yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Sonuç olarak, toplumun her seviyesindeki iktidar ilişkilerinin ve kadınların hayat koşullarının eşitlikçi bir şekilde değişmesi için erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çabalara dâhil olmaları gerekmektedir (UN, 2008).

Bu konuya vurgu yapan en güzel örneklerden birini, üreme sağlığı alanında “erkeklerin sorumluluklarını” ortaya koyan ve toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını teşvik eden 1994 tarihli Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD) oluşturmaktadır. Konferans sonucunda kabul edilen Eylem Programı’nda “erkeklerin sorumlulukları ve katılımları” başlığı altında;

“... Birçok toplumda erkekler, aile büyüklüğü konusunda verilen kişisel kararlardan hükümetin her düzeydeki politika ve program kararlarına kadar uzanan, yaşamın her alanına hâkim güç olduklarından, cinsiyetler arasında eşitliğin sağlanması konusunda da önemli rol oynamaktadır. Gerek toplumsal gerekse özel yaşamda erkek ve kadınların eşit olmalarını sağlamak için erkekler ve kadınlar arasında cinsellik ve üreme sağlığı konularında iyi bir iletişimin ve her iki cinsiyetin ortak sorumluluklarına ilişkin bilinçin oluşturulması gereklidir.”

ifadesine yer verilmektedir (UN, 1994). Bu örnekten de açıkça anlaşıldığı gibi, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde mevcut cinsiyetçi işbölümü nedeniyle daha çok kadın alanı olarak kabul gören üreme sağlığı alanında erkek katılımının önemi uluslararası bir metinde açık bir biçimde tespit edilmiştir.

Bu bölümde belirtilen toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin özellikleri ortaya koymaktadır ki, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum oluşturmak derin kurumsal değişimlerle birlikte gündelik yaşamın küçük detaylarını da kapsayan karmaşık bir iştir. Dolayısıyla toplumda yerleşik olan toplumsal cinsiyet düzenini eşitlikçi bir zemine oturtmak, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda geniş bir toplumsal fikir birliği sağlanmadan mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için tesis edilecek bu toplumsal fikir birliği elbette erkekleri de içerecektir (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının kadınların meselesi olarak algılanması, yalnızca kadınların toplumsal cinsiyete sahip oldukları gibi yanlış bir algıyı beraberinde getirmiş ve erkeklerin uzun bir süre toplumsal cinsiyet dışı görülmesine sebep olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar zaman içerisinde tıpkı kadınlar gibi erkeklerin de toplumsal cinsiyet kimlik ve rollerinin olduğunun farkına varılmasını ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanılmasını sağlamıştır. Bu çalışmalar sonucunda ayrıca, erkeklerin toplumsal cinsiyetçi rollerinin toplumda süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devamına sebep

olduğu anlaşılmıştır. Zaman içerisinde anlaşılan bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için erkeklerin toplumsal cinsiyetçi tavır ve davranışlarının (başka bir ifadeyle erkeklerin) değişmesi gerektiğini ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin kilit rollerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için hem erkeklerin toplumsal cinsiyet rol ve kimliklerinin analizine hem de erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılmalarını sağlayacak pratik yolların tespitine ihtiyaç vardır (Hearn, 2001).

Mevcut toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde erkeklerin de toplumsal cinsiyetçi kalıpyargılara sahip olduklarının farkına varılması, toplumsal cinsiyetçi yapının erkekler üzerinde de olumsuz sonuçları olduğunun görülmesine yardımcı olmuştur. Her ne kadar erkekler ve kadınlar arasında var olan toplumsal cinsiyet ilişkileri erkekler için güç, iktidar ve ayrıcalık sağlayıp kadınlara karşı ayrımcı uygulamalar içerse de, aslında erkekler için de duyguların bastırılması, izolasyon ve yabancılaşma gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır ve birtakım maliyetlere sebep olmaktadır (UN 2008, Kaufman 1999). Erkeklerin gücü elinde bulundurmalarıyla birlikte bunun sonucunda karşılaştıkları olumsuzluklar Michael Kaufman tarafından erkeklerin güç ve acıyı bir arada yaşamalarına dair gizli hikâyeleri olarak tanımlanmakta ve *“erkeklerin güç ile çelişkili tecrübeleri (men’s contradictory experiences of power)”* olarak adlandırılmaktadır (Kaufman 1999, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkilerini kısaca; erkeklerin daima kontrolde ve güçlü görünmek için duygularını bastırmaları, çocuklarıyla mesafeli ilişkiler kurmaktan kaynaklı iletişim eksiklikleri, pek çok hastalık riskine karşı açık olmaları, kadınlara göre daha kısa yaşam beklentisine sahip olmaları ve kadınlarla ilişkilerinde sorunlar yaşamaları şeklinde ifade etmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkekler üzerindeki bu tür olumsuz sonuçları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının yalnızca kadınlar için değil, erkekler için de olumlu sonuçlar doğuracağını göstermektedir. Erkeklerin yaşadıkları bu olumsuzluklar toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanması için bir diğer önemli gerekçeyi oluşturmaktadır. Sonuç

olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması tüm toplumla birlikte erkeklerin de yararına olup, erkekler de eşitlik çalışmalarının içerisinde yer almalıdırlar (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin çalışmalar erkekler dâhil edilmeden yapıldığında iki tür olumsuz sonuçla karşılaşılması muhtemeldir. Her şeyden önce, erkekler dâhil edilmediklerinde toplumun her seviyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde gerçekleşmesi öngörülen değişimler aksayabilecektir. Bununla birlikte, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için yalnızca kadınları değiştirmeye çalışmak, mevcut düzen içerisinde erkekler tarafından bir tehdit olarak algılanabilecek ve süreç erkekler tarafından engellenebilecektir. Bu durum beraberinde başka toplumsal sorunların çıkmasına da zemin oluşturabilecektir. Örneğin kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında tek taraflı olarak kadın odaklı yapılan çalışmalar, erkekler tarafından uygulanan şiddetin daha da artırılması riskini taşımaktadır. Bunları ve benzeri olumsuz sonuçları önceden engellemek için erkeklerin katılımının sağlanması önem arz etmektedir.

Dünyada sosyo-ekonomik alanda meydana gelen hızlı değişimler de erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılmaları sonucunu doğurmaktadır. Aile yapısı, işbölümü ve küresel iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisi erkeklik ve kadın-erkek ilişkileri üzerinde de kendini göstermektedir. Bunların içinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın-erkek ilişkileri üzerinde en belirgin ve fazla etkisi olan faktör aile yapısında meydana gelen değişikliklerdir. Erkek egemenliği aile içinde kadın ve çocuklar üzerinde otorite kurmak biçiminde görülmekle birlikte, günümüzde aile önemli ölçüde değişmeye başlamıştır (UN, 2008). Aile üzerine kültürler arası düzeyde son dönemde yapılan güvenilir bir araştırma, 20. yüzyılı ataerkil aile düzeninin önemli ölçüde düşüşe geçtiği bir yüzyıl olarak nitelendirmekte ve erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerindeki değiştirilemez görünen otoritesinin de değişmekte olduğunu göstermektedir. Aile yapısında görülmeye başlanan değişimle birlikte, kadınların çalışma yaşamına artan oranda katılmaya başlamaları da pek çok toplumda toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne ilişkin algıların değişmeye

başlamasına sebep olmuştur. Kadınların iş yaşamına artan oranlarda katılmaları aile sorumluluklarının eşit biçimde paylaşılması, ebeveyn izni, babalık ve çocuk bakımı gibi yeni konuları g¼ndeme getirmiştir. Bunlar ve benzeri sosyo-ekonomik gelişmeler, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine daha fazla katılımlarını gerekli kılan diğer fakt¼rler olarak karşımıza çıkmaktadır (UN, 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMININ ÖN PLANA ÇIKIŞ SÜRECİ

Bu bölümde öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda kadın odaklı bakış açısından erkek katılımının ön plana çıkış süreci üzerinde durulacaktır. Erkek katılımının ön plana çıkma süreci öncelikle teorik alanda ele alınacaktır. Daha sonra sürecin uygulamaya dönük çalışmalarla gelişimi üzerinde durulacaktır. Son olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının uluslararası alanda gelişim süreci; BM, AK ve AB başlıkları altında incelenecektir.

2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerçekleştirilmesine Yönelik Çalışmalarda Kadın Odaklı Bakış Açısından Erkek Katılımının Önemine

1970'li yıllarla birlikte kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik geliştirilen fikirler ve yapılan faaliyetlerde gittikçe kadın odaklı bakış açısından toplumsal cinsiyet odaklı anlayışa doğru bir yönelme olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet odaklı düşünce sisteminin feministler ve sosyologlar başta olmak üzere dile getirildiği ve yalnızca kadın sorunlarına odaklanma anlayışının yerini kadın ve erkek rollerinin sorgulandığı bir sistemin aldığı ve bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağına inilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağına odaklanmak, kadınlık ve erkekliğin tüm eşitsizlikleri nasıl yeniden üreten bir şekilde inşa edildiğinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak üretilen konular olmasının ortaya konulmasıyla bu iki konunun ve özellikle de erkekliğin değiştirilebilirliğinin gündeme gelmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada erkeklerin rol ve sorumlulukları konusunun tartışılmasını beraberinde getirmiştir.

Bugün gelinen noktada toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı olarak adlandırılan argüman, başta BM olmak üzere uluslararası kuruluşlar tarafından önemi artan ölçüde dile getirilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, Nairobi İleriye Dönük Stratejileri kadın odaklı bakış açısından toplumsal cinsiyet anlayışına geçildiğini simgelerken; Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ise bu

anlayışı bir adım daha ileriye götürerek toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının önemini açık bir biçimde dile getirmiştir.

Sonuç olarak, kadın hareketinin başarıları neticesinde geliştirilen kadın politikaları, “yeni” erkekler ve babalar talep etmiştir. Bu çerçevede, kadın hareketi erkekleri de etkilemiştir. Örneğin, kadın odaklı politikalar sonucunda görev ve sorumlulukların kadınlarla erkekler arasında eşit paylaşımının sağlanması gibi politika öncelikleri gündeme gelmiştir. Bunun için, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm toplumu kapsayacak biçimde gerçekleştirilmesinde erkeklerin de cinsiyetçi rolleri ile kimliklerini değiştirmelerinin gereği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, erkeklere özgü politika geliştirme ve erkeklerin de toplumsal cinsiyete ilişkin tartışmalara aktif biçimde katılmalarına ilişkin ihtiyaçların ortaya çıkmasının kadın politikalarının bir sonucu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Teorik Alanda Gelişim Süreci

Kadın-erkek eşitliği tartışmalarında erkekler ve erkeklik üzerine odaklanılması pek çok etkenin sonucu olmakla birlikte, bu alandaki birinci ve en başta gelen etken hiç şüphesiz ki feminist harekettir. İlk kez erkeklerin ve erkek eylemlerinin tüm özellikleri üzerine düşünmeye iten ve bu konularda çeşitli sorular gündeme getirenler feministler olmuştur. Ayrıca feminizm, erkekleri görünmez kılan ve bir çeşit toplumsal cinsiyet körlüğüne sebep olan “politik aktör” benzeri terimler yerine doğrudan erkek terimini kullanmış ve bu kullanımın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bugün hâlâ erkekler, eşitlik ve iktidar kavramlarını bir arada kullanmak için feminizm tarafından geliştirilen ataerkillik, toplumsal cinsiyetçi hiyerarşi ve toplumsal cinsiyet düzeni gibi kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır (Hearn, 2001).

Her ne kadar erkekler görmezden gelmiş, ihmal etmiş veya unutmuş olsa da feminizm erkekler için birçok teorik ve pratik dersler vermiştir. Örneğin, toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamak için kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkilerine dikkat çekilmesi gerektiği feminist teorinin görüşüdür. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, özellikle de erkeklerin toplumsal yaşamda süregelen baskınlıklarının dönüştürülmesi için kadınların ve kadınlar tarafından yapılmakta olanların değişmesinin yanında er-

keklerin de değişmesinin gerekliliğini ortaya koyan da yine feminist düşünce olmuştur (Hearn, 2001).

Bu kapsamda, mizojininin³ feminist teoriyi doğurduğu düşünülürse, feminist teorinin de “erkeklik” kavramını doğurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kadınların yüzyıllardır kültürden kültüre değişen biçimde yazarlar, filozoflar ve popüler söylemler tarafından ayıplanmaları ve ikincil konuma itilmeleri, kadınları ve bazı erkekleri bunun aksini ispata yönlendirmiştir (Gardiner, 2005).

Bu doğrultuda, ilk feminist teoriler esas olarak savunmacı bir tutum sergilemiş ve erkeklerin insanlığın aslı-özü oldukları düşüncesini sorgulayarak erkekleri ve erkeklerin toplumsal kurumları kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmelerini yargılamıştır (Gardiner, 2005). Bu yıllarda Simone de Beauvoir çığır açan “İkinci Cins” adlı kitabıyla, kadınların eksiksiz birer birey olma iddialarını savunmuş, erkeklerin kendi ideallerini gerçekleştirmek için kullandıkları hak iddialarını erozyona uğratmış ve eşitliğin, kadın ve erkek olarak bireyin insanlığının, kadın ve erkek olarak varlığıyla çatışmadığı zaman gerçekleşebileceğini iddia etmiştir. De Beauvoir bu kitabıyla aynı zamanda kadınla erkek cinsiyetleri arasında var olan farkın doğal koşullardan değil, kültürel koşullardan kaynaklandığını savunmuştur (De Beauvoir, 1972).

İlk feministler, hak ve ayrıcalıklardan vatandaş olarak eşit biçimde yararlanma savaşı verirken; özgürlük, birlik/cemiyet ve eşitlik gibi kavramların cinsiyetçi biçimde ele alınmasını sorgulamış, erkeklerin doğuştan üstün oldukları fikrini reddetmiş ve bir yerde feminist teorinin erkeklik çalışmalarını başlatmasına da öncülük etmişlerdir. Kadın hareketi tarafından ilk zamanlarda dile getirilen bu düşünceler bazı erkekler tarafından da desteklenmiştir. Örneğin, bu yıllarda İngiliz filozof John Stuart Mill, kadınlarla erkeklerin eğitimden eşit biçimde yararlanmasının erkeklerin üstün zekâyâ sahip oldukları iddiasını ortadan kaldıracığını öne sürmüştür (Gardiner, 2005).

Yirminci yüzyıl feminist hareketine gelindiğinde bu teorinin en önemli başarılarından birinin “toplumsal cinsiyet” kavramını ortaya atması olduğu söylenebilir. Bu dönemdeki feministler, “erkeklik” ve “kadınlığın” çok

3 Mizojini “kadın düşmanlığı” anlamında kullanılan bir terimdir.

yetersiz biçimde tanımlandığını, bu iki kavramın tarihi süreçler içinde değişebilmesine rağmen insanlara biyolojilerine göre atıfta bulunulduğunu ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğe uzun yıllardır doğaları gereği yapılan atıfları sorgulamış ve geleneksel cinsiyetçi kadın-erkek ayrımının statik bir ayrım olarak doğa gerçeği biçiminde adlandırılmasını yadsıyarak bu ayrımın esas olarak kültürel bir gruplandırma olduğunu göstermiştir. Bu dönemdeki feminist teoriler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sebeplerini, araçlarını ve sonuçlarını sorgulayarak kadınların durumlarını geliştirecek etkili yollar oluşturmaya çalışmıştır (Gardiner, 2005).

Kadın hareketinin yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren tekrar canlanmasıyla birlikte, erkek egemenliğinin sebeplerini ortaya koymak, erkekler ve kadınlar hakkındaki yanlış varsayımları düzeltmek ve yeni şartlar altında kadınlarla erkeklere dair doğru imajları belirlemek amacıyla pek çok teori ortaya atılmıştır (Gardiner, 2005).

Yirminci yüzyıl liberal feministleri, erkeklerin yararlandığı imtiyazlardan kadınların da yararlanmasına yönelik hak arayışı geleneğini sürdürmüş; toplumsal cinsiyet adaletinin kanunların ve çocukların sosyalleşme süreçlerinin değiştirilmesi yollarıyla sağlanabileceğini savunarak eril kural- ların çok fazla sorgulanmadığı daha dar bir eşitlik modelini benimsemişlerdir. Çağdaş liberal feministler ise analizlerinde daha karmaşık bir yol izlemişlerdir. Bu ekoldeki feminist teoriler; kanunların, medyanın, devletin ve uzmanlık alanlarının nasıl toplumsal cinsiyetçi biçimde örüldüğüne ilişkin araştırmalarda, erkeklik üzerine çalışmalardan da yararlanılmasını öngörmüşlerdir (Gardiner, 2005).

Radikal feministler, kadınların ikincilliğini savunan cinsiyetçi yaklaşımlara karşı basit biçimde savunmacı olmaktan çok erkekliğe saldırma yolunu seçmişlerdir. Bu kapsamda, radikal feministlerin erkekliğe ilişkin görüşlerinin daha sert ve negatif olduğu görülmektedir (Gardiner, 2005).

Kültürel feministler ise eril baskınlık ve cinsiyetçi tutumların kalıtsal olduğunu reddederek bunların toplumsal pratiklerin birer sonucu olduğunu iddia etmiş ve erkeklik ile kadınlığı birbirinin tamamlayıcısı olarak tanımlamışlardır (Gardiner, 2005). Bu akımda yer alan bazı düşünürler, erkekliğin erkeklerin hayatları için ayrıcalık kaynağı olmaktan çok erkek-

ler için de son derece sınırlandırıcı olduğunu savunmuş ve bu yüzden erkeklerin de değişim için istekli olmaları gerektiğini ortaya koymuştur (Chodorow, 1978).

Post yapısalcı feministler, toplumsal cinsiyetin kalıtsal ve değişmez olmadığını, aksine değişken, müzakere edilebilir ve tekrarlanan fiillerle oluşturulduğunu savunmuşlardır. Post yapısalcı feministlerden Judith Butler, “Cinsiyet Belası” (Gender Trouble) adlı kitabında toplumsal cinsiyeti bir tür “sürekli kişileştirme (persistent impersonation)” olarak tarif etmiş ve toplumsal cinsiyetin suniliğini ortaya koymaya çalışmıştır (Butler, 2008).

Feminist teoriler, özellikle de radikal feminist teoriler, bazı erkek teorisyenler tarafından da kabul görmüştür. John Stoltenberg, 1989 yılında kaleme aldığı “Erkek Olmayı Reddetmek” (Refusing to Be a Man) adlı kitabıyla, erkek egemenliğine karşı olan erkeklerin de var olduğunu iddia etmiş, erkeklerin kadınlara karşı olan kötü davranışlarını eleştirmiş ve bunları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonuçları olarak nitelendirmiştir (Gardiner, 2005). Stoltenberg’in tutumu başka erkekler tarafından da desteklenmiştir. Freedman (2002)’a göre, bugün dünyanın pek çok yerinde erkekler diğer erkeklerle birlikte kurdukları “profeminist⁴” oluşumlarla toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmektedir (Gardiner, 2005).

Görüldüğü gibi feminizmin pek çok kolu erkekliği, insan rasyonelliği ile eşdeğer kabul edilen bir itibar unsuru olmaktan çok toplumsal cinsiyetçi bir yapı olarak görünür kılmaya çalışmıştır (Gardiner, 2005).

Feministler maskülinist erkek çalışmalarını hicvederken, erkekler tarafından gerçekleştirilen profeminist gayretleri memnuniyetle karşılamışlardır. Örneğin Amerikan feminist gazeteci Gloria Steinem erkeklerin çocuk bakımıyla daha çok ilgilenmeleri, duygularını daha çok dile getirmeleri, şiddete başvurmamaları ve kontrolcü olmamalarına atıfta bulunarak “kadınlar erkek hareketi istiyor” ifadesini kullanmıştır (Gardiner, 2005). İngiliz psikolog Lynne Segal ise erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına karşı ağır çekimde (slow motion) hareket etmele-

4 Profeminist, feminizmi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak çabaları aktif bir şekilde destekleyen erkeklerle atfedilen bir terim olarak kullanılmaktadır.

rini eleştirmiş ve erkeklerin kendi deneyimlerine odaklanarak erkeklerin toplumsal cinsiyetten kaynaklanan sorunlarını ortaya koymuş ve erkek çalışmaları adıyla yeni bir inceleme alanının doğmasına öncülük etmiştir (Segal 1990, 1997).

Feminist teoriler, kültürel ideolojilerin erkekleri kayırdığını, toplumsal kurumların bu kültürel ideolojileri yansıttığını ve tek bir erkeğin veya alt gruptaki bir erkeğin diğer erkeklere veya kadınlara karşı payına düşen avantajlarda farklılıklar görülse de toplu olarak erkeklerin, toplu olarak kadınların bağımlılığından/ikincilliğinden yararlandığını gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla kadınların toplumsal konumlarını anlamaya çalışan ve kadın odaklı bakış açısıyla adalet arayışı içerisinde olan feminist teoride erkekler ve erkeklik önemli yer edinmiştir. Boxer (1998)'a göre, feminist düşünce, çağdaş “erkekler ve erkeklik çalışmalarının” entelektüel gayretler olarak formasyonunda da önemli rol oynamıştır (Gardiner, 2005).

Günümüzde feminist teorisyenler erkeklik üzerine çalışan bilim insanlarına daha sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bunun tersi bir durum olarak erkeklik üzerine çalışan teorisyenlerin de feminizme daha sık atıf yaptıkları görülmektedir. Feminist düşünürler artık erkeklik çalışmalarının teorik anlayışlarından ve deneysel bulgularından yararlanmakta ve toplumsal cinsiyetin kurumsal çelişki ve değişimlerini daha geniş biçimde ortaya koymaktadırlar (Gardiner, 2005).

Hızla değişen dünyada feminist teoriler de, erkekler ve erkeklik çalışmalarının yanı sıra diğer sosyal adalet hareketleriyle birlikte gelişmesini sürdürmekte ve kadınlar, erkekler ve dünyadaki tüm insanlar için eşitlik arayışını en üst seviyede devam ettirmektedir. Anzaldúa (2002)'ya göre, içinde bulunduğumuz çağda temel insan haklarına, eşitliğe, tüm insanlara, canlılara ve dünyaya karşı saygıya bağlı daha kapsayıcı bir feminizm isteği dile getirilmektedir (Gardiner, 2005).

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Uygulamaya Dönük Çalışmalar Sonucunda Ortaya Çıkışı

Feminist teorinin doğrudan veya dolaylı biçimde erkekler ve erkekliği gündeme getirmesine ek olarak, günümüzde toplumsal cinsiyet eşitli-

ğinin sağlanmasında erkeklerin rolü konusuna gittikçe artan oranda ilgi gösterilmesi, son otuz yıldır küresel planda yürütülen toplumsal cinsiyet politikaları ile beraberindeki paradigma değişikliklerinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Ertürk, 2004: 3-21).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması kapsamında uygulanan politikalar, toplumda daha önce fark edilmeyen ve uğraşılması zor olan meseleleri görünür kılmıştır. Kadınların eşit hak ve imkânlarla ulaşmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönündeki talepleri, bugün toplumda süregelen ve temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağını teşkil eden pek çok sorunun tespit edilmesine imkân sağlamıştır. Örneğin, eşitlik mücadelesi, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinin, asıl amaç bu olsun ya da olmasın, genel olarak erkekleri gözetilen bir yaklaşım sergilemekte olduğunu ve bu politikaların toplumda var olan cinsiyetçi tutumların yeniden üretilmesine sebep olduklarını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları sonucu oluşan bu ve benzeri konulardaki farkındalıklar ve normalde görünür olmayan meselelerin açığa çıkması, örnekte verilen sorunlara benzer sorunların çözümü için gerekli dinamikleri de beraberinde getirmiştir. Bugün gelinen nokta, uzun yıllardır süregelen eşitlik taleplerinin gerçekleştirilmesinde gerekli dinamiklerden birinin toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı olduğunu göstermektedir (Connell, 2003).

Bu kapsamda, ulusal veya uluslararası düzeyde yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına gittikçe artan oranda vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 2001 yılında AB'nin İsveç Dönem Başkanlığında Örebro'da "Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" konulu bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, AB'nin kurucu anlaşmalarından itibaren toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapılmasına ve pek çok AB ülkesinde tüm yasalarda var olan eşitlikçi düzenlemelere ilave olarak özel eşitlik yasalarının bulunmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğinin hâlâ sağlanamadığı belirtilmiştir. Bu durumun hükümetlerin ihmalleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının uzun bir süreç gerektirmesi gibi nedenleri olmakla birlikte asıl olarak unutulmuş önemli nedenin toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı olduğunun altı çizilmiştir (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yürütülen politikalar yanında uygulamaya dönük çalışmalar sonucunda da toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, önemi gittikçe anlaşılan bir konu olarak gündeme gelmiştir. Yürütülmüş veya yürütülmekte olan birçok proje ve program beraberinde erkeklerin katılımının önemi ve gerekliliğini ortaya koymuştur. Dünyanın pek çok yerinde kadınları hedef alan sağlık, eğitim, aile planlaması, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kalkınma gibi alanlarda yapılan çalışmalar, kadınların bu programlara katılımlarının sağlanması veya bu programların başarıya ulaşması noktasında erkeklerin önemli bir engel, çoğu zaman ise temel engel olduklarını göstermiştir. Bu açıdan, erkeklerin bu türlü engellemelerinin önüne geçmek, yürütülen çalışmaların başarıya ulaşmasını sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmak için erkeklerin de bu çalışmalara dâhil edilmeleri gerektiği yaklaşımı, kadınlarla yapılan pek çok çalışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ruxton, 2004).

Kadınlarla yapılan çalışmaların erkek katılımının gerekliliği sonucunu doğurmasına en güzel örneklerden birini sağlık alanında yapılan çalışmalarda görmek mümkündür. Bu alanda yapılan çalışmalar, erkeklerin güç ve ayrıcalığı ellerinde bulundurmalarının kadın sağlığını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında geldiğini ortaya koymuştur. Bu durum kendini en açık biçimde cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanında göstermektedir. Bu alanda yürütülen programlar, kadınlarla erkekler arasında var olan eşitsiz ilişkilerin, kadınların cinsel davranışlarını kontrol etmelerine sınırlılık getirdiğini göstermiş ve kadınları cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı korunmak için gerekli tedbirleri almaktan alıkoyduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet kural ve uygulamalarının kadınları cinsel yolla bulaşan enfeksiyon risklerine karşı daha kırılganlaştırdığı yine yapılan çeşitli çalışmaların ortaya koyduğu önemli sonuçlar arasında yer almaktadır. Bu açıdan, yalnızca kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında bilinçlendirilmelerinin tek başına bir çözüm olamayacağı anlaşılmıştır (UN, 2008).

Kadınların hastalanmaları halinde sağlık kuruluşlarından yararlanma noktasında da yakınları olan erkekler tarafından kısıtlanabildikleri yürütülen çalışmaların ortaya çıkardığı bir diğer önemli sonuçtur. Kadınların sağlık kuruluşlarından yararlanmalarındaki kısıtlama erkekler tarafından

doğrudan veya dolaylı olarak engellenme şeklinde olabilmektedir. Erkeklerin kadınların ev dışındaki hareketliliği üzerindeki kontrolü doğrudan engellemenin sebebi olarak karşımıza çıkarken, sağlık kuruluşuna başvurduğunda kadının şiddet görme riskinin bulunması dolaylı engellenme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ruxton, 2004).

Bununla birlikte, kadınların sağlık hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanamamalarının, kadın yoksulluğu veya kadınların sağlık harcamaları dâhil hane içinde yapılacak harcamalar üzerinde söz sahibi olmamaları gibi sebeplerden kaynaklanabildiği de tespit edilen bir başka durumdur (UN, 2008).

Dünya çapında sağlık alanında yapılan çalışmalar, kadın odaklı olsun veya olmasın, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sağlık sektöründeki etkisini ortaya koymuştur. Kadınların temel insan hakları arasında yer alan sağlık hizmetlerine erişim hakkından dahi, erkek egemen zihniyet nedeniyle olması gereken ölçüde yararlanamadıkları görülmüştür. Bu durum, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının sağlık sektörü için önemini ve gerekliliğini gündeme getirmiştir (UN, 2008).

Uluslararası Kadın Araştırmaları Merkezi (International Center for Research on Women [ICWR]) tarafından 2007 yılında düzenlenen “Erkeklerin HIV ve AIDS’ten Korunmaya, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı ile Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesine Katılmaları” konulu seminer, kadınların sağlık ve refahlarında erkeklerin kritik rollerinin farkına varılmasının sonucunda bu alanda erkeklerle yapılan çalışmaların sayısında ciddi artışların olduğunu ortaya koymuştur. Seminer sonucunda, kadınlar ve erkekler için arzulanan sağlık uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için toplumsal cinsiyetçi kurallar ile bu bağlamda erkekliliğin değiştirilmesinin gerekliliğine ulaşılmıştır (ICRW, 2009).

Sağlık alanında yürütülen programlar, eşitsiz toplumsal cinsiyet düzeni her ne kadar erkeklere birtakım ayrıcalıklar sunsa da, bu düzenin kadınlar kadar erkekler için de sağlık açısından olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerinde yol açtığı çok çeşitli sağlık sorunları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını gerekli kılan ve önemini ortaya koyan bir başka etken olarak kabul edilmektedir (UN, 2008).

Uygulamaya dönük çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının gerekliliği sonucunu doğuran en güzel örneklerden bir diğeri ni kalkınma programlarında görmek mümkündür.

Bilindiği gibi, feminist söylem ve uluslararası siyasi çerçeve, kadın-erkek eşitsizliğini ilk olarak biyolojik cinsiyet temelinde ele almakla işe başlamıştır. Bu anlayışın zaman içinde gelişmesiyle birlikte, kadınların toplumsal yaşamda maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalar daha çok fark edilmiştir. Bu çerçevede, kadınların güçlenmelerine ve kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin çalışmalar kalkınma politikalarını da etkilemiştir (Ertürk, 2004: 3-21).

Kalkınma ve kadın konusu ilk zamanlarda kadınların kalkınmanın sağladığı avantajların ya tamamen dışında tutuldukları veya kadınların kalkınma süreçlerine kadınları marjinalleştirecek biçimde dâhil edildikleri eleştirileri etrafında ele alınmıştır. Bu eleştiriler sonucunda kalkınma politikaları, kalkınma için ayrılan kaynakların kadınların durumlarının iyileştirilmesine ve kadınların kalkınmaya olan olumlu katkılarının görünürlüğüne sağlanmasına imkân verecek biçimde dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm zaman içerisinde “Kalkınmada Kadın” (WID: Women in Development) yaklaşımı olarak adlandırılmıştır (Ertürk 2004: 3-21, Esplen 2006).

WID yaklaşımı, kadınların toplumda hemen her seviyede yaşamakta oldukları dezavantajlı durumların daha açık biçimde anlaşılmasına yol açmıştır. Ayrıca WID yaklaşımı kapsamında geliştirilen programlar bir yandan kadınların durumlarının iyileştirilmesine ve kadınların kaynaklara erişimine bir ölçüde katkı sağlarken diğer yandan kadınların haneye, ulusal ve küresel ekonomiye olan katkılarının anlaşılmasını sağlamıştır. Bu durum kadınların haneye, ulusal ve uluslararası ekonomiye olan katkılarının kabul edilmesini de beraberinde getirmiştir (Ertürk, 2004: 3-21).

Bununla birlikte, WID yaklaşımı toplumsal değerler, uygulamalar ve kurumlar tarafından kadınların ikincil konumlarına sebep olan eşitsizliklerin temel yapısıyla ilgilenmekten uzak kalmıştır. Bu çerçevede, WID yaklaşımı kadınlar açısından belirli açılımlar sağlamışsa da toplumsal ve kurumsal dönüşümler hedeflememiş ve var olan toplumsal yapılara

kadın bakış açısını yerleştirmeye çalışmıştır. Bu açıdan, WID yaklaşımı bir ölçüde sınırlı kalmıştır (Acuner 1999, Ertürk 2004: 3-21).

Toplumsal cinsiyet kavramının ön plana çıkmasıyla birlikte, toplumda görülen eşitsizliklerin ve kadınların toplumsal yaşamda her seviyede maruz kaldıkları ikincil konumların yalnızca cinsiyetten kaynaklanmadığı ve bu durumun çok boyutlu tarafları olduğu anlayışı giderek güç kazanmıştır. Kadın-erkek eşitliği bağlamında toplumsal cinsiyet perspektifine geçilmesi; eşit olmayan iktidar ve güç ilişkilerinin toplumsal cinsiyet ilişkilerinin çekirdeğini oluşturduğunun fark edilmesini; tüm sosyal, siyasi ve ekonomik yapılarla birlikte kalkınma politikalarının da toplumsal cinsiyet farklılıkları kapsamında yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliğini ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için toplumsal ve kurumsal anlamda dönüştürücü değişimlerin gerekli olduğunu gözler önüne sermiştir (Ertürk, 2004: 3-21).

Bu durum, kadınların güçlendirilerek erkeklerle her seviyede eşit olmalarının sağlanması için geliştirilen kalkınma politikalarının tasarımı ve uygulama süreçlerini de etkilemiştir (Ertürk, 2004: 3-21).

Bu çerçevede, kalkınma politika ve uygulamalarının odak noktası 1980'li yıllarla birlikte WID yaklaşımından Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma yaklaşımına (GAD: Gender and Development) doğru kaymıştır. Bu çerçevede, kalkınma programlarında yalnızca kadın odaklı yaklaşımın yetersiz olduğu görüşünden hareketle, kadınlarla erkekler arasında toplumsal olarak ve tarihi süreç içerisinde inşa edilen "ilişkiler" üzerine odaklanmanın gerekliliğinin anlaşılması sonucu GAD yaklaşımı ortaya çıkmıştır. GAD yaklaşımı toplumsal cinsiyet "ilişkilerinin" kalkınmada asıl odak olmasını ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla tüm kalkınma faaliyetleri ile planlama süreç ve yapılarına toplumsal cinsiyet perspektifinin dâhil edilmesini öngörmektedir (Ruxton 2004, Esplen 2006).

WID yaklaşımından toplumsal cinsiyeti tartışmanın merkezine yerleştiren GAD yaklaşımına geçilmesi, önemli politik çıkarımları da beraberinde getirmiştir. Buna göre, kalkınma politikaları yalnızca kadınların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve kaynaklara erişimini amaçlayan kadın projelerine odaklanmamalıdır. Çünkü kalkınmada bütüncül ve entegre bir tutum sağlanabilmesi için politika ve uygulamanın; normatif, kurum-

sal ve yapısal anlamda değişimi hedefleyen stratejiler üzerine bina edilmesinin gerekliliği giderek daha çok anlaşılmıştır (Ertürk 2004: 3-21).

Böylece, kalkınmada bütüncül bir tutum sağlanabilmesi ve kadınların temel ihtiyaçlarına ek olarak stratejik ihtiyaçlarının da karşılanabilmesi için kalkınma programlarının toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında erkeklerin değişimini de içermesi gerektiği görülmüştür. Dolayısıyla, Chant ve Gutmann (2000)'a göre, GAD yaklaşımının toplumsal cinsiyet ilişkilerini odak noktasına alması, erkekler ve erkeklik üzerine kaçınılmaz olarak daha aktif çalışmaların geliştirilmesi sürecini de beraberinde getirmiştir (Ruxton 2004, Esplen 2006).

GAD yaklaşımı yoluyla erkeklerin rolü ve katılımına vurgu yapılmasının, kadın odaklı program ve projelerin iptal edilmesi anlamını taşımadığını burada belirtmekte yarar vardır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm bireylerin eşit hak ve fırsatlardan yararlanması ve sorumlulukların eşit paylaşımını öngördüğü kadar dezavatanjlı durumda olanlara yönelik özel önlemler alınmasını da içermektedir (Ruxton, 2004).

Uygulamaya dönük çalışmalar sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının önemini ortaya çıkaran bir diğer örnek de toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi (gender mainstreaming) anlayışıdır.

Kadın-erkek eşitliği bağlamında toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkışı beraberinde siyasi alanda da önemli etkiler doğurmuştur. 1997 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC), toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için bütüncül ve entegre bir yaklaşıma duyulan ihtiyaç ile tüm toplumsal yapılarda dönüştürücü bir değişimin gerekliliğinden hareketle "toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi" (gender mainstreaming) stratejisini uluslararası gündeme taşımıştır (Ertürk, 2004: 3-21).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin politika yapımcılar tarafından düzenleme, yeniden düzenleme, geliştirme, ilerleme ve değerlendirme gibi tüm politika süreçlerine her seviye ve aşamada dâhil edilmesi olarak

tanımlanmaktadır (CoE, 2004 a). BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin tanımına göre bu strateji aynı zamanda herhangi bir mevzuat, politika, plan veya programın kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin (önceden) ölçülerek kadınlarla erkeklerin bu düzenlemelerden eşit olarak yararlanmalarının sağlanması ve bu düzenlemelerin yeni bir eşitsizlik yaratmasının önlenmesi anlayışını da içermektedir (UN, 2002).

Walby (2004)'e göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, toplumsal cinsiyetin yalnızca kadınlar için problem oluşturduğu yönündeki yanlış algıya karşılık olarak ortaya çıkmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Toplumsal cinsiyetin temelde yalnızca kadınlarla ilgili olduğu düşünülürken, toplumsal cinsiyetin "ilişkileri" ele alan yönü fark edilemeyecek ve kurumsal olarak (yeniden) üretilmekte olan eşitsiz güç ilişkileri kavranamayacaktır. Pease (2006)'e göre, bu durum beraberinde erkeklerin toplumsal cinsiyet kimliklerinin incelenmemesine ve eşitsizliğe yol açan erkek davranışlarının doğal karşılanmasına yol açacaktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi, daha bütüncül toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları geliştirilmesi için erkeklerin de toplumsal cinsiyet eşitliği süreçlerine dâhil edilmelerine, erkeklerin ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulmasına ve erkeklerin cinsiyetçi tutum ve davranışlarının dönüştürülmesinin gerekliliğine atıfta bulunmaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ileri bir adım olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisi bu alanda bir ikinci ileriye dönük adım olan toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunu gündeme getirmiştir (Ertürk, 2004: 3-21).

Teorik düzeyde kaydedilen gelişmeler sonucu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bileşenlerden birinin erkeklerin katılımı olduğunun ortaya çıkması, sağlık ve kalkınma alanlarında verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi uygulamaya dönük çalışmalar tarafından da ortaya konulan önemli bir gelişmedir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Uluslararası Alanda Gelişim Süreci

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için gerekli koşullardan birinin erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının sağlanması olduğunun anlaşılması üzerine erkeklerin, kadın haklarının geliştirilmesi, korunması ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitlikçi biçimde değiştirilmesi amacıyla oluşturulan politika ve stratejilerde yer almalarının sağlanması yaklaşımı 1990'lı yıllarla birlikte uluslararası alanda ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede, bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının uluslararası alanda gelişim sürecine yer verilerek konu BM, AK ve AB başlıkları altında ele alınacaktır.

2.2.1. Birleşmiş Milletler

Evrensel niteliği ile uluslararası toplumun ortak iradesini en geniş şekilde ortaya koyabileceği tek kuruluş olan ve küresel alanda ilgilendiği pek çok konuya ek olarak kadınların güçlendirilmesi, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi ile toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ön açıcı çalışmalar yürüten BM, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda da ufuk açıcı bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede, BM tarafından düzenlenen iki küresel konferans, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rol ve sorumluluklarına yer veren anlayışa doğru atılan adımların ilk sinyallerini vermiştir. Bu iki küresel konferans, BM Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD) ile Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'dır (UN, 2008).

1994 yılında gerçekleştirilen ICPD'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin aile yaşamından başlayarak geliştirilmesi vurgulanmış ve erkeklerin cinsel yaşam ve üreme sağlığına ilişkin sorumlulukları ile sosyal hayattaki ve aile içindeki rollerine dikkat çekilmiştir. Ayrıca erkeklerin bu alanların tümünde sorumluluk almaları için teşvik edilmelerinin önemine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda, Konferans sonucunda kabul edilen Eylem Programı'nın "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Adalet ve Kadınların Güçlendirilmesi" başlıklı dördüncü bölümünde "Erkeklerin Sorumlulukları ve

Katılımları” başlığına yer verilmiştir (Cairo Programme of Action, 21. BM Genel Kurulu). Bu başlık altında yer alan “Eylemin Temeli” alt başlığında;

“Hem erkeklerin hem de kadınların bilgi, yaklaşım ve davranışlarındaki değişimler, kadınlar ve erkekler arasında uyumlu bir işbirliğinin sağlanmasının önkoşullarıdır. Erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadırlar; çünkü pek çok toplumda erkekler, ailenin genişliğinin ne kadar olacağı gibi özel yaşama ilişkin kararlardan hükümet program ve politikaları konusunda alınan kararlara kadar sosyal yaşamın neredeyse her kesiminde egemen güçtürler. Bu yüzden, cinsellik ve üreme sağlığı ile erkekler ve kadınların ortak sorumlulukları konularında kadınlar ve erkekler arasındaki iletişimi geliştirmek, erkeklerle kadınların özel yaşam ve kamu yaşamında eşit oldukları anlayışının geliştirilmesi için gereklidir.”

ifadesine yer verilmektedir (UN, 1994).

1995 yılında düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı kadın-erkek eşitliğinde “ortak sorumluluk ilkesini” beyan etmiş, eşitliğin tam olarak sağlanmasında her iki cinsiyetin rol ve sorumluluklarına atıfta bulunmuştur. Konferans sonucunda kabul edilen Pekin Eylem Platformu’nda, “Eylem Platformu, bütün dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik ortak hedefe ilişkin olarak kadınların da paylaştığı ortak endişelerin, ancak erkeklerle ortaklık yaparak ve birlikte çalışarak çözülebileceğini vurgular.” denilerek kadın haklarına ilişkin çabaların başarıya ulaşmasının ancak “erkeklerle işbirliği içinde” gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Buna ek olarak, Eylem Platformu ile hükümetler “erkekleri, eşitliğe yönelik bütün faaliyetlere tam katılımında bulunmaya teşvik etmeye” davet edilmiştir (UN, 2008).

Bu iki önemli konferansa ek olarak, diğer bazı küresel BM konferansları da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rol ve sorumluluğu hususuna dikkatleri çekmiştir.

1995 yılında gerçekleştirilen Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi ve 2000 yılında gerçekleştirilen Zirve'nin gözden geçirme toplantısı, aile ve ev içi

sorumluluklar ile çalışma yaşamına ilişkin sorumlulukların paylaşılması noktasında erkeklerin rolüne vurgu yapmıştır (UN, 2008).

1997 yılında BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ile BM Kadının İlerlemesi Birimi (UNDAW)'nin işbirliği ile barış kültüründe erkeklerin rolleri ve erkeklikler konulu bir uzmanlar grubu toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı ile barış kültürünün sağlanmasında veya engellenmesinde toplumsal cinsiyet kaynaklı faktörler ele alınmış, erkek şiddetinin giderilmesi için pratik stratejiler tartışılmış ve erkek çocuklarının barış kültürünün teminine katkı verecek biçimde yetiştirilmeleri hususundaki imkânlar araştırılmıştır (UN, 2008).

2001 yılında düzenlenen 26. BM Genel Kurulu HIV/AIDS Özel Oturumu'nda, HIV/AIDS'le mücadele bağlamında toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının yıkılmasının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesinin erkekler ve erkek çocuklarının aktif katılımıyla sağlanabileceği belirtilmiştir (UN, 2008).

Tüm bu gelişmeler bağlamında BM bünyesindeki çeşitli birimlerce birtakım kampanya ve projeler yapıldığı görülmektedir. Örneğin, 2000 ve 2001 yıllarında BM HIV/AIDS Programı (UNAIDS) tarafından “Erkekler Değişim Yapacak” (Men Make a Difference) adlı küresel bir kampanya başlatılmıştır. Bu kampanya ile HIV/AIDS'in engellenmesinde ve tedavisinde erkeklerin oynayacakları pozitif role vurgu yapılmıştır. Yine 2001 yılında BM Kadının İlerlemesi İçin Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesinde erkeklerin rolü konusunda bir araştırma projesi gerçekleştirmiştir (UN, 2008).

BM bünyesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rol ve sorumluluklarını ortaya koyan ve bu konuda erkeklerin katılımına vurgu yapan küresel çaplı çalışmalar bu kadarla sınırlı değildir.

Pekin Eylem Platformu'nun uygulanmasının takibi amacıyla 2000 yılında düzenlenen “Pekin +5, Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış” konulu gözden geçirme toplantısı da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkekler ile erkek çocuklarının katılımına vurgu yapmıştır. Gözden geçirme toplantısının sonucunda yayımlanan Pekin +5 Sonuç Belgesi'nin giriş bölümünde kadınların ortak

sorunlarına ancak erkeklerle birlikte ve erkeklerle işbirliği içinde işaret edilebileceği belirtilmiş ve dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ortak hedefinin ancak erkeklerle işbirliği içinde gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır (UN, 2008).

Aynı toplantı kapsamında yayımlanan Eylem Platformu'nun uygulanmasına dair "Siyasi Deklarasyon"da ise, "erkeklerin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesine mutlaka katılmalarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde kadınlarla ortak sorumluluk almalarının" altı çizilmiştir. Buna ek olarak, Siyasi Deklarasyon'un ilgili yerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına ilişkin çeşitli atıflarda bulunulmuştur. Örneğin hükümetlerce yerine getirilmesi gereken eylemler arasında, erkeklerin ev içi sorumlulukları ve çocuk bakım hizmetlerini kadınlarla eşit biçimde paylaşmaları için teşvik edilmelerinin gerekliliğine yer verilmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyetten kaynaklanan sorunların çözümünde izlenecek adımlar arasında, erkeklere yönelik toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ile ilgili kalıpyargıların değiştirilmesi ve erkeklerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesi amacıyla eğitim programları dâhil olmak üzere politika ve programlar geliştirilmesinin önemi kabul edilmiştir (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin dâhil edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin sorumlulukları hususlarını kapsamlı bir şekilde ele alan ilk hükümetler arası BM organı Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) olmuştur. Komisyon 2001 yılında aldığı kararla toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde erkeklerin ve erkek çocuklarının rolü konusunun 2004 yılında düzenlenecek 48. KSK oturumunun öncelikli temaları arasında yer almasını kararlaştırmıştır (UN, 2008).

Komisyon'un bu konudaki görüşlerini desteklemek amacıyla UNDAW, Haziran 2003 tarihinde internet sitesi üzerinden üç konuya vurgu yapan bir tartışma başlatmıştır: Çalışma dünyasında erkeklerin ve erkek çocuklarının rolü, HIV/AIDS pandemikte erkek ve erkek çocuklarının rolü ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkekler ve erkek çocukları için değeri. Bu tartışmaya 70 farklı ülkeden 300'ü aşkın kişi katılmış ve 80'in üze-

rinde katılımcı, iyi uygulama örnekleri ve yerel deneyimlerle erkeklerin katılımının yararını aktarmıştır (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü anlayışına daha fazla katkıda bulunmak üzere UNDAW tarafından ayrıca, 2004 yılında düzenlenecek olan KSK öncesinde, 2003 yılında Brezilya’da bir uzmanlar grubu toplantısı düzenlenmiştir. Brezilya Hükümeti’nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen söz konusu uzmanlar grubu toplantısı; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), UNAIDS ve BM Kalkınma Programı (UNDP) ile işbirliği içinde düzenlenmiştir. Tüm dünyadan bağımsız uzmanların katıldığı toplantıda hükümet gözlemcileri, BM organları ve sivil toplum kuruluşları da yer almıştır. Toplantıda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin çeşitli seviyelerdeki destekleri üzerine deneyimler tartışılmıştır (UN, 2008).

2004 yılında gerçekleştirilen 48. KSK’da ele alınan iki tematik konudan biri kararlaştırıldığı şekilde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşmada Erkeklerin ve Erkek Çocuklarının Rolü” olmuştur. 48. KSK’nın ardından yayımlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Erkeklerin ve Erkek Çocuklarının Rolü” başlıklı *uzlaşılmış sonuçlar* (agreed conclusions) ile hükümetler, BM organları ve diğer ilgili kuruluşlara birtakım tavsiyelerde bulunulmuştur.⁵ Bu tavsiyeler; iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması, sorumlulukların kadınlarla erkekler arasında eşit paylaşımı, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının değiştirilmesinde erkeklerin aktif katılımının sağlanması, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin engellenmesinde erkeklerin daha çok rol almalarının sağlanması, erkeklerin HIV/AIDS’in önlenmesi ve tedavisine katılımlarının teşvik edilmesi, cinsel sağlık alanında sorumlu ve güvenli davranış geliştirmeleri için erkeklerin teşvik edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik sosyo-kültürel değişimin hızlandırılması için okullarda programlar yürütülmesi konularını kapsamaktadır (KSGM, 2010).

Ayrıca Komisyon,

“Erkeklerin ve erkek çocuklarının, bazılarının kendilerinin de ayrımcı engel ve uygulamalarla karşılaşmakta iken, toplumun tüm alanlarında bireyler, aile üyeleri, sosyal grup mensupları olmak

5 Söz konusu uzlaşılmış sonuçların tamamı için bakınız EK-1.

üzere birçok sıfatla toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunabileceklerini kabul eder,

Toplumsal cinsiyet eşitliğinden herkesin yararlandığını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olumsuz etkilerine toplumun bütün olarak katlandığını kabul eder ve bu nedenle erkeklerin ve erkek çocuklarının, sorumluluk üstlenmelerinin ve kadınlar ve kız çocukları ile birlikte ortaklaşa çalışmalarının toplumsal cinsiyet eşitliği amaçlarına, gelişime ve barışa ulaşılması için zaruri olduğunu vurgular,

Erkeklerin ve erkek çocuklarının, toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşviki ve kadınların insan haklarından tam yararlanmaları için kritik olan davranışlarının; ilişkilerin ve kaynaklara ve karar almaya erişimin değişmesindeki önemli yerini kabul eder” (KSGM, 2010).

Komisyon aynı zamanda, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının, kadın haklarına ilişkin yürütülen çalışmalarla bağdaşık olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı çalışmalarının kadınlarla ilgili işler, yetenekler ve rollerin küçümsenmesine cevap verecek şekilde olması gerektiğini belirtmiştir. Komisyon ayrıca, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımları konusundaki girişimlere ayrılacak kaynakların, kadınlar için eşit olanaklar ve kaynaklar oluşturma hedefi ile uzlaşma içinde yönetilmesinin önemini vurgulamıştır (KSGM, 2010).

2004 yılında gerçekleştirilen 48. Dönem Toplantısı'nda KSK tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü konulu uzlaşmış sonuçların kabul edilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada erkeklerin rolü konusunda küresel politika çerçevesinin geliştirilmesinde önemli bir adım olmuştur. Uzlaşmış sonuçlarla erkeklerin, bakıma muhtaç olanların bakımı dâhil aile içi sorumlulukların paylaşılması, kadına yönelik şiddetle mücadele ve genç erkeklere rol model olmaları konularındaki kritik rolleri belirlenmiştir. Ayrıca ulusal ve uluslararası politika ve programlara toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının yerleştirilmesinde erkeklerin önemli rolleri de tanınmıştır (UN, 2008).

KSK 48. Dönem Toplantısı ile daha çok erkeklerin egemen olduğu kurumlar, endüstriler ve birlikler; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ve kadınların insan haklarından tam olarak yararlanmasında erkeklerin rol ve sorumluluklarının ortaya konularak erkekler arasında farkındalık yaratılması için çok sayıda erkeğe erişilebilmesinde potansiyel alanlar olarak belirtilmiş; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik kapasite geliştirme ve farkındalık yaratma dâhil tüm çabalara erkeklerin dâhil edilmesinin önemi vurgulanmıştır (UN, 2008).

KSK'nın 2005 yılında Pekin Eylem Platformu'nun 10. yıl gözden geçirme toplantısı (Pekin+10) çerçevesinde gerçekleştirilen 49. Dönem Toplantısı erkek katılımına vurgu yapan önemli BM toplantıları arasında sayılabilir. Bu toplantıda üye ülkeler, erkeklerin tavır ve davranışlarının değiştirilmesinin, mevzuat ve politika reformları, uygulama programları, eğitim sistemi ve medya gibi alanlarda sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve toplum liderlerinin işbirliği ile çeşitli stratejiler geliştirilmesinin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir (UN, 2008).

2009 yılına gelindiğinde, KSK'nın 53. Dönem Toplantısı'nın ana temasının, erkek katılımına ilişkin alt başlıklardan olan "HIV/AIDS Bağlamında Bakım Verilmesi de Dâhil Olmak Üzere Sorumlulukların Kadınlar ve Erkekler Arasında Eşit Paylaşılması" olarak belirlendiği görülmektedir.

2.2.2. Avrupa Konseyi

BM'ye ek olarak Avrupa Konseyi (AK) de toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkeklerin katılımı konusunu gündeme getiren bir diğer önemli uluslararası kuruluştur.

Konsey'in⁶ toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını gündeme taşıdığı ilk platformun Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sırasında olduğu söylenebilir. Konsey Genel Sekreteri Daniel Tarschys, Konferans'ta yaptığı konuşmada, Konsey'in toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yeni bir yaklaşım benimsediğini belirtmiş ve bu yaklaşımın Konferans için de ufuk açıcı olmasını temenni etmiştir. Tarschys, toplumsal cinsiyet eşitliğine kadınlar ve erkekler arasında bir çatışma olarak bakılmaması gerektiğini vurguladığı konuşmasında Konsey'in

6 Bu bölümde Avrupa Konseyi yerine Konsey kısaltması kullanılacaktır.

yeni yaklaşımını toplumsal cinsiyet eşitliğini daha yapıcı biçimde ele almak, bunun için her iki cinsiyetin eşitliğe ve toplumun işleyişine olan katkılarına odaklanmak ve bu çerçevede kadınlarla erkekler arasında bir ortaklık geliştirmek şeklinde ifade etmiştir. Konuşmasının devamında, bu yaklaşımın gerçekleştirilebilmesi için kadınlarla erkeklerin geleneksel rollerinin değiştirilmesinin, her iki cinsiyet için de iş ve aile yaşamının kişisel düzeyde, siyasi ve kamusal alanda uyumlaştırılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca erkeklerin; kamusal, özel ve profesyonel alanda kadınlarla sorumluluk paylaşımı yapmasının ve ortak hareket etmesinin erkeklere ve topluma neler kazandıracaklarını; bunun aksinin ise erkeklere ve topluma neler kaybettireceğini anlamaları için yol ve yöntemler geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (CoE, 2002).

Konsey tarafından 1995 yılında Budapeşte’de düzenlenen “Kadın Erkek Eşitliği Alanında Ulusal Politikalara İlişkin Bilgilendirme Toplantısı”nda kadınlarla erkekler arasında gerçek bir ortaklık sağlanması için alınması gereken tedbirler tespit edilmiştir. Bu kapsamda, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin iki cinsiyet arasında arzulan ortaklığın sağlanması için gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmış; kadınların iş yaşamına katılımında karşılaştıkları sorunların erkekler tarafından aile yaşamına katılım sırasında yaşanabildiği tespiti yapılmıştır. Toplantıda altı çizilen konulardan bir diğeri erkeklerin ebeveyn izni kullanmaları için desteklenmelerinin ve çocuklarıyla ilgilenme konusunda daha fazla teşvik edilmelerinin gerekliliği olmuştur. Buna ek olarak toplantıda, kadınlarla erkekler arasında eşitliğin tam olarak sağlanabilmesi için “şimdiye kadar kaydedilen gelişmeler engellenmeden” erkeklerin katılımının gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı için izlenecek stratejilerden birinin, kadınların cinsiyetçi işbölümü nedeniyle maruz kaldıkları çifte sorumluluk sorununun çözülmesinde erkeklerin sorumluluk paylaşımı yapmaları olduğu ortaya konulmuştur (CoE, 2002).

Konsey tarafından 1997 yılında Strazburg’ta “Kadın Erkek Eşitliğinin Geliştirilmesi: Kadın ve Erkekler İçin Ortak Görev” adlı uluslararası bir seminer gerçekleştirilmiştir. Seminer’de ele alınan konular arasında “Eşitlik: erkeklerin rollerinin ve toplumun olumlu yönde gelişmesi faktörü” ve “Erkekler ve şiddet: eşitsizliğin mantığı” yer almaktadır. Seminer sonucunda hazırlanan sonuç bildirisinde eşitliğin geliştirilmesi ve erkek-

lerin eşitliğe aktif olarak katılmaları için tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler arasında erkekliğin nasıl inşa edildiğini ortaya koyan araştırmalar yapılması, geleceğe yönelik olarak yeni bir vizyon geliştirilmesini teminen erkeklerle kadınların birlikte çalışmalarını sağlayacak toplantı ve seminerler düzenlenmesi, erkek çocuklarının yetişmelerinde yeni yöntemler geliştirilmesi, şiddetin önlenmesi için tedbirler geliştirilmesi ve ulusal düzeyde geliştirilecek politikalarla başta çocukların yetiştirilmesi olmak üzere ev içi sorumluluklara erkeklerin katılımının artırılması yer almaktadır. Çocukların yetiştirilmesinde babaların rolünün önemi vurgulanmakla birlikte, bu rolün modern biçimde geliştirilmesinin gerekliliği ayrıca dile getirilmiştir (CoE, 2002).

1997 yılında Konsey tarafından İstanbul'da Kadın Erkek Eşitliği Dördüncü Bakanlar Konferansı düzenlenmiştir. Konferans'ın ardından yayımlanan "Demokrasinin Asli Ölçütü Olarak Kadın Erkek Eşitliği Deklarasyonu" ile hükümetlerin eyleme geçmeye davet edildiği alanlardan biri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü konusu olmuştur. Bu kapsamda, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin, özellikle de karar verici konumunda bulunan erkeklerin üzerlerine önemli bir sorumluluk düştüğü belirtilmiştir. Erkeklerin başta bakım sorumlulukları ve özellikle çocukların günlük bakımları olmak üzere özel yaşam alanında aile ve ev sorumluluklarının paylaşımına katılım sağlamalarının yanı sıra siyasi, kamusal ve profesyonel yaşamda karar alma mekanizmalarında kadınlarla sorumluluk paylaşımı yapmalarının herkes için hayat kalitesini artırıcı bir etki yaratacağı ifade edilmiştir (CoE, 2002).

Konferans sonucunda yayımlanan Deklarasyon'un ekinde yer alan "Demokrasinin Asli Ölçütü Olarak Kadın Erkek Eşitliğini Geliştirmek İçin Multidisipliner Stratejiler" başlıklı belgede "D. Demokratik Toplumda Eşitliğin Geliştirilmesi: Erkeklerin Rolü" bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümde hükümetler eşitlikle ilgili olarak erkekler arasında farkındalık yaratmaya, erkeklerle ilgili araştırma yapmaya, bu alanda istatistikî veriler ile eğitimde eşitlikçi ve şiddete karşı bir strateji geliştirmeye davet edilmiştir (CoE, 2002).

1998 yılında Bükreş'te Konsey tarafından düzenlenen "Aile İçi Şiddeti Sona Erdirmek: Faaliyet ve Tedbirler" konulu uluslararası forumda aile içi şiddetle mücadelede erkek katılımının önemi vurgulanmıştır. Forum'da

ayrıca özellikle şiddet uygulayan erkekler için tedavi merkezleri kurulması ve böylece bir yandan erkeklerin şiddetten vazgeçmesinin diğer yandan bu merkezler aracılığıyla toplumun şiddet, erkeklik ve erkeklerin sorumlulukları konusunda bilinçlendirilmesinin sağlanması dile getirilmiştir (CoE, 2002).

1999 yılında Strazburg'ta "Kadına Yönelik Şiddet ve Erkekler" konulu bir seminer düzenlenmiştir. Yüzlerce araştırmacı, uygulayıcı ve politika yapıcıyı bir araya getiren Seminer sonucu hazırlanan raporda, erkek şiddeti hakkında farkındalık yaratmanın ve araştırmaların artırılmasının, kadınlara yönelik şiddet ve kötü muamele içeren erkek davranışlarının mutlaka değiştirilmesinin gerektiği, eğitimin şiddete karşı biçimde ve kadın-erkek eşitliği perspektifi ile verilmesinin önemi vurgulanmıştır (CoE, 2002).

2000 yılında "Erkeklerle Kadınlar Arasında Yeni Toplumsal Kontrat: Eğitimin Rolü" konulu seminerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında eğitimin önemine vurgu yapılmış ve bu alanda yapılması gerekenler konusunda çok kapsamlı tavsiyelerde bulunulmuştur. Seminer'de ayrıca kadınlarla erkekler arasında var olan ilişkilerde (toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde) değişiklik gerçekleştirilmedikçe ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımları sağlanmadıkça arzulanan eşitliğe ulaşılamayacağına altı çizilmiştir (CoE, 2002).

Konsey, tüm bu gelişmeler ışığında Avrupa Konseyi Kadın Erkek Eşitliği Yönlendirme Komitesi (CDEG) tarafından gerçekleştirilen tüm çalışmalarda erkek katılımına ilişkin olarak geliştirilen yeni yaklaşımın dikkate alındığını savunmaktadır. Bu kapsamda, CDEG yürüttüğü faaliyetlerde ve aldığı kararlarda, toplumsal cinsiyet eşitliğine yalnızca kadınlar tarafından ulaşılamayacağı, aksine kadınlarla erkeklerin birlikte çalışmasıyla ulaşılabileceği gerçeğine dikkatleri çekmek ve bu konunun tartışılmasına zemin hazırlamak amacıyla erkekler ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna uzun yıllardır özel önem vermektedir (CoE, 2002).

2.2.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nde (AB) toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yeni bir konu olarak 2000'li yıllarla

birlikte artan oranda ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, bu yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunun daha çok aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması, babaların rolü gibi alt konular altında ele alındığı görülmektedir. Erkek katılımının geniş çapta ilk kez ele alınması, 2001 yılında İsveç Dönem Başkanlığında Örebro'da gerçekleştirilen AB Başkanlık Konferansı ile olmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

2006 yılında Finlandiya Dönem Başkanlığında Helsinki'de gerçekleştirilen "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Erkekler: İleriye Dönük Politikalara Doğru" konulu AB Başkanlık Konferansı ise bu konuda düzenlenen en kapsamlı konferans olmuştur. Bu Konferans'ta toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusu; eğitimde ayrımcılıkla mücadele, sağlık politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesi, şiddet, aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması alt başlıklarında ele alınmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bununla birlikte, AB düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda geliştirilmiş herhangi bir ortak politika bulunmamaktadır. Üye ülkeler bu alanda kendi inisiyatifleri doğrultusunda hareket etmektedir. AB düzeyinde erkek katılımı başlığı altında değerlendirilebilecek tek ortak politikanın ebeveyn izni konusunda var olduğunu söylemek mümkündür (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB'de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının, yukarıda belirtilen iki konferans dışında, daha çok sorumlulukların erkeklerle kadınlar arasında eşit paylaşımı sağlanarak iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması konusunda ön plana çıktığı görülmektedir. Konunun bu kapsamda ele alınmasında, AB'nin demografik alanda karşı karşıya bulunduğu zorlukların aşılmasına ilişkin çabalar ile Lizbon Stratejisi'nde yer alan istihdam hedeflerinin etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda, AB Komisyonu demografik alandaki ve Lizbon Stratejisi'ndeki hedefler bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler konusunda özellikle iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması alanında pek çok projeyi desteklemektedir. Bu şekilde asıl olarak istihdamın artırılması ve AB'nin dünya genelinde rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB tarafından 2006-2010 dönemi için oluşturulan “Kadın Erkek Eşitliği Yol Haritası”nda da erkek katılımının, özel yaşam ile profesyonel yaşamın uyumlaştırılması bağlamında ele alındığı görülmektedir. Söz konusu yol haritasında ebeveyn izninden yararlanan ve yarı zamanlı bir işte çalışmayı tercih eden erkek sayısının az olduğu tespit edilmekte ve erkeklerin aile sorumluluklarının paylaşımında daha çok yer almaları için tedbirler alınmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Commission of the European Communities, 2006).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunu en geniş çapta ele alan AB Kurumu “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Danışma Komitesi”dir. Komite, AB Komisyonu'na kadınlarla erkekler arasında fırsat eşitliğinin geliştirilmesi için Komisyon tarafından oluşturulacak ve uygulanacak tedbirlerin belirlenmesinde yardımcı olmak üzere oluşturulmuş bir komitedir. Komite bu görevini görüş oluşturma yoluyla yerine getirmektedir. AB Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Danışma Komitesi 2006 yılında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkekler Görüşü” (Opinion on Men in Gender Equality) adlı dokümanı hazırlamış ve AB Komisyonu'na sunmuştur. Komite tarafından hazırlanan dokümanda, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının önemi vurgulanmakta ve erkek katılımının amacının net biçimde belirlenmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Doküman ayrıca erkek katılımı alanında karşılaşılabilecek riskler ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında bu risklerle baş edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Erkek katılımının müstakil bir alan olarak toplumsal cinsiyet eşitliği genel hedefinin dışında kalmaması için stratejik yaklaşımın nasıl olması gerektiğini belirten doküman; oluşturulacak stratejik yaklaşımda amaçlar, faaliyetler, veriler, hedefler ve kaynakların net olarak ortaya konulmasının bu alanda karşılaşılabilecek sorunların aşılmasında önemli rol oynayacağını ortaya koymaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bu gelişmelere paralel olarak AB Konseyi, 1 Aralık 2006 tarihinde “Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konulu bir Konsey Sonucu (Council Conclusion) yayımlamıştır⁷ (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

7 Konsey Sonucu'nun tam metni için EK-2'ye bakınız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMINA İLİŞKİN FARKLI GÖRÜŞLER

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına ilişkin karşı görüşlere yer verilecektir. Öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğine erkek katılımını riskli bularak olumsuz tutum sergileyen görüşler belirtilecektir. Ardından, erkek katılımının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki önemini ortaya koyan görüşlere değinilecektir. Erkek katılımının önemi ortaya konulmakla birlikte, bu konuda dile getirilen risklerin de önceden farkında olunmasının yararından hareketle toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı sağlanırken dikkat edilmesi gerekenler üzerinde durularak bu bölüme son verilecektir.

3.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımına İlişkin Riskler

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına karşı olumsuz tepkiler asıl olarak bazı kadın hareketleri tarafından ortaya konulmaktadır. Genel olarak bu tepkilerin, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının kadın odaklı faaliyetleri ikincilleştirebileceği riskini taşıdığı görüşü etrafında toplandığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına karşı olumsuz tutum sergileyen kadın hareketleri, kadınların güçlendirilmesi ve toplumdaki statülerinin yükseltilmesi amacıyla yalnızca kadınları hedef alan faaliyetler için ayrılan kaynakların erkek katılımına yönelik faaliyetlere aktarılma riski bulunduğunu savunmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre, erkekler toplumda baskın güç oldukları ve kaynakları ellerinde bulundurduklarından kadınların güçlendirilmesi için ayrılan kaynakları da kendileri için kullanabileceklerdir (UN 2008, Ertürk 2004: 3-21).

Erkek katılımına karşı çıkan diğer bazı kadın hakları savunucuları, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının beraberinde yine bir erkek egemenliği doğuracağı düşüncesindedirler. Bu görüşte olanlar, kadın odaklı yaklaşım ve faaliyetlerin, erkek katılımıyla birlikte erkekler tarafından yönlendirilmeye başlanabileceği endişesini dile getirmektedirler. Böyle bir durumun sonuç olarak erkeklere bu konuda da bir liderlik kazandıracığı, bu görüşü savunanlarca ileri sürülmektedir (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına mesafeli yaklaşan birtakım kadın hareketlerinin bu yaklaşımlarının altında yatan bir diğer sebep, erkeklerin sürece dâhil edilmesinin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük çabaların odak noktasını başka yöne çevireceği düşüncesidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, temelde dezavantajlı durumda olanlardan başlayarak tüm bireylere eşit hak, fırsat ve imkânlar verilmesini ve tüm bireylerin kaynaklardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanmasını amaçlamaktadır. Buna göre, toplumsal cinsiyet eşitliği bir yandan toplumun tamamını hedef alırken diğer yandan dezavantajlı durumdaki olanlara yönelik özel önlemler alınmasının gerekliliğini de savunur. Erkeklerin sürece dâhil edilmesinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin odak noktasını değiştireceği düşüncesinde olanlar, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının kadınlara yönelik özel faaliyet ve tedbirlerin görmezden gelinebileceği bir ortam yaratabileceği endişesini dile getirmektedirler. Bu görüşte olanlar, erkek katılımının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin resmin tamamının görülmesine engel olabileceği düşüncesindedirler. Böylece erkek katılımının ön plana çıkması ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında öncelik alanı olan kadınların statülerinin geliştirilmesi hedefinin arka plana atılma riskiyle karşı karşıya kalabileceği ve erkek odaklı çalışmaların ön plana çıkabileceği düşünceleriyle toplumsal cinsiyet eşitliği çabalarının bütüncüllükten uzaklaşacağı endişesini taşımaktadırlar (UN 2008, Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006).

Bunlara ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak kadınlar için sürdürülmekte olan mevcut çabalara erkeklerin problemlerinin dâhil edilmesine, kadınların son dönemde kat ettikleri gelişmeleri zayıflatabileceği endişesiyle karşı çıkanlar da mevcuttur. White (2000)'a göre, bu görüşü ileri sürenler, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin dâhil edilmesinin toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek yerine süreci baltalayacağını öngörmektedirler (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına yönelik olarak dile getirilen endişeler ve olumsuz görüşler yukarıda sıralananlarla sınırlı değildir. Erkek katılımına temkinli yaklaşan bir diğer görüşe göre erkek katılımı, kadınların problemleriyle ilgili faaliyetler ile erkeklerin problemleriyle ilgili faaliyetler arasında rekabet doğurma riski taşımaktadır. Oysa

toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için kadın odaklı ve erkek odaklı çabaların işbirliği içinde ve birbirini tamamlayıcı biçimde yürütülmesi gerekmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Tüm bunlara ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının dar ve tek taraflı olarak ele alınma riski taşıdığını belirtenler de mevcuttur. Bu görüşü savunanlara göre, erkek katılımı dar ve tek taraflı olarak ele alındığında toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması genel hedefinden sapılacak ve sonuç toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından çok kadınların eşit hak ve fırsatlardan yararlanmalarına dönük çabalara ket vurulması şeklinde tezahür edecektir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Görüldüğü gibi, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını riskli bularak olumsuz tutum sergileyen veya erkek katılımına mesafeli yaklaşan görüşler bir zincirin halkaları gibi birbirleriyle ilintilidir. Diğer bir ifadeyle, erkek katılımına ilişkin olarak dile getirilen olumsuz düşüncelerin her biri bir diğerrinin sebebi veya sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanması hususunda dile getirilen tüm olumsuz görüşlerin temelinde yatan esas endişenin, kadınların güçlendirilmesi ve hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması hedeflerinden uzaklaşarak yalnızca erkeklerin problemlerine odaklanılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bütüncül yaklaşımdan uzaklaşılması olduğu söylenebilir.

Burada dile getirilen görüşlerin basit birer endişe olarak değerlendirilmesi de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanması noktasında engel olarak kabul edilmesi de doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği genel hedefine ulaşılması noktasında erkeklerin kritik rollerinin bulunduğu günümüzde uluslararası alanda kabul görmüş bir anlayıştır. Bu çerçevede, burada belirtilen görüşler toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı sağlanmaya çalışılırken her zaman üzerinde durulması gereken konular olarak ele alınmalı ve erkek katılımı noktasında yol gösterici olmalıdır.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Önemi

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının gerekliliği hem teorik hem de uygulama alanında yapılan çalışmalar neticesinde ulaşılmış bir sonuçtur. Gerek yalnız kadın odaklı faaliyetler gerekse toplumsal cinsiyet eşitliği genel hedefi ile ilgili faaliyetler göstermiştir ki, erkeklerin toplumsal cinsiyet farkındalığına ulaşmamaları halinde yürütülen çalışmaların tam hedefe ulaşmama riski bulunmaktadır. Örneğin, bugün hâlâ kız çocuklarının okullulaşmalarıyla ilgili problemlerin önemli bir bölümünü babaların kızlarını okula gönderme noktasındaki isteksizlikleri oluşturmaktadır. Bu problemin aşılması için pek çok ülkede babaların veya ailedeki diğer erkeklerin ikna edilmeleri amacıyla aile ikna turları düzenlenmektedir.

Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir tarafında kadınlar varsa diğer tarafında da erkekler bulunmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin eylemleri, tavırları ve ilişkileri eşitlikçi biçimde değişmedikçe toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile ilgili tartışmalar sürüp gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır (Ruxton, 2004). Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda kadınların ikincil konumlarının nasıl gerçekleştiğini çözümlmek kadar erkeklerin toplumsal yaşamda sürdürdükleri baskın statüyü anlamak ve çözümlmek de önemlidir. Kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıklarla ilgili olarak bilinçlendirilmeleri ve güçlendirilmeleri ile erkeklerin cinsiyetçi tutum ve davranışlarının başta kadınlar olmak üzere kendilerine ve tüm topluma olan zararları konusunda bilinçlendirilmeleri aynı derecede gereklidir.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda ortaya konulan olumsuz görüşlere karşılık önemli ölçüde olumlu görüş de dile getirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına ilişkin dile getirilen olumsuz görüşler, erkek katılımı sağlanırken gözden kaçırılmaması gereken tedbirleri anımsatması açısından olumlu değerlendirilebilecek olmakla birlikte bunların erkek katılımına engel olacak şekilde ele alınması doğru olmayacaktır. Bu açıdan, erkek katılımını destekleyen görüşlerin önemini de teslim etmekte yarar vardır.

Erkek katılımını destekleyen görüşlerin genel olarak üç yaklaşım etrafında toplandığı söylenebilir. Bu yaklaşımlardan ilki, toplumsal cinsiyet

eşitliği sürecine erkeklerin dâhil edilmesinin gerekliliğini kadınlara yönelik faaliyetlerin sonuç olarak bir erkek direnciyle karşılaşmaması için önemli bulmaktadır. İkinci yaklaşım, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için erkeklere yönelik farkındalık yaratma kampanyaları yürütülmesine benzer erkek odaklı girişimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendireceği düşüncesiyle erkek katılımını desteklemektedir. Son yaklaşım ise erkeklerin ihtiyaçlarının karşılanması toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir parçası olduğuna vurgu yaparak, bu alanda faaliyetler yürütülmesinin toplumsal cinsiyet eşitliğine önemli katkılar sağlayacağı fikriyle erkek katılımını desteklemektedir (Ruxton, 2004).

Yukarıda dile getirilen üç yaklaşım aslında birbiriyle yakından ilgilidir ve hiçbir yaklaşım bir diğerinden daha çok ya da az önemli değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, ister erkek direncinin kırılması, ister erkeklerde farkındalık yaratılarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirileceğine inanılması isterse erkeklerin ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğine inanılmasından yola çıkılarak ele alınsın bugün dünya genelinde pek çok sivil toplum kuruluşu, hükümet ve BM başta olmak üzere uluslararası kuruluş tarafından gittikçe artan oranda ilgi duyulan ve önem verilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hangi yaklaşımı benimserlerse benimsesinler erkek katılımını destekleyen görüşlerin temel çıkış noktasını aynı fikrin oluşturduğu söylenebilir. Bu çıkış noktası, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalarda erkeklerin ihmal edilmesi veya erkeklere yer verilmemesinin kendisinin de başlı başına bir risk olduğu fikridir (Ruxton, 2004). Toplumsal cinsiyet eşitliği sürecinde erkeklerin ihtiyaçlarının ihmal edilmesi veya erkeklere özgü faaliyetler yoluyla erkeklerde farkındalık yaratılmaması sonucunda erkek direncinin kırılmaması toplumsal cinsiyet eşitliğinin taraflarından birinin ihmali veya dışlanması anlamına geleceğinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilememesi riskini barındırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının ön plana çıkmasıyla birlikte bunu riskli bularak karşıt görüşler dile getirenlerin en çok üzerinde durdukları konu, sınırlı kaynakların kadın odaklı faaliyetlerden erkek odaklı faaliyetlere kaydırılacağı düşüncesi olmuştur. Ertürk (2004: 3-21)'e göre böyle bir yaklaşım kestirme bir yaklaşımdır ve toplumsal

cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabaları için çeldirici bir düşünce olmaktan öteye geçemeyecektir. Bununla birlikte, sınırlı kaynakların kadın odaklı çalışmalardan erkek odaklı çalışmalara kaydırılacağını bir risk olarak ortaya koymakta belli bir gerçeklik payı da vardır. Fakat dünya genelinde kaynaklar büyük oranda zaten erkeklerin kontrolündedir ve bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Ayrıca erkekler ve özellikle erkek egemen kurum ve kuruluşlar, kadınların güçlenmesi için yapılan faaliyetlere ellerindeki güç ve kaynakları kaybedecekleri fikriyle direnç göstermektedirler. Dolayısıyla erkek katılımının sağlanamaması, erkeklerin kontrollerinde bulunan ve kadınların güçlenmesine aktarımlarında hâlâ arzu edilen noktaya ulaşamayan kaynakların erkek egemenliğinde kalmaya devam etmesi gibi önemli bir riski barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da erkek katılımı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gereklidir.

Bunlara ek olarak kadınların güçlenmeleri için yürütülen faaliyetler basit bir kaynak aktarımının çok ötesinde kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemektedir. Burada kastedilen ihtiyaçlar kadınların kısa dönemli ihtiyaçlarından çok, dönüşüm gerektiren stratejik önemdeki ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli önkoşullardan biri de erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile değişmeleridir.

Altının çizilmesinde yarar olan bir konu da, erkeklerin katılımları kapsamında yürütülen çalışmaların yalnızca kaynakların erkeklere aktarılması olarak görülmesinin tek başına doğru bir varsayım olmaktan uzak olduğudur. Örneğin, babaların ebeveynlik rollerini geliştirmek ve çocuk bakımına daha çok dâhil olmalarını sağlamak için yürütülen programlar kaynakların erkeklere aktarımı anlamını taşımamaktadır. Aynı şekilde, kadınlara yönelik şiddet konusunda erkeklerin bilinçlendirilmeleri için yürütülen programların da kaynakların erkeklere aktarımı olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Her iki örnek de erkek katılımının kaynakların erkeklere aktarımından çok sonuç olarak kadınların yararına sonuçlar doğuracağını göstermeleri açısından önemlidir (Kaufmann, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı, erkeklerin toplumsal cinsiyetçi tutum ve davranışlarına ilişkin farkındalıklarının artırılması,

kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıklar ile cinsiyetçi tutum ve davranışların erkeklerin kendilerine olan olumsuz etkileri konularında bilinçlendirilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadın ya da erkek bütün bireylere ve genel olarak tüm topluma vadettiği eşitlikçi yaşam konusunda bilgilendirilmeleri ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde değişmelerinin sağlanması anlamını taşımaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının olması gerektiği gibi sağlanabilmesi kadınlara ayrılacak kaynaklar konusunda bir risk oluşturmaktan çok yararlı olacaktır. Aynı şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı sağlanabildiğinde erkek katılımının yeni bir erkek egemenliği oluşturmasından endişe edilmesi de yersiz olacaktır. Tersine toplumsal cinsiyet eşitliği bilinci ve farkındalığı kazanmış erkeklerin başta kadınlar olmak üzere toplumdaki hiçbir grubun ikincilleştirilmesine onay vermemeleri beklenir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkek katılımının gerekliliğini ön plana çıkaran mantık da budur.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını destekleyen en önemli görüşlerden birini, erkekler sürece dâhil edilmediklerinde kadınların güçlenmesine yönelik faaliyetlerin gittikçe marjinalleşme riskiyle karşı karşıya kalacağına dair endişe oluşturmaktadır. Günümüzde tüm toplumlarda aileden başlayarak karar vericilerin önemli bölümünü erkekler oluşturmaktadır. Erkekler sürece dâhil edilmediklerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı önemli bir direnç kırılmamış olacaktır. Bu çerçevede, erkek katılımının sağlanamaması toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında yürütülen faaliyetlerin ihmal edilmeye veya olması gereken ölçüde önemli görülmemeye devam edilmesi riskini taşımaktadır (Ruxton, 2004).

Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasında önemli bir engel oluşturacağı malumdur. Erkek katılımının sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm toplum için önemini anlaşılmasına katkı sağlayarak bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesine olanak verecektir.

Bu çerçevede, erkek katılımının kadın odaklı faaliyetlerin önüne geçerek toplumsal cinsiyete bütüncül yaklaşılmasını engelleyeceği endişesi yerinde olmakla birlikte, erkek katılımının sağlanamamasının da ayrı bir bütüncüllükten uzaklaşma olacağı açıktır. Burada üzerinde durulması

gereken husus, erkek katılımı ile ne hedeflendiğinin unutulmaması gerektiğidir. Erkek katılımı, kadın odaklı faaliyetlere alternatif veya rakip olarak değerlendirilmemeli ve asıl olarak toplumsal cinsiyet eşitliği genel hedefinin kadın odaklı yaklaşımlarla birlikte bir parçası olarak görülmemelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği genel hedefi etrafında kadın odaklı faaliyetler ile erkek odaklı faaliyetler işbirliği içinde yürütüldüğünde yeni bir erkek egemenliği doğması da beklenmeyecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını savunanlara göre erkek katılımı konusunda olumsuz görüş belirtenler erkek katılımının olumlu sonuçlar doğurma potansiyelini gözden kaçırmaktadırlar. Buna göre, erkek katılımı sağlandığında ekonomik, siyasi ve kurumsal iktidar ile kamusal kaynakları elinde bulundurarak kilit konumdaki karar vericiler olan erkekler, toplumsal cinsiyete duyarlı siyasi reformları kolaylaştıracak, kadın ve çocukların haklarını korumaya yönelik olarak çıkarılacak kanunları destekleyeceklerdir. Buna ek olarak erkekler, HIV/AIDS'le ve kadınlara yönelik şiddetle mücadelenin başarıya ulaşmasında kilit rol oynayacaklardır. Ayrıca, işyerlerinde ve işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasında ve aile içi sorumlulukların eşit paylaşımında erkek katılımı önemli açılımlar sağlayacaktır (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının kadınların şimdiye kadar elde ettikleri başarılarla ket vurabileceğine ilişkin olumsuz görüşle birlikte, erkek katılımının sağlanamamasının süreci bir yerde kilitleyebileceğinin farkında olunması da gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için kadınların cinsiyetçi tutum ve davranışları kadar erkeklerin cinsiyetçi tutum ve davranışlarının değişimine de ihtiyaç vardır.

Unutulmamalıdır ki toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü konusunun ön plana çıkması yapay bir sonuç değildir. Erkek katılımının önemi son otuz yıldır küresel planda yürütülen toplumsal cinsiyet politikaları ile beraberindeki paradigma değişikliklerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Ertürk, 2004: 3-21).

Kaufman (2003)'a göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması sürecinde erkeklere etkili bir şekilde erişilemediği takdirde ulaşılabilecek en iyi sonuç, kadın haklarının erkek liderlerin yalnızca söylemlerinde dile

getirdikleri ancak bu konuda etkili politika geliştirmekten sakınmaya devam ettikleri bir konu olarak kalacak olmasıdır. Erkek katılımı sağlanmadığında kadın hakları yerel, ulusal ve uluslararası öncelikler arasına tam anlamıyla entegre edilemeyecek; sosyal, ekonomik ve siyasi alanda üst düzey karar alma süreçlerinde hak ettiği önemi bulamayacaktır. Böylece kadın hakları alanında zor da olsa kaydedilen gelişmeler, ulusal veya uluslararası kriz anlarında veya ekonomik daralma dönemlerinde en kolay taviz verilen konular arasında olmaktan kurtulamayacaktır (Kaufman, 2003).

Öte yandan, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanabilmesi için, toplumda var olan cinsiyetçi tutum ve davranışların erkekler üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri de göz ardı etmemek yerinde olacaktır. Böylece, “eşitlik” kelimesinin ima ettiği tarafların hiçbirisi ihmal edilmiş olmayacak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin daha bütüncül ve gerçekçi bir yaklaşım geliştirilmesi sağlanacaktır.

Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı toplumsal cinsiyet körlüğünün ortadan kaldırılması açısından da önemlidir. Simone de Beauvoir'ın ünlü yapıtı İkinci Cins'te dile getirdiği gibi erkeklik sürekli olarak kadınlar, çocuklar, yabancılar gibi başkalarından bahsederek kurulan bir iktidar konumudur. Bu konum erkeklere kendinden başkasını sorgulama hakkı verirken, beraberinde erkekliğin sorgulanamazlığı gibi bir sonucu da doğurmaktadır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanması bir yandan erkek iktidarının sorgulanmasını diğer yandan erkeklerin kendilerini sorgulamasını sağlayarak toplumsal cinsiyet körlüğünün ortadan kaldırılmasında önemli rol oynayacaktır (Ruxton, 2004).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük çabalarda erkeklerin rolünün farkına varılması ve bu konunun uluslararası alanda kabul görmesi, hiç şüphesiz toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasında ileriye dönük önemli bir adım olmuştur. Burada dikkatle üzerinde durulması gereken şey, erkek katılımının toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki politika ve programlara, bu alanda şimdiye kadar elde edilen kazanımları zedelemekten nasıl dâhil edilebileceğidir (Ertürk, 2004: 3-21).

Kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi için odak noktasını yalnızca kadınlarla ve kadınların toplumdaki durumlarıyla sınırlandırmamalı, toplumsal cinsiyet eşitliği ile erkekler arasındaki ilişki üzerine de odaklanmalıdır. Bu yapılırken kadınların fırsatlardan eşit olarak yararlanmasına yönelik girişim ve kaynaklardan ödün verilmemesine dikkat edilmelidir. Erkekler ve erkek çocuklarının sürece dâhil edilmesi, kadınların güçlendirilmeleri ile çelişkili olarak görülmemelidir. Bunun tam aksine, erkeklerin de süreçte yer almalarının sağlanması kadınların, erkeklerin ve bütün bir toplumun, toplumsal cinsiyet eşitliğinden birlikte yararlanmalarını sağlayacaktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin çabaları ve destekleri gereklidir. Başka bir ifadeyle, erkeklerin bu konuda aleyhtarlık, ilgisizlik veya pasiflik göstermeleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını aksatan ve güçleştiren bir faktördür. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları için kilit önemdeki makamlara sahip olanlar erkeklerdir. Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tartışmalarda, ortaklar olarak erkeklere ve erkeklerin getireceği yeni bakış açılarına da ihtiyaç vardır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

3.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımının Önemi ve Barındırdığı Riskler Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımında Dikkate Alınması Gerekenler

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarına erkekler tarafından gösterilen direnç hâlâ önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak erkeklerin katılımı bazı kadın hareketleri tarafından da endişeyle karşılanmaya devam etmektedir. Ayrıca erkek katılımı hem erkek direncinin kırılması hem de kadınlar tarafından kaydedilen gelişmelere ket vurulmaması açılarından titizlik arz eden bir konudur. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını sağlamaya dönük çalışmalarda dikkate alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi oldukça önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, toplumdaki tüm bireylerle birlikte erkeklere de birtakım dezavantajlar getirirse de dünya genelinde asıl olarak

kadınları mağdur etmektedir. Kadınlar, aile içi ilişkilerden kurumsal ilişkilere kadar çeşitli seviyelerde ayrımcılıkla karşılaşmakta, bu ayrımcılık kadınların temel insan haklarından yararlanmalarını dahi engelleyebilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin çabaların kadın haklarına ve kadınların güçlendirilmesine olan bağlılığı hiçbir zaman ihmal edilmemelidir. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına yönelik herhangi bir girişimin kadınların insan haklarının geliştirilmesi ve kadınların güçlenmesine katkıda bulunması gözetilmelidir. Erkek katılımına ilişkin bu tür girişimler hiçbir şekilde kadınların güçlenmesinin önüne geçmemeli ve kadınların eşit hak ve fırsatlardan yararlanamamaları sonucunu doğurmamalıdır (UN 2008, Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006).

Bu çerçevede, erkek katılımına yönelik yürütülecek çalışmalarda, kadınların güçlenmesi alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine önem verilmelidir. Yine bu çalışmalarda kadınların görünürlüğüne özen gösterilmeli, eşitlik için uzun yıllardır çaba gösteren kadınların tecrübeleri dikkate alınmalıdır (UN, 2008).

Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı sağlanırken “kadınların alanları” korunmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri asıl olarak kadınları dezavantajlı konuma ittiğinden, erkek katılımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlanması için kadın odaklı ve yalnızca kadınlar için yürütülen programların varlığını tehdit etmemeli veya ortadan kaldırmamalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerekli koşullardan biri erkeklerin katılımıysa bir diğerinin de kadınların güçlenmesi olduğu unutulmamalıdır (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasında temel amaç ve odak noktasının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması olduğu her zaman hatırlanmalıdır. Böylece erkek odaklı faaliyetlerin yeni bir erkek egemenliği alanı olarak görülme riski ortadan kaldırılmış olacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması aynı zamanda insan hakları ve sosyal adalet gibi daha geniş konularla yakından ilişkilidir. Bu açıdan, kadın haklarının ihlal edilmesi aynı zamanda bir insan hakları ihlali

olup, adaletsizliğin bir diğer görünümünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mücadelesi geniş çaptaki sosyal adalet ve insan hakları mücadelesinin bir parçası olarak kabul edilmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu çerçevede ele alınması, erkeklerin adaletin sağlanması arzularıyla uyumlu olarak pek çok erkeği toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarına katılmaya itecektir (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı yalnızca erkeklerin bireysel olarak değişmelerinin sağlanması olarak anlaşılmamalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, kadınların güçsüzlüğünü doğuran ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine sebep olan erkek güç ve iktidarı, erkeklerin yalnızca kişisel hayatlarında sergiledikleri tavır ve davranışlardan kaynaklanmamaktadır. Bu güç ve iktidar toplumda sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik alanda var olan belli başlı kurumlar tarafından yapılandırılmakta ve yeniden üretimi sağlanmaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı bir yandan birey olarak erkeklerin kişisel yaşamlarındaki değişimlerini amaçlarken diğer yandan erkek egemenliğini ifade eden ve pekiştiren kurumsal yapıların değiştirilmesi anlamını taşıyan yapısal değişimleri de hedeflemelidir (UN, 2008).

Erkek katılımının sağlanması sürecinde asıl olarak toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanılmasının önemi unutulmaması gereken unsurlardan biridir. Kadınlarla erkekler arasında gündelik yaşam içinde aile, okul, çalışma hayatı ve boş zamanlarda sürdürülen ilişkilerin motiflerine odaklanması tüm bu alanlardaki eşitsiz güç ilişkilerinin erkekler tarafından da farkına varılmasını sağlayacaktır. Bu konu kadınlarla erkekler arasında daha demokratik, eşitlikçi ve saygılı ilişkilerin kurulması açısından önemlidir (UN, 2008).

Erkek katılımında dikkate alınması gereken önemli konulardan biri de erkekler arasındaki farklılıklara duyarlı olunmasıdır. Bütün erkeklerin ortak olarak sahip oldukları şey toplumda kadınlara kıyasla sahip oldukları ayrıcalıklı konum olmakla birlikte, erkeklerin yaşamları ve tecrübeleri sınıf, yaş, din, ırk gibi faktörlerin etkisiyle son derece farklıdır. Erkeklerin erkeklik algıları ve toplumsal cinsiyet kimliklerine ilişkin tecrübeleri, bazı

erkekleri kadınlar üzerinde olduğu gibi diğer erkekler üzerinde de hakim kılan erkekleğe dair farklılıklardan bağımsız bir Şekilde anlaşılamaz. Erkekler arasındaki farklılıklar farklı ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği s¼recine erkeklerin katılımının etkili biçimde sağlanabilmesi için farklı erkeklikler dikkate alınmalıdır (UN, 2008).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE ERKEKLER

4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Katılıma Erkeklerin Dirençleri

Yaklaşık olarak son yirmi yıldır toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konularında gittikçe artan araştırmalara, öncülüklerle ve değişim için var olan sosyal ivmeye rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı önemli bir erkek direnci mevcuttur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımını sağlamak için erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı sergiledikleri direncin sebeplerini anlamakta yarar vardır.

Erkekler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterilen direncin çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bazı erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğiyle birlikte kaybetmekten korktukları iktidarlarını ve ekonomik varlıklarını savunmak istediklerinden toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı direnç göstermektedir. Connell (2002) bu durumu, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden sağladıkları “maddi çıkarlar” (material benefits) şeklinde tanımlamakta ve erkeklerin yararlanmakta oldukları “patriarkal kâr payı”ndan (patriarchal dividend) vazgeçmemek için direnç gösterdiklerini savunmaktadır. Buna göre erkekler, örneğin, kadınlardan ev içi hizmet ve bakım beklemektedirler ve bu durumun değişmesine karşı çıkmaktadırlar. Bu grupta yer alan erkeklere göre toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerin iktidarları ve sahip oldukları ayrıcalıklar için tehlike oluşturmuş bir kavramdır (Connell, 2003).

Bazı erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine direnç göstermesinin ardında ise erkek üstünlüğünün doğallığına olan inançları yatmaktadır. Ptateck (1988)’e göre, kadına yönelik şiddet konusunda yapılan araştırmalar bu durumu destekler niteliktedir. Araştırmalar, kadınlara karşı şiddet uygulayan erkeklerin çoğunluğunun kadınların ev içi rolleriyle ilgili olarak son derece tutucu bir görüş içinde bulduklarını, kadınların bu rolleri gerektiği gibi yerine getirmedikleri durumlarda erkeklerin üstün cinsiyet olarak kendilerinde bu durumu düzeltme yetkisi gördüklerini ortaya koymuştur. Erkek üstünlüğünün doğallığına olan inanç dünyanın pek çok yerinde din, biyolojik özellik, kültür, gelenek veya ordu başta

olmak üzere kurumsal yapılar yoluyla sürdürülmekte ve yeniden üretilmektedir (Connell, 2003).

Erkek direncinin en önemli sebeplerinden birinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin yeni “erkeklik” özelliklerini gerekli kılması olduğu söylenebilir. Örneğin erkekliğin toplumsal tanımının evin geçiminden sorumlu olma ve güçlü olma şeklinde yapıldığı ve kadın-erkek işlerinin kesin çizgilerle ayrıldığı bir toplumda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabaları bağlamında erkeklerin de çocuk ve yaşlı bakımından sorumlu olması “erkeklik dışı” veya “kadınsılık” olarak görülebilmekte ve bu durum erkekler tarafından mevcut erkeklik kimliğine karşı bir tehlike olarak algılanmaktadır (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet düzeninde farklı farklı erkeklikler bulunmaktadır. Erkeklerin tamamı erkek egemen toplumun çıkarlarından aynı ve eşit biçimde yararlanmamaktadır. Erkek egemen toplumun erkeklere sağladığı çıkarlardan çok az yararlanan ya da hiç yararlanamayan erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterdikleri direnci unutmamakta yarar vardır. Bu erkekler, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kendileri de zarar gördüklerinden, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarını kapsamında kadınlara yönelik geliştirilen politika ve programları haksız bulmakta ve direnç göstermektedirler (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çabalara karşı bazı erkekler aktif, düşmanca veya organize olarak direnç gösterirlerken, direnç diğer bazı erkeklerin, farkına varmasalar veya aksini iddia etseler de, sıradan uygulamalarının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çabalara dâhil olmamak noktasında erkeklerin aktif direnç göstermelerinin en genel sebebinin erkeklerin iktidar ile ilişkilerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür (Hearn, 2001). Örneğin, erkekliğin toplumsal tanımı “ailenin geçiminden sorumlu olma” ve “güçlü olmayı” içerdiğinde erkekler, kadınların ekonomik ve profesyonel anlamda ilerlemelerini kendi iktidar alanları için bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Kadınların da ekonomik alanda güçlenmeleri ve kariyer yaşamında ön plana çıkmaları, erkeklerde, erkeklerin toplumsal yaşamda saygınlığa daha az layık görülecekleri yönünde bir endişe kaynağına dönüşebilmektedir. Bunun sonucunda erkekler tüm dikkat ve kaynakların oran-

tısız şekilde kadınlara verileceğini düşünerek direnç göstermektedirler (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı var olan erkek direnci konusunda özellikle altı çizilmesi gereken bir husus bulunmaktadır. Bazı erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerektirdiği değişim ile kadın haklarını teorik anlamda ve söylem düzeyinde kabul etmekle birlikte, erkek egemenliğini sonuç veren rutin uygulamaları devam ettirmektedirler. Örneğin, bazı erkekler kadınların siyasal yaşama katılımını güçlü biçimde savunurken, kadınların siyasal yaşama eşit biçimde katılımlarını engelleyen yapısal sorunları görmezlikten gelebilmektedir. Bu durum basit biçimde değişim için hiçbir şey yapmamak şeklinde ortaya çıkmakta ve çoğunlukla baskın geleneksel rollerin etkisiyle toplumsal cinsiyet farkındalığına ulaşmamaktan kaynaklanmaktadır. Değişimi desteklemekle birlikte uygulamaya dönük herhangi bir harekette bulunmamanın da erkek direncinin bir diğer biçimi olduğu unutulmamalıdır (Fuller 2001, Connell 2003).

Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımlarını sağlamak için, erkeklerin dirençlerini anlamak ve bununla yüzleşerek hem siyasi hem de kişisel düzeyde açıkça veya bilinçsiz olarak ortaya çıkabilen dirence karşı göğüs germek gerekmektedir (Hearn 2001, Connell 2003).

Erkeklerin gösterdikleri direnci anlamak için erkek iktidarının doğasını ve erkeklerin iktidarla ilişkilerini anlamak gerekir (Hearn, 2001). Erkeklerin, göreceli olarak daha az iktidara sahip olan erkeklerin bile, sahip oldukları iktidar sayesinde toplumda ayrıcalıklı bir konum edindikleri söylenebilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine yönelik adımlar, erkeklerin genel olarak iktidarla ve özellikle toplumsal cinsiyetçi iktidarla kurmakta oldukları ilişkilerini değiştirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, erkekler ellerindeki iktidarı kaybetmemek için ısrarcı biçimde direnç göstermektedirler (Connell 2002, 2003).

Erkeklerin iktidarla ilişkilerini değiştirmek, erkeklerin kadınlarla, çocuklarla ve diğer erkeklerle sürdürdükleri ilişkilerinin de değiştirilmesi anlamını taşımaktadır. Bu ilişkiler bir taraftan rekabetçi, hiyerarşik ve patriarkal ilişkileri vurgularken diğer taraftan eş-sosyal ilişkileri de kapsamaktadır (Connell 2002, 2003; Hearn 2001).

Toplumsal cinsiyetçi iktidar ilişkilerinin eşitlikçi biçimde değiştirilmesi; kişisel, siyasal, ekonomik, politik, akademik bütün düzeyler için söz konusu olduğundan farklı erkekler için farklı alanlarda sahip oldukları iktidarın/gücün değişmesi anlamına gelmektedir. Tüm bu alanlardaki güç dengelerinin değiştirilmesi erkekliğin anlamı açısından oldukça önemlidir. Bütün bunlar hem derin biçimde yapısal hem de son derece kişiseldir ve erkeklerin ümitsiz, çaresiz ve kötü hissetmelerine sebep olarak birer direnç şeklinde karşımıza çıkabilecek potansiyele de, olumlu değişim ve ümit potansiyeline de sahiptir (Hearn, 2001).

Collinson ve Hearn (1996)'e göre, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterdikleri direncin yeniden üretimini sağlayan en önemli yapıların başında iş/çalışma yaşamı gelmektedir. Bu anlamda, işin erkekler için hayati önemi son derece iyi kurgulanmıştır (Hearn 2001, Cockburn 1991). İş; güç ve kaynaklara sahip olmanın yolu, kimlik kazanma aracı ve en temel hayati çıkardır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterilen direncin gündelik olduğu kadar yapısal anlamda da kaynağıdır. Erkeklerin özel olarak bir şey yapmalarına gerek olmadan ana akım kurumlarında sıradan biçimde seyreden politika üretme ve uygulama faaliyetleri, erkeklerin eşitliğe karşı dirençlerini oluşturmaktadır. Erkekler, özellikle yetişkin, sağlıklı, çalışma çağındaki erkekler, rutin olarak siyasi ve ticari ana akım kurumlarında organize etmek ve yönetmek biçiminde faaliyetlerde bulunmaktadır. Erkeklerin bu tür faaliyetleri genel olarak toplumsal cinsiyetle pek de ilişkilendirilmemekte; basitçe iş, siyaset, yönetim şeklinde tanımlandığından erkeklerin organizasyonu biçiminde görülmemektedir. Ana akım yönetimlerinin ve kurumlarının çoğunlukla toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alınmamasına sebep olan basit mantık budur. Ana akım kurum ve kuruluşlarının toplumsal cinsiyet tarafsızlığı/körlüğü içinde algılanmasını değiştirmek, bir toplumsal cinsiyetleştirme anlamını taşımakta ve erkekler için de bir itiraz anlamına gelmektedir. Bu durum, erkeklerin toplumsal cinsiyete karşı gösterdikleri direncin bir başka kaynağını oluşturmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı toplumdan toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı topluma geçiş çabaları iktidar ve siyasetin ulusal, kişisel, kurumsal, küresel tüm seviyelerine etki eder ve bütün bu

seviyelerde değişim öngörür. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu katkıda bulunmaya karşı var olan erkek direnciyle başa çıkmak, erkeklerin değişmesini sağlamak demektir (UN 2008, Connell 2002, 2003).

Toplumsal cinsiyet düzeni içinde üretilen erkekliğin eşitlikçi biçimde değişmesinin sağlanması, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımlarının temini için önemli bir adımdır. Bu durumun daha çok sağlanması, daha fazla sayıda erkeğin erkek olmanın ne anlama geldiğini yeniden gözden geçirmesine, kendi kimliklerinin ve saygınlıklarının toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum içerisinde nasıl sağlanacağını düşünmesine imkân verecektir (Hearn, 2001).

4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Erkekler İçin Olumsuz Sonuçları

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınları olduğu kadar erkekleri de olumsuz şekilde etkilemektedir. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin olumsuz etkilerinin asıl olarak kadınlar tarafından yaşanması ve temelde kadınlar tarafından dile getirilmesi; toplumsal cinsiyet bağlamında erkekliğin daha çok, kadın ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri açısından ele alınması gibi nedenler sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde uzun süre durulmamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki etkileri konusunun uzun süre gündeme gelmemesindeki bir diğer sebebin, genel olarak erkekliğin çok sorgulanabilir bir alan olarak görülmemesi olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Son yıllarda toplumsal cinsiyet perspektifi ile erkekler ve erkeklik üzerine yapılan araştırmaların artmasıyla birlikte cinsiyetçi tutum, davranış ve kalıpyargıların erkekler üzerindeki olumsuz etkileri konusu da gittikçe artan oranda dile getirilmeye başlanmıştır. Bu konunun dile getirilmesiyle bir yandan toplumsal cinsiyet eşitliği sürecinde erkeklerin ihmal edilmelerinin sağlanmasının diğer yandan erkekliğin değişebilirliğini ortaya koyarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rol ve sorumluluklarına dikkatlerin çekilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkileri ele alındığında, bu olumsuz etkilerin temelinde toplumun “erkeklige” dair geliştirdiği katı beklentilerin yer aldığı görülmektedir. Toplum kadınlar için olduğu gibi erkekler için de uygun görülen kalıpyargıları oluşturmada ve erkeklerin buna uygun rol ve davranışları sergilemelerini beklemektedir. Toplumsallaşma süreci içerisinde erkekler toplum tarafından kabul görebilmek için bu rol ve davranışları benimsemekte ve bunlara uymaya çalışmaktadır. Bu durum erkekler için pek çok maliyeti de beraberinde getirmektedir (Esplen, 2006).

Erkekler ve erkeklik konularında araştırma yapan bazı araştırmacılara göre, erkekler toplu olarak kadınlar ve diğer erkekler üzerinde iktidarı ellerinde bulundursalar ve bundan yararlansalar da aslında kişisel düzeyde güçsüzlüğü ve iktidarsızlığı yaşamaktadırlar. Bu görüşü savunanlara göre, erkekler yaşamları boyunca pek çok şeyi başarmaya zorlanmaktadır. Ancak bu durum erkekleri her zaman “galip” kılmamaktadır. Örneğin göçmen erkekler, çocuk yetiştirme yurtlarında büyüyen erkekler, işsiz veya evsiz erkekler kendilerinden beklenenleri yerine getiremedikleri için toplum tarafından dışlanmaktadır (Esplen, 2006). Kendilerinden beklenenleri yerine getiren erkeklerin ise her zaman aynı güç ve iktidarı korumak için yoğun stres altına girdikleri ve bu ağır yükü kimseyle paylaşamadıkları bir geçektir.

Pek çok toplumda erkekler fiziksel olarak güçlü, cinsel açıdan yeterli, risk almaktan kaçınmayan, karar verici ve eşleriyle çocuklarının geçiminden sorumlu kişiler olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak baskın ya da hegemonik erkeklik olarak adlandırılan ve az önce sayılan geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden oluşan bu ideal durumu yakalamak, muhafaza etmek ve bu şekilde erkekliklerini ispat etmek her erkek için her zaman mümkün olmamaktadır. Pek çok erkek için hegemonik erkeklik ideal durumuyla gerçek yaşamda edinebildikleri erkeklik durumu arasında ciddi bir fark mevcuttur. Nitekim hiçbir erkeğin tüm yaşamı boyunca baskın erkeklik özelliklerinin tümünü kendinde barındırması mümkün değildir. İdeal erkekligi elinde bulundurma durumu erkeklerin yaşamları boyunca değişkenlik gösterebilmekte ve içinde buldukları sınıf, etnik köken, yaş grubu gibi durumlara bağlı olarak da farklılık arz etmektedir (Esplen, 2006). Buna ek olarak, erkekler güçlü olmaya ve

güçsüz olmaya dair tecrübeyi eş zamanlı olarak da yaşayabilmektedir. İşyerinde amirine karşı güçsüz konumda olan bir erkek ev içinde karısına karşı güçlü konumda bulunmaktadır. Bu çelişkili durumun erkekler için her zaman bir avantaj yaratmadığı görülmektedir.

Geleneksel toplumsal cinsiyet düzeninde yaşanan karmaşık ve eşitsiz durumların kadınlar üzerinde olduğu kadar erkekler üzerindeki olumsuz etkileri son yıllarda bu alanda yapılan araştırmalarla da ortaya konulmaktadır.

Yapılan araştırmalar toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde oluşturulan eril karakter özelliklerinin erkeklerin kendi yaşamları üzerindeki olumsuz sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Araştırmalar, egemen erkek karakteriyle uyumlu özellikler olan güç peşinde koşma, iktidarı elinde bulundurma, duygularını bastırma, rekabetçi olma, şefkatli olmama, sert olma, kural koyma, yönetme, aile reisliği gibi özelliklere sahip olma ve bu özellikleri sürekli biçimde kendinde barındırma çabasının erkeklerin beklenen yaşam sürelerinin kısa olmasına yol açtığını göstermektedir. Erkeklerin beklenen yaşam süreleri, kadınların üreme sağlığıyla ilgili kendilerine özgü yaşamsal riskleri olmasına rağmen, dünya genelinde kadınlardan daha kısadır (Ruxton, 2004). Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen “Ulusal Hastalık Yüku ve Maliyet Etkililik Projesi”nin sonucunda 2004 yılında yayımlanan “Hastalık Yüku Final Raporu”na göre ülkemizde ulusal düzeyde erkeklerin beklenen yaşam süresi 67.69’ken aynı oran kadınlarda 71.94’tür (Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, 2004).

AB 5. Çerçeve Programı Ağı çerçevesinde “Avrupa’daki Erkekler Hakkında Avrupa Araştırma Ağı” oluşturulmuştur. Bu ağ kapsamında Estonya, Finlandiya, Almanya, İrlanda, İtalya, Letonya, Norveç, Polonya, Rusya ve İngiltere’de “Erkeklerin Toplumsal Sorunları” konusu ele alınmış ve bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma ağı ile ev ve iş yaşamı, erkeklerin toplumsal dışlanma ilişkileri, erkek şiddeti ve erkeklerin sağlığı konuları üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda erkeklerin toplumsal yaşamda sahip oldukları avantajlar yanında dezavantajlı oldukları konular hakkında da bulgular tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Avrupalı erkeklerin beklenen yaşam süreleri Avru-

palı kadınlara oranla daha kısadır. Araştırmanın diğer önemli sonuçları, erkeklerin hastalık ve ölüm riskleri ile intihar oranlarının daha yüksek olduğu, bazı erkeklerin işsizlik, hapislik/tutukluluk, alkoliklik, etnisite ve uyrukları nedenleriyle daha fazla toplumsal dışlanmaya maruz kaldıkları şeklindedir (Hearn, 2001).

Toplum tarafından belirlenen erkeğe özgü karakter özelliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkilerini sağlık alanında da görmek mümkündür. Örneğin, erkeklerin cinsel yaşamlarında birden fazla kadınla birlikte olabilmelerinin önemli bir erkeklik özelliği olarak görülmesi, erkeklerde (aynı zamanda eşlerinde) HIV enfeksiyonu kapma riskinin yüksek olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca pek çok toplumda erkeklerin her zaman güçlü olduklarına dair mevcut olan yaygın kanı sonucunda hastalanmak erkeklere özgü bir durum olarak görülmeyebilmektedir. Bu durum beraberinde hastanelerin kadın ve çocukların alanı gibi görülmesi algısını yaratmaktadır. Pek çok erkek, baskın erkeklik özelliklerini kaybetmediklerini ispatlamak uğruna hastalandıklarında bunu kabul etmemektedir. Bu durum erkeklerin tedavisi mümkün olan hastalıklarda erken teşhis imkânından yararlanmalarının önüne geçmektedir (Esplen, 2006).

Erkeklerle uygun görülen toplumsal cinsiyet rolleri, erkekler için olumsuz bir sonuç daha doğurmaktadır. Erkekler daima güçlü olma veya görünme, duygularını açığa vurmama ve sert olma gibi özellikleri sonucunda yaşamlarında başlarına gelen bazı olayların etkilerini oldukça yoğun yaşamaktadırlar. Örneğin, işsizlik, emeklilik, boşanma veya kendileri için çok önemli olan birini kaybetme gibi durumlar erkekler için baş edilmesi zor durumlar olabilmektedir. Böyle durumlarda yardım almak veya duygularını paylaşmak çoğu zaman erkekler tarafından tercih edilen bir yöntem olmamaktadır. Meksika'da yürütülen bir projede katılımcı erkeklerden biri tarafından yapılan itiraf bu durumu net biçimde ortaya koymaktadır. Erkek katılımcı, çevresine karşı daima bir maske kullandığını, çünkü etrafındakilere karşı kırılğan görünmekten ve bunun sonucunda dışlanmaktan korktuğunu belirtmiştir. Böyle durumlar sonuç olarak erkeklerde görülen kalp krizi riskinin, madde bağımlılığı oranlarının ve diğer sağlık sorunlarının daha yüksek olmasına yol açmaktadır. Ayrıca, kendileri için baş edilmesi zor sorunlarla karşılaşan erkeklerin

sorunlarını paylaşmaktan kaçınmaları, aile ilişkilerine de olumsuz biçimde yansımakta, aile içi şiddet vakalarını artırmakta ve sonuçta erkekler aileleri tarafından terk edilebilmektedir (Ruxton, 2004).

Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar ve erkekler için kesin biçimde ayrılması ve bu ayrışma sonucunda evin geçiminden sorumlu olma rolünün asıl olarak erkeğin görevi kabul edilmesi de erkekler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Pek çok kültürde, işsiz bile kalsalar veya yeterli kazanç elde edemeseler de aileyi geçindirmek erkeklerin asli görevi olarak kabul edilmektedir. Bu yük erkeklerin aileleriyle kaliteli zaman geçirmelerine engel olmakta, çocuklarıyla ilgilenmelerini sınırlamakta ve çoğu zaman erkekleri ailelerine karşı yabancılaştırmaktadır. Ayrıca, ailelerinin geçimi için yeterli kazanç elde edemeyen pek çok erkeğin ikinci veya üçüncü bir iş yapmasıyla sonuçlanan bu durum erkeklerin kendilerine vakit ayırmalarına engel olurken önemli sağlık problemleri yaşamalarına da sebep olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkileri ile ilgili bazı istatistiki veriler ve çalışmalar, eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet düzeninin erkekler üzerindeki olumsuz etkilerinden birinin de kadınların maruz kaldığı şiddet türlerinden farklı olarak erkeklerin de şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre kadınlar daha çok aile içi şiddete maruz kalırlarken, erkekler daha çok kamuya açık alanlarda ve yine erkeklerden şiddet görmektedirler (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler üzerinde yarattığı olumsuz etkiler hiç şüphesiz ki burada sayılanlarla sınırlı değildir. Bu alandaki araştırmalar arttıkça erkekler üzerindeki olumsuz sonuçların sayısı da artacaktır. Bu bölümde erkekler üzerindeki olumsuz sonuçlara yer verilmesindeki amaç olumsuzlukların sayısal anlamdaki çokluğunu ortaya koymaktan çok, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınlar kadar erkekleri de olumsuz etkileyen taraflarını gösterebilmektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasının erkeklerin kendileri için de olumlu sonuçlar doğurma potansiyeline sahip olduğunun anlaşılmasına yardımcı olmak da bir diğer amaçtır.

4.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Erkeklerin Sorumlulukları

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin sorumluluklarından bahsedilirken iki tür bakış açısı geliştirmek mümkündür. Bunlardan ilki, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilerek devam ettirilmemesinden cinsiyetçi eril uygulamaların sorumlu olmasıdır. Bu konudaki diğer bakış açısı ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği probleminin çözümünde erkeklerin de sorumluluk almalarının gerektiğidir (Hearn, 2001). Bu başlık altında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin sorumlulukları denildiğinde her iki bakış açısının da anlaşılması yararlı olacaktır.

Birinci bakış açısına göre erkekler toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde içselleştirdikleri cinsiyetçi rol ve uygulamaları sürdürdükleri ve değiştirmedikleri sürece toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sebebi olmaktan dolayı sorumlu olmaya devam edeceklerdir.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hangi açıdan ele alınırsa alınsın (kadına yönelik şiddet, siyasi-ekonomik-sosyal yaşamda kadınlara karşı ayrımcı uygulamalar, kadınlara karşı cinsiyetçi kalıpyargılar, kadın yoksulluğu, kadınların eğitim haklarından olması gereken ölçüde yararlanamamaları vb.) erkeklerin davranışları, tavırları, kimlikleri ve ilişkileri bu eşitsizliklerin birer parçasını oluşturmaktadır (Flood, 2009).

Bu kapsamda erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine sebep olan tutum ve davranışlarının farkına varmaları gerekmektedir. Erkeklerde oluşturulacak bu farkındalık, erkekleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki sorumluluklarını yerine getirmeye yönlendirecektir. Bu durum erkeklerin sorumluluklarına ilişkin ikinci bakış açısıyla da uyumlu olarak erkeklerin iş, aile ve ev, cinsellik, şiddet, eğitim, sağlık, spor gibi toplumsal alanın hemen tamamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında çözümün bir parçası olmakta sorumluluk almaları anlamına gelmektedir (Hearn, 2001).

Böylece erkekler sorumlu birer birey olarak eşitlikçi bir toplum yaratılmasında üzerlerine düşen görevleri yerine getirmiş olacaklardır. Ayrıca erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesindeki sorumlu-

lukları, pek çok erkek tarafından teorik düzeyde de olsa kabul gören medeni haklar ve insan haklarıyla yakından ilgilidir ve toplumdaki adaletsizliklerle mücadelenin bir gereğidir (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışına sahip olmakla demokrasi ve sosyal adalet taraftarı olmak arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Diğer bir deyişle, erkeklerin demokrasi ve sosyal adaleti savunmakla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı mesafeli yaklaşımları çelişkili bir durum yaratacaktır. Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde erkekliğin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kadın ve çocuklara zarar verecek şekilde inşa edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine sebep olması sosyal adalet ve demokrasi ile örtüşmemektedir (Flood, 2009).

Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde erkeklerin sorumluluklarını bugüne kadar daha çok devlet ve uluslararası kuruluşların başkanları olarak liderlik düzeyinde yerine getirdikleri görülmektedir. Kadınların eşitlik talepleri sonucunda demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık hakları bağlamında üst düzey organlarda egemen karar vericiler olan erkekler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çeşitli adımlar atmışlardır (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliği için kamu savunuculuğunun erkek liderler veya erkek liderlerin destekleriyle yapılmasının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kadın hareketi tarafından tarihi süreç içerisinde elde edilen kazanımların erkeklerden yalnızca dirençle karşılaşmak şeklinde tezahür etmediği aynı zamanda kurumsal veya siyasi otoriteyi elinde bulunduran zamanın erkek liderleri tarafından desteklendiği söylenebilir. 1860'lı yılların sonunda İngiliz düşünür John Stuart Mill "Kadınların Tâbiliği" adlı eseriyle toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmuştur. 1970'li yıllarda Avustralya'nın eski başbakanlarından Gough Whitlam, toplumsal cinsiyet eşitliğine destek vermiş ve devlet bünyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmalarının kurulmasına öncülük etmiştir. Aynı yıllarda eski İsveç başbakanlarından Olof Palme'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine aktif olarak destek verdiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda Güney Afrika Devlet Başkanı Nelson Mandela, kadına yönelik şiddetle mücadelede erkek desteğini ortaya koymak ve daha da arttır-

mak için erkekler tarafından oluşturulmuş organizasyonlara katılmıştır (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkek liderlerin açık desteklerine ilişkin daha güncel örnekler de mevcuttur. Örneğin, Brezilya Devlet Başkanı Lula da Silva, kadına yönelik şiddetin önlenmesine dönük çabalara bütçeden kaynak ayrılmasını desteklemiştir; İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin gelişmiş yasal mevzuata destek vermiştir; BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon 2008 yılında “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Birlik” adlı çok-yıllı kampanyayı başlatmıştır. Buna benzer örneklerin sayısını artırmak mümkündür (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki sorumlulukları kapsamında erkeklerin desteklerinin son zamanlarda özel sektör-devlet işbirliği biçiminde de kendini gösterdiği görülmektedir. Bu tür destekler belli başlı ana akım kurumlarının daha bilinçli sorumluluk anlayışı sergilemeleri şeklinde tanımlanabilir.

Bugün erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönündeki sorumlulukları bazı devletlerde veya devletle ilgili çevrelerde geniş biçimde dikkate alınır olmuştur. Bunun sonucunda kadınların daha iyi koşullarda çalışma, eşit ücret, çocuk bakım merkezlerinin kurulması, aile-dostu politika uygulamaları, kadına yönelik şiddetle mücadele, üreme sağlığı ve cinsel sağlık alanında hak taleplerine destek veren devlet politikaları uygulamaya konulmuştur (Hearn, 2001).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin sorumluluk bilinciyle katılmaları yönündeki girişimlere yalnızca devlet düzeyinde değil toplumsal yaşamın her alanında ihtiyaç vardır. İş yaşamı, medya, akademik dünya ve tüm diğer kamu ve özel sektör alanları bu alanda girişimlerde bulunmalıdır. Toplumsal yaşamda tüm bu alanlarda egemen olanlar erkeklerdir ve bu alanlarda yapılan her girişimin erkeklerin sorumlulukları kapsamında değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır (Hearn, 2001).

4.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Erkekler İçin Kazançları

Toplumsal cinsiyet eşitliği yüzeysel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, kadınların herhangi bir kazanımlarının erkeklerle herhangi bir ayrıca-

lığın kaybedilmesi olarak döneceğinin varsayıldığı sıfır toplamlı bir oyun gibi görülebilmektedir. Böyle bir varsayım daha çok toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam olarak anlaşılmadığı durumlarda dile getirilen yapıcılıktan uzak bir yaklaşımdır. Bu varsayımın aksine, toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca kadınlar için değil, kadınlarla birlikte erkekler ve dahası tüm toplum için yararlıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, kadınların güçlendirilmesi yalnızca kadınlara değil, erkeklerle de önemli kazanımlar vadetmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesiyle ulaşılabilecek eşitlikçi bir toplumun sonuç olarak herkesin yararına olacağı açıktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bu duruma somut bir örnek vermek mümkündür. Finlandiya’da 1980’lerde çıkarılan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası ile kadınların statülerinin geliştirilmesi ve kadınlara yönelik ayrımcılığın giderilmesi amaçlanmıştır. Bugün uygulanmakta olan şekliyle söz konusu Yasa toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan etkilenen tarafın kadın veya erkek olmasına bağlı olmadan eşitlikçi biçimde uygulanmaktadır. Bu çerçevede, temelde kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi amacıyla çıkarılmış olan bu Yasa sonuç olarak erkekleri de korumaktadır. Bununla birlikte, 2005 yılı içinde Finlandiya Eşitlik Ombudsmanına yapılan bireysel başvuruların onundan dördünün erkekler tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu iki örnek göstermektedir ki, toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde alınan tedbirler, kadınları korumaya dönük olarak çıkarılmış dahi olsa, erkekler için de doğrudan yarar sağlamaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

2003 yılında UNDAW ile ILO, UNAIDS ve UNDP tarafından ortak olarak Brezilya’da düzenlenen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşılmasında Erkekler ve Erkek Çocuklarının Rolü” konulu Uzmanlar Grubu Toplantısı’nda R.W. Connell (2003) tarafından sunulan bildiride erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımdan elde edecekleri kazanımlar dört temel bölüme ayrılmaktadır: İlişkisel çıkarlar, kişisel refah, müşterek/ortak çıkarlar ve ilke (Connell, 2003).

İlişkisel çıkarlar başlığı altında Connell, erkeklerin toplumdan izole edilmiş bireyler olmadıklarını ve erkeklerin sosyal ilişkiler ağı içerisinde ya-

şadıklarını vurgulamaktadır. Bu sosyal ilişkiler ağı içerisinde erkeklerin; eşleri, partnerleri, anneleri, hala ve teyzeleri, kızları, yeğenleri, kuzenleri, arkadaşları, okul arkadaşları, iş arkadaşları, meslektaşları, komşuları ve benzeri olarak kadınlarla pek çok noktada diyalog ve etkileşim içerisinde bulduklarını belirten Connell; her bir erkeğin yaşam kalitesinin büyük ölçüde bu tür ilişkilerin kalitesine dayandığının altını çizmektedir. Buna göre, kadınlar ve kız çocuklarının hayatlarına kısıtlama getiren ve zarar veren toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir düzende yaşamak kaçınılmaz olarak erkekler ve erkek çocuklarının yaşam kalitesini de düşürecektir. Örneğin, erkeklerin büyük bölümü babadır ve bu erkeklerin çocuklarının yarısını kız çocukları oluşturmaktadır. Bazı erkekler çocuklarına tek başlarına ebeveynlik yapmakta ve çocuklarının bakımıyla çok daha yakından ilgilenmektedir. İster tek başlarına isterse eşleriyle birlikte ebeveynlik yapsınlar, erkekler çocukları için pek çok fedakârlıkta bulunmaktadır ve kızlarının güvenli, özgür ve yeteneklerini geliştirebilecekleri bir toplumda yaşamalarını istemektedir. Bu örnek bile toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkekler için de kazançlı olduğunu tek başına göstermek için yeterlidir (Connell, 2003).

Uzmanlar Grubu Toplantısı'nda sunduğu erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki rolü konulu bildirisinde Connell, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde değişmelerinin erkeklere kazandıracığı yararlarla ilişkin ikinci başlığı kişisel refah adı altında ele almaktadır. Buna göre, halihazırdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği düzeni farklı nitelikte de olsa kadınlar gibi erkeklerin refahını da olumsuz biçimde etkilemektedir. Bundan çeyrek asır önce klasikler arasında yer alan bir bildiri “Dikkat: erkek cinsiyet rolü sağlığınıza zarar verebilir” konusunu tartışmıştır. Bu bildirinin ardından sağlık araştırmaları erkekler ve erkek çocuklarına özgü sağlık problemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalar genel olarak; kazalar, cinayet ve intihar gibi nedenlerden kaynaklanan erken ölümler, işgücü açısından var olan cinsiyetçi ayrımın bir uzantısı olarak erkeklerin yoğun olarak çalıştıkları madencilik, ağır imalat sanayi, taşımacılık gibi sektörlerde karşılaşılan iş kazaları, alkol ve sigara gibi yüksek oranda madde bağımlılığı ve ihtiyaç halinde tıbbi yardıma başvurma konusunda erkeklerin görece daha isteksiz olmaları gibi alanlarda yapılmıştır. Erkekler tarafından sık olarak karşılaşılan bu tür sağlık problemlerinin temelinde ve sürdürülmesinde erkeklığın bas-

kın ve sert biçimde yapılan tanımının olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (Connell, 2003). Connell'in yaptığı bu değerlendirmeye göre, toplumsal cinsiyet bağlamında erkekliğin baskın, kontrolcü ve rekabetçi özellikler üzerinden tanımlanması erkekler için sağlık başta olmak üzere pek çok kişisel zarara sebep olmaktadır. Sonuç olarak erkeklerin kadınlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine katılmaları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin erkekler için olan maliyetlerini bertaraf edecektir.

Üçüncü başlık olarak Connell, müşterek çıkarlar başlığını kullanmıştır. Connell bu başlık altında, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmaları için bir diğer önemli sebep olarak erkeklerin de içinde yaşadıkları topluma olan yararları vurgu yapmaktadır. Örneğin, kitlesel yoksulluk veya işsizlik durumlarında, erkekler kadar kadınların da kazançlarıyla aile geçiminden sorumlu olmalarını öngören toplumsal cinsiyete dayalı işbölümündeki esneklik kritik önemde olabilir. Kadınların daha iyi eğitim almaları, kadın sağlığındaki iyileşmeler gibi durumların beraberinde getireceği toplu gelişmelerin erkekler için olan kazançları erkekler tarafından uzun vadede daha iyi fark edilecektir (Connell, 2003).

Erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili geniş çaplı sosyal ve kültürel değişimlerden de istifade edeceklerdir. Erkekliğin sertlikten, değişmezlikten ve toplumsal kalıpyargılardan uzak eşitlikçi tanımları, erkekler için fırsat ve seçenekleri artıracak ve erkekler üzerinde ruhsal sağlık ve psikolojik durum açısından olumlu etkiler meydana getirecektir (Connell, 2003).

Connell (2003) tarafından müşterek çıkarlar arasında bahsedilen en önemli konulardan biri de güvenlikle ilgilidir. Sivil ve uluslararası şiddet olayları çoğunlukla erkekliğin baskın özellikleri ile ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik atılacak adımlar tarihi süreçte kadınlıkla bağdaştırılan şiddet içermeyen müzakere ve çatışma çözümlenmesi gibi daha barışçıl tutumların erkekler tarafından da benimsenmesi sonucunu doğuracaktır. Böylece, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, şiddetin önlenmesi ve erkekler üzerindeki sosyal baskıların azaltılması tüm toplumla birlikte erkekler için de yarar sağlayacaktır (Connell, 2003).

Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımlarının getireceği faydaları dört temel başlık altında ele alan Connell'e göre dördüncü ve son

başlık ilke adını taşımaktadır. Buna göre erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile mücadele etmelerini gerekli kılan sebeplerden birini de sosyal adalet ve eşitlik açısından olduğu kadar erkekler için de önem arz eden siyasi ve etik ilkeler oluşturmaktadır. Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımları demokrasinin de bir gereğidir. Çoğunlukla erkekler tarafından kontrol edilen siyasi erkin tüm vatandaşlara ve kadınlara eşit hak ve fırsatlar sağlaması, sonuç olarak erkeklerin demokrasiyle ilgili sorumluluklarını yerine getirmeleri anlamını taşıyacak ve tüm toplumda demokrasinin hakim olmasını beraberinde getirecektir. Böyle bir toplumun tüm bireylere getireceği yararlardan erkeklerin de yararlanmayacağı düşünülemez (Connell, 2003).

Bugün geline nokta da pek çok genç nesil erkeğin, erkeklığe ilişkin eski kalıpların sorgulanmakta olduğunun ve bu kalıpların değiştirilmeleri için mücadele edildiğinin farkında olduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya ve Japonya'da genç erkekler üzerine yapılan araştırmalar genç erkeklerdeki bu farkındalığı ortaya koymakta ve genç erkeklerin kendilerinin de yararına olan eşitlik çabalarını desteklediklerini göstermektedir (Connell, 2003).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ERKEKLERİN KATILIMINA İLİŞKİN ÜLKE ÖRNEKLERİ (FİNLANDİYA-AVUSTURYA) VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Var olan yaygın kanının aksine, karar verici ve yönetici pozisyonlarının erkeklerin egemenliğinde bulunması her zaman erkeklerle ilgili bilinçli politikalar oluşturulması sonucunu doğurmamaktadır. Böyle bir durum çoğu zaman süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler için de olumsuz sonuçlar doğurmasına yol açmaktadır. Örneğin Hearn (2001)'e göre, yönetim pozisyonlarının erkek egemenliğinde olması erkekler için ebeveynlik alanında yetersiz paylaşım, erkeklere özgü mesleki hastalıklar, düşük yaşam beklentisi gibi sorunlara sebep olmaktadır. Bu açıdan, cinsiyetler arası ilişkileri eşitlikçi biçimde dönüştürmek üzere geliştirilecek erkek politikaları, erkeklerin iktidarı ellerinde bulundurmalarıyla garanti edilememektedir.

Bu çerçevede, her ne kadar devlet yönetimi erkeklerin egemenliğinde olsa da, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasında en önemli araçlardan biri devlet çatısı altında oluşturulmuş birimler olmaktadır. Devlet bünyesinde kurulacak böyle bir birim, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik öneme sahip olan erkeklerin katılımı hususunda kurumsal sorumluluk alınmasını sağlayarak bu alanda yürütülen çalışmalara ivme kazandıracaktır.

Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı için oluşturulacak birimin kuruluş ve işleyişinde dikkate alınması gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Öncelikle, erkek katılımı için kurulacak birim toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedefine odaklanmalı ve kadın mekanizmaları ile kadınlara yönelik politikaları destekleyecek biçimde çalışmalarını yürütmelidir. Böylece, yalnızca erkekler üzerine odaklanılmasına sebep olacak bir yol izlenilmemiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politikalarda bütüncül bir yaklaşım geliştirilmiş olacaktır. Ayrıca, erkekler için kurulacak birim bağımsız bir yapı olmaktan çok toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmaları ile organik bağlantısı olacak biçimde yapılandırılmalıdır. Böylelikle, daha geniş çaplı tedbirler gerektiren kadın politikaları, kadınlara özgü kurumsal mekanizmalar ve kadınlara

yönelik politikalara ayrılan kaynaklarla rekabetçi bir yol izlenmemesi sağlanacaktır. Erkek katılımına ilişkin politikalar geliştirecek böyle bir birimin, mevcut toplumsal cinsiyet eşitliği mekanizmalarının içerisinde oluşturulacak çalışma grupları şeklinde organize edilmesi de mümkündür.

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet eşitliğine daha bütüncül bir açıdan yaklaşmak için erkeklerin katılımını sağlamak amacıyla devlet bünyesinde birer birim oluşturmuş iki Avrupa ülkesi olan Finlandiya ve Avusturya sırasıyla ele alınacaktır.

Ayrıca, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda yürütülen faaliyetler incelenerek bu alanda ülkemizdeki durum ortaya konulmaya çalışılacaktır.

5.1. Finlandiya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Finlandiya, AB ülkeleri içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda ön plana çıkan ülkelerin başında gelmektedir. Finlandiya, ülke düzeyinde bu alanda önemli çalışmalar yürütmenin yanı sıra konunun AB seviyesinde ele alınmasını sağlamak üzere çeşitli girişimlerde bulunmakta; BM düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasına yönelik önemli çalışmalar yapıldığı ve konunun AB düzeyinde de aynı önemle ele alınması gerektiği görüşüyle bu konuyu AB gündemine taşımaya çalışmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Finlandiya’da toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunun uzun bir geçmişi olduğunu söylemek mümkündür. Finlandiya’nın Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan dört eşitlik kurumundan⁸ biri olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi (The Council for Gender Equality or TANE) kurulduğu ilk günden bu yana kadınlarla erkeklere toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında aynı derecede önem vererek çalışmalarını yürütmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

8 Finlandiya Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı ülkede eşitlik işlerinden sorumlu olan bakanlıktır. Bakanlık bünyesinde kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesinden sorumlu olan birbirinden bağımsız dört birim bulunmaktadır: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi, Eşitlik Ombudu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurulu.

Finlandiya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinden sorumlu olan Konsey, 1972 yılından bu yana Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı himayesinde devlet yönetimi alanında danışmanlık hizmeti veren sürekli parlamenter organ olarak görev yapmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Konsey'in temel fonksiyonu, girişimlerde bulunmak ve öneriler geliştirmek yollarıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yeni konular ve bakış açılarını oluşturmak ve bunları gündeme taşımaktır. Konsey, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında etkisi olabilecek yeni yasalar ile diğer tedbirleri geliştirmek üzere görüş bildirmektedir. Buna ek olarak; kamu otoriteleri, sosyal taraflar ve diğer kurum ve örgütler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği alanında işbirliğini geliştirme fonksiyonunu görmektedir. Konsey ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında araştırmalar geliştirmek ve araştırma sonuçlarının karar almada etkin olmasını sağlamakla görevlidir. Konsey'in en önemli fonksiyonlarından biri de, ulusal çapta öneme haiz toplumsal cinsiyet eşitliği konularını farklı parti temsilcilerini bir araya getirmek suretiyle ele almaktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2008).

Finlandiya'da uzun bir geçmişi olan toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusu asıl olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi tarafından gündeme taşınmıştır. Konsey kuruluşundan bir yıl sonra, 1973 yılında çocuk bakım izninin babalar tarafından da kullanılabilmesini önermiş; 1970'lerin ortalarında yalnızca annelerin değil, babaların da hasta çocuklarının bakımıyla ilgilenebilmeleri için izin hakkından yararlanmalarını talep etmiş ve 1978 yılında hayata geçirilen ebeveyn izni kurumunun oluşturulmasını ilk kez tavsiye etmiştir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bununla birlikte, Konsey'in erkeklerle ilgili asıl programlarını yürütmeye başlaması 1980'li yılların ilk yarısına rastlamaktadır. 1986 yılında Konsey'in girişimleri ile Finlandiya'da erkek çalışmalarına ilişkin tabloyu ortaya koymakla görevli bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma grubu ülkede; erkeklerin rolleri, statüleri ve imajları ile erkeklerle ilgili olarak toplumsal alanda hangi temaların üzerinde durulmasının yararlı olacağını ve bu kapsamda hangi çalışmaların geliştirilebileceğini or-

taya koymakla görevlendirilmiştir. Çalışma grubu, yaptığı araştırmalar ve yürüttüğü çalışmalar sonucunda “Erkeklerle Yaklaşma” (Approaching the Man) adlı bir rapor hazırlamıştır. Söz konusu Rapor, erkeklerle ilgili çalışmaları kamuoyu gündemine taşıyan ve kamuoyunda bu alandaki tartışmaların başlamasını sağlayan önemli bir girişim olarak değerlendirilmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Çeşitli konular kapsamında alt komiteler ve çalışma grupları oluşturabilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi, 1980’li yılların sonlarına gelindiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi için kadınlarla erkekler arasında etkin bir diyalog geliştirilmesinin gerekliliğine olan inançla 1988 yılında “Erkek Konuları Alt Komitesi”ni (Subcommittee on Men’s Issues) kurmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Kadın-erkek eşitliği alanında erkeklerle ilişkin bir birim kurulmasında bir ilki yansıtan Komite, erkeklerle ilgili olarak kurulan çalışma grubunun çabalarını devam ettirmiş ve çalışma grubu tarafından hazırlanan “Erkeklerle Yaklaşma” raporunda ele alınan konulara ilişkin çalışmaları genişletmiştir. Ancak alanında ilk olması nedeniyle, Erkek Konuları Alt Komitesi’nin kurulduğu ilk dönemlerde Komite’den tam olarak ne beklendiği ve Komite’nin çalışmalarını hangi formatta yürüteceği konusunda bir belirsizlik yaşanmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Kısa dönem yaşanan belirsizliğin ardından Komite erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla elde edecekleri kazanımları ortaya koymaya ve böylece erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik şevklerini artırmaya çalışmıştır. Buna ek olarak, Komite erkeklerle özgü sorunlara ilişkin araştırmalarını toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile yerine getirme gayretinde olmuştur. Komite ilk dönemlerinden itibaren tek bir erkekliğin olmadığı, birden fazla erkekliğin olduğu prensibiyle çalışmalarını yürütmüştür (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Tüm bu gayretlere rağmen 1990’lı yıllara kadar Finlandiya’da erkek çalışmalarının marjinal kaldığı söylenebilir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, halk arasında erkeklerin deneyim ve duygularını anlattıkları gruplar oluşturulmaya başlanmış, böylece konunun tabana yayılması amaçlan-

mıştır. Örneğin, Komite'nin desteğiyle kurulan ve Mart 1993'te çalışmalarına başlayan *Dövülmez Hat* (Lyömatön Linja Espoossa) bunlardan biridir. Grup, yakın ilişkilerinde şiddet uygulamış erkeklere yardımcı olmak ve erkekleri şiddet uygulamaktan vazgeçirmek üzere oluşturulmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Erkek Konuları Alt Komitesi başlangıçtan bu yana aktif babalık konusunun önemini vurgulamakta ve bu konuda çalışmalar yürütmektedir. Kuruluşundan bu yana üzerinde durduğu diğer konular toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, erkek göçmenlere yönelik çalışmalar, erkekler ve çalışma hayatı, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması, velayet ve farklı erkeklikler konularıdır. Komite son yıllarda bu konulara ek olarak erkek çocukları ile genç erkeklerin eşitlik perspektifinde eğitilmeleri konusuna eğilmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Komite'nin en güçlü tarafı siyasetçileri, alandaki yetkilileri, araştırmacıları ve kurumları bir araya getiren bir yapıda organize edilmiş olmasıdır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler konusunda tüm tarafların kendi uzmanlıkları kapsamında görüşlerini en etkin biçimde dile getirmesine imkân vermektedir. Kuruluşundan bu yana Komite erkekler ve eşitlik konusunda farklı görüşlerin bir araya geldiği bir forum görevi görmektedir. Ayrıca Komite'nin yapısındaki bu çeşitlilik, Komite'nin erkekler ve toplumsal cinsiyet eşitliği temalarını dinamik bir biçimde gündemde tutmasını sağlamaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikasındaki pozisyonu ve girişimlerine ek olarak Komite, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi adına erkekler ve babalıkla ilgili konularda pek çok yayın hazırlamakta, pek çok ulusal bilgilendirme kampanyaları planlamakta ve yürütmekte, uluslararası ve ulusal düzeyde seminerler organize etmekte, kısa filmler hazırlamakta ve 1998 yılından bu yana Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi tarafından "Erkek Görevi" (A Man's Work) adı altında verilmekte olan ödülün düzenlenmesine ilişkin işlemleri yürütmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Erkek Görevi ödülü, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çabaların geliştirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Ödül, toplumsal cinsiyet eşitliğinin

aynı zamanda erkekleri de ilgilendirdiğinin gösterilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında iyi örnek olabilecek bir çalışma yapan erkeklerin bu işlerini sürdürmelerini teşvik etmek amaçlarıyla verilmektedir. Bugüne kadar verilen ödüller; eğitim, şiddetle mücadele, aktif babalık ve erkek çalışmaları alanları ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine hizmet etmek üzere gerçekleştirilen sahne sanatları kapsamında verilmiştir. Ödülün kime verileceği Erkek Konuları Alt Komitesi'nin önerisi sonucunda belirlenmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Komitee kurulduğu yıllardan itibaren İskandinav ülkelerinin oluşturduğu eşitlik ortaklığının da bir parçası olmaya özen göstermiş; ayrıca Finlandiya'nın AB'ye girmesiyle birlikte AB ile işbirliğine önem vermiştir. Bu çerçevede Komite, bağlı bulunduğu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi eli ile İskandinav Ülkeleri Bakanlar Konseyi ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler alanında pek çok ortak proje ve çalışma yürütmüştür. 1990-1992 yıllarında yürütülen "Erkekler ve Çocuk Bakım İzni Projesi" (Men and Child Care Leave) ve 1998 yılında gerçekleştirilen "Babayı Takip Etmek" (Tracking the Father) konulu konferans bunlar arasında sayılabilir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Finlandiya, AB seviyesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunu gündeme getiren önemli üye ülkelerden biri olmuştur. Bu kapsamda, 2006 yılında Finlandiya'nın AB Dönem Başkanlığında Helsinki'de düzenlenen "Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: İleriye Dönük Politikalar" (Men and Gender Equality: Towards Progressive Policies) konulu konferans AB seviyesinde konunun en kapsamlı biçimde ele alındığı ilk çalışma olarak değerlendirilmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

AB'den oldukça çok sayıda konu uzmanının katılımıyla gerçekleştirilen konferansla Finlandiya, BM düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının daha ileri düzeyde ele alındığını ve AB seviyesinde de konunun kapsamlı biçimde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu kapsamda, Finlandiya toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde erkeklerin rolüne dikkatleri çekmeyi amaçlamış ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının sonuç olarak kadınların

statülerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağını vurgulamaya çalışmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Komite tarafından yapılan çalışmalar zaman içerisinde Finlandiya'daki erkek çalışmalarına ışık tutmuş ve bu alanda yürütülen çalışmaların eleştirilerden sıyrılarak gelişme kaydetmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu kapsamda, Finlandiya'da toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler konusunda yürütülen çalışmaların özellikle 2003 yılında ivme kazandığı söylenebilir. 2003 yılında hazırlanan Hükümet Programının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda erkeklerin görüşlerinin de dikkate alınmasının önemini vurgulamasının bundaki rolü büyüktür (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

2003 yılı Hükümet Programı kapsamında hazırlanan Hükümet Eşitlik Programı toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler konusunda geliştirilecek politikalarda temel alınmak üzere bir rapor hazırlanmasını öngörmüştür. Bu kapsamda hazırlanan rapor 2003-2007 yıllarını kapsayan "Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası"nın (Men and Gender Equality Policy) temelini oluşturmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası, erkeklerle toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkisini ele alarak bu alanda karşılaşılabilecek sorunları ortaya koymaya çalışmış ve bu sorunlarla baş edebilme yolları üzerinde durmuştur. Politika dokümanı aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkekler konusunda alınacak tedbirler ve yürütülecek projelerde dikkate alınmasında yararlı olacak somut öneriler de getirmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

Söz konusu Politika'nın stratejik hedefi, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine daha etkin biçimde katılmalarının sağlanması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, politika dokümanında erkekler ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun yalnızca erkeklerin görüşlerinin sürece dâhil edilmesi ve erkek sorunları üzerinde durulması olarak anlaşılmaması gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca, Finlandiya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası'nın temelini BM belgelerinin oluşturduğu ve bu doğrultuda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önceliğin kadın politikalarına verildiği özel olarak altı çizilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikası, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dâhil edilmelerinde izlenebilecek beş yola işaret etmektedir. İzlenecek ilk yol, ülkede yürütülen erkek katılımı konularının geliştirilmesi olarak gösterilmektedir. Bu kapsamda, son yıllarda ağırlıklı olarak babalık konusu üzerinde durulduğu, bu konuya ek olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine hizmet edecek başka alanlarda da erkek katılımı çalışmalarının yürütülmesinin gerekliliği dile getirilmektedir. İzlenmesinde yarar görülen ikinci yol, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tartışmalara daha fazla erkek katılımının sağlanması olarak ortaya konulmaktadır. Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarına katılımlarının hem uzmanlık hem de kurumsal düzeyde artırılmasının toplumsal cinsiyet eşitliğine olumlu katkı sunacağı dile getirilmektedir. Üçüncü yol olarak toplumsal cinsiyet eşitliği söylemlerinde erkeklere de vurgu yapılması dile getirilmekte; bunun toplum genelinde ve erkeklerde erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin rol ve sorumluluklarının daha görünür kılınmasını sağlayacağı vurgulanmaktadır. Ülke genelinde erkek katılımına ilişkin konularda daha çok uzmanlık gerektiği vurgulanarak bu alanda çalışmalar yapılması dördüncü yol olarak gösterilmektedir. Bu kapsamda üzerinde durulan bir diğer konu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi'nin bu konuda uzmanlarının bulunmasının faydalı olacağı ileri sürülmektedir. Beşinci ve son yol, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesinin geliştirilmesi ve bu sürecin kadınları olduğu kadar erkekleri de dikkate almasının sağlanması olarak tespit edilmiştir. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesinin geliştirilmesinin erkek katılımına olumlu katkı sağlayacağı ve bunun sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli rol oynayacağı belirtilmektedir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2007).

2003 yılındaki gelişmelere ve bu alanda oluşturulan politikalara paralel olarak Erkek Konuları Alt Komitesi'nin çalışma alanlarında da genişlemeye gidilmiştir. Bu kapsamda, medyanın konuya ilişkin önemli bir aktör olmasından hareketle, Erkek Konuları Alt Komitesi'nin adı "Erkek Konuları ve Medya Alt Komitesi" olarak değiştirilmiştir. Bu yıldan itibaren kadınlarla erkeklerin medyada temsillerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden ele alınması da Komite'nin çalışma alanına dâhil edilmiştir (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Görüldüğü gibi, Finlandiya tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusuna özel önem verilmekte ve bu alanda kapsamlı çalışmalar yapılmaktadır. Bununla birlikte, erkek katılımı konusu oldukça yeni bir alan olduğundan Finlandiya'da bu alanda yürütülen çalışmalar da geliştirilmesi gereken çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

5.2. Avusturya ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda ele alınacak ikinci ülke Avusturya'dır. Konunun önemi ve ülke ihtiyaçları kapsamında Avusturya'da da toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına ilişkin önemli çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir.

Avusturya'da erkek katılımına ilişkin yürütülen çalışmalar asıl olarak Avusturya Erkek Politikaları Birimi (Unit for Men's Policy) tarafından yürütülmektedir. Avusturya Erkek Politikaları Birimi, Avusturya Sosyal Güvenlik, Nesiller ve Tüketicinin Korunması Federal Bakanlığı'na⁹ (Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection) bağlı olarak Mart 2001 tarihinde kurulmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bakanlık bünyesindeki diğer birimlere ek olarak Aile İşleri, Gençler ve Yaşlı Vatandaşlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir de erkek katılımına ilişkin bir birim kurulması sonucunu doğuran iki önemli gelişmeden söz edilebilir. Bu gelişmelerden ilki, Bakanlık'a bilgi edinme kapsamında gelen başvurular arasında erkeklere özgü konulara ilişkin yapılan başvuruların gittikçe artması; ancak bu başvurulara cevap verebilecek herhangi bir uzman kadronun bulunmamasıdır. Bakanlık bünyesinde erkek birimi kurulması ihtiyacını doğuran ve birincisine kıyasla daha önemli olarak değerlendirilebilecek ikinci gelişme ise, Bakanlık'a yöneltilen erkek odaklı soruların yoğunluğunun da arka planında yatan erkeklerin rollerine ilişkin toplumsal beklentilerin değişmesi ve buna paralel olarak erkeklerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bilincin artırılmasına olan toplumsal beklentinin oluşmasıdır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

9 Bakanlık'ın adı Çalışma, Sosyal İşler ve Tüketicinin Korunması Federal Bakanlığı (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection) olarak yeniden düzenlenmiştir.

Erkek Politikaları Birimi'nin kurulması sonucunu doğuran Avusturya'ya özgü iç faktörler, hiç şüphesiz erkek katılımı konusunda dünya genelinde ortaya çıkan gelişmelerden de etkilenmiştir. Avusturya'ya ait iç faktörlerin özellikle son yirmi yılda aile ve iş yaşamında sorumlulukların eşit paylaşımının ön plana çıkması ve bu konudaki algının önemli ölçüde değişmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Aile yaşamı ile gelir getiren istihdamı uyumlaştırmak, pek çok kadının ve her geçen gün artan oranda erkeklerin de algılarını değiştirmiş ve günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir. Sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarla beraber özel yaşamda toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımıyla ilgili olarak meydana gelen değişimler beraberinde erkeklere yönelik yeni zorluklar meydana getirmiş ve erkeklerin kendilerini değişen koşullara göre uyumlaştırmaları sonucunu doğurmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Bu gelişmelere paralel olarak erkek odaklı meseleler ve erkeklere özgü ihtiyaçlar Avusturya kamuoyunda ilk kez ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durum, erkeklerle ilgili temel araştırmaların yapılması ve politika hedefleri oluşturulması konusunda tüm dünyada olduğu gibi Avusturya'da da belli bir talep yaratarak danışmanlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve çeşitli toplantı ve seminerler düzenlenmesi gibi erkeklerin gündelik sosyal yaşamlarıyla ilgili hedef odaklı ve kapsamlı tedbirler alınması sonucunu doğurmuştur (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Erkek Politikaları Birimi'nin kuruluşunda görev alan ve Erkek Politikaları Birimi'nin başkanlığını yürüten Johannes Berchtold'a göre, Birim'in kurulmasında etkisi olan diğer bir gelişme, Avusturya toplumunun erkeklerden beklentilerine ek olarak Avusturyalı erkeklerin de kendileriyle ilgili beklentilerini geleneksel kalıpların dışına çıkararak değiştirmeye başlamasıdır. Berchtold'a göre daha önceki kuşaklarla kıyaslandığında son derece radikal bir gelişme olan bu durum, Birim'in kurulmasında etkili olan bir diğer sebeptir. Berchtold, erkeklerin kendilerine dair beklentilerinin değişmesini, erkeklerin ve özellikle babaların kendileriyle ilgili algıları konusunda "sessiz bir devrim" olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Ancak Avusturyalı erkeklerin kendilerine dair öz algılarındaki bu önemli

değişmeye rağmen, Avusturyalı erkeklerden toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin olarak toplum tarafından beklenenlerle Avusturyalı erkeklerin kendilerine dair beklentileri arasında hâlâ önemli bir uçurum bulunduğu Berchtold tarafından vurgulanmaktadır. Bu uçurumun, diğer faktörlerin yanı sıra erkek kimliği ile erkeklerin rolleri üzerine yeterli oranda düşülmemesi ve bu kavramların yeterince incelenmemesinden kaynaklandığı Berchtold tarafından altı çizilen bir diğer husustur. Bu kapsamda, kurulan Erkek Politikaları Birimi'nin önemli bir fonksiyonu erkek rolleri ve erkek kimliğinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenmesi ve erkeklerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farkındalığın yaratılması için gerekli bilincin oluşturulması olmalıdır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland, 2006).

Küresel alanda toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin Avusturya'daki yansımaları sonucunda kurulan Avusturya Erkek Politikaları Birimi'nin asıl görevi erkek katılımı konusunda sağlam adımlar atmak üzere erkeklerle özgü alanlarda araştırma yapmak olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak, Avusturya genelinde sürdürülecek erkek politikalarının temelini atmak, toplumsal cinsiyete ilişkin politikalarda bütüncül bakış açısı sağlamak ve toplumsal cinsiyet politikalarına erkeklerin daha etkin katılımını sağlamak Birim'in temel görevleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, erkeklerle ilgili alanlarda yürütülen projeleri desteklemek, kamusal alanda alanıyla ilgili ilişkiler kurmak, erkek konularında kamuoyunu bilgilendirmek, erkek katılımına ilişkin bilgilerin ülke geneline yayılmasını sağlamak ve erkek politikalarını koordine etmek Birim'in diğer görevleri arasında bulunmaktadır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006, Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection 2005).

Erkek Politikaları Birimi'nin, kurulduğu günden bu yana erkek odaklı çok çeşitli konularda çalışmalarını sürdürmektedir. Birim temel olarak aile ve iş yaşamının uyumlaştırılması, erkek sağlığı, ilişkiler, boşanmaya bağlı sorunlar dahil aile işleri ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde eğitilmeleri alanlarında faaliyet sürdürmektedir (Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection, 2010).

Erkek Politikaları Birim'inin, erkeklere özgü sorunlar ve bu kapsamda verilecek hizmetlere ilişkin çalışmalarını bilimsel araştırmalara dayandırması dikkat çekicidir. Bu kapsamda, 2005 yılında Birim tarafından çalışmalarına ışık tutmasını sağlamak üzere Avusturyalı erkeklerin mevcut durumunu olabildiğince araştırma bulgularına dayandırarak ortaya koymaya çalışan kapsamlı bir rapor yayımlanmıştır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006, Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection 2005).

“Birinci Avusturya Erkekler Raporu” adını taşıyan rapor, Avusturya Millet Meclisi'nin, Erkek Politikaları Birimi'nin kuruluşundan itibaren 5 yıllık çalışmalarını içeren bir rapor talep etmesi üzerine hazırlanarak Meclis'e sunulmuştur. Meclis'e sunulan birinci raporun ardından benzer raporların hazırlanarak her beş yılda bir Meclis'e sunulmasına karar verilmiştir. Birinci Rapor, Birim tarafından gerçekleştirilen tüm araştırma özetlerinin yanı sıra Birim'in diğer faaliyetlerini de içerecek şekilde hazırlanmıştır. İkinci Avusturya Erkekler Raporu hazırlık çalışmaları tamamlanmak üzere olup, 2011 yılında Meclis'e sunulacaktır (Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006, Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection 2005).

Birinci Avusturya Erkekler Raporu incelendiğinde raporun erkek çocukları, (yetişkin) erkekler ve babalar başlığını taşıyan üç ana bölüm ile politika geliştirilmesine yönelik önerilerin bulunduğu özet bölümden oluştuğu görülmektedir. Rapor aynı zamanda Avusturya'nın toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi süreci için bir köşe taşı olarak değerlendirilmektedir. Rapor'da, Avusturyalı erkeklerin sağlık durumlarını ortaya koyan ve önleyici sağlık hizmetlerini tespit eden Rapor, özellikle babalık üzerine odaklanan gençler için yeterli aile, erkeklere yönelik danışmanlık, eğitim ve toplantılardan oluşan sosyal hizmetler, boşanma ve boşanmanın erkekler için yasal, psikolojik ve ekonomik alanda doğurduğu sonuçlar, Avusturyalı erkekler arasında intihar vakaları (istatistikî ve epistemolojik veriler ışığında), erkek çocukları ve genç erkeklere yönelik sosyal hizmetler, olumlu babalık ve erkek kimliği, gündelik yaşamda baba çocuk ilişkileri ve Birinci Avrupa Babalar Konferansı konularında bilgiler yer almaktadır (Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection 2005, Ministry of Social Affairs and Health of Finland 2006).

Erkek Politikaları Birimi yetkililerine göre Birinci Avusturya Erkekler Raporu'nun ortaya koyduğu en çarpıcı sonuçlardan biri Avusturya'da erkek çocuklarına yönelik daha kapsamlı sosyal hizmetlere ihtiyaç olduğu dur. Avusturya'da erkek çocukları ve genç erkekler arasındaki davranış bozukluklarının kız çocuklarına kıyasla daha yüksek oranda görüldüğü belirtilen Rapor'da, erkek çocuklarının ve genç erkeklerin asli ihtiyaçlarının kendi bakış açıları da dikkate alınarak karşılanması gerektiği dile getirilmektedir. Rapor'da Avusturyalı yetişkin erkeklerle ilgili de önemli tespitler bulunmaktadır. Yetişkin erkekler arasında riskli davranış sergileme oranının yüksek olduğu ve bunun toplumsal cinsiyet rolleriyle yakın ilişkisi bulunduğu belirtilmektedir (Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection, 2005).

Avusturya Erkek Politikaları Birimi'nin çalışmaları arasında önemli yer tutan faaliyetlerden biri erkeklere özgü projeler geliştirmektir. Bu alanda geliştirilen çalışmalarda odak noktasının boşanmış erkeklerin, velayetleri annelerine verilmiş olan çocuklarını sağlıklı ortamlarda ziyaret edebilmelerinin sağlanması olduğu görülmektedir. Birim, çocukların sağlıklı yetişmelerinde her iki ebeveynin de sorumluluklarını yerine getirmesi ve tek ebeveynli yetişen çocuklarda görülen çeşitli sorunların önüne geçilmesi amacıyla, babaların çocuklarıyla refakatli görüşmelerini temin edecek “ziyaret kafeleri” (*visit cafés*) hizmeti sunmaktadır. Bu kafeler boşanmanın veya ayrılmanın gerçekleşmesinin ardından babaların çocuklarıyla akşamları ve hafta sonları görüşmelerini ve ebeveynlik görevlerini daha iyi yerine getirmelerini sağlamak üzere hizmet vermektedir (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection, 2010).

Erkek Politikaları Birimi tüm faaliyetlerine ek olarak danışmanlık hizmeti de sunmaktadır. Avusturyalı çoğu erkek, Erkek Politikaları Birimi'ne yasal danışmanlık arayışı sırasında başvurmaktadır. Başvuru konuları arasında en tipik olanı boşanmaya ilişkin olanlardır. Boşanmaya ilişkin olarak erkeklerin en çok talep ettiği danışmanlık hizmeti, çocuklarının desteklenmesiyle ve çocuklarıyla görüşmelerinin karşı tarafça engellenmesiyle ilgili konularda olmaktadır. Erkek Politikaları Birimi'nin verdiği bir diğer önemli hizmet, ülkede yürütülen erkek politikalarının koordinasyonunun sağlanmasıdır. Bu kapsamda, Birim'in yetkili olduğu faaliyetlerin çoğunluğunu kamunun, erkek politikaları ve erkek katılımı konusunda

eğitilmesi oluşturmaktadır (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection, 2010).

Erkek Politikaları Birimi yöneticilerine göre, yeni bir politika alanı olarak erkek politikalarında halkla ilişkiler sağlanması kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda Erkek Politikaları Birimi erkekler için bir kılavuz hazırlamıştır. Kolay ulaşılabilirliğin sağlanması amacıyla Bakanlık resmi web sitesinde de yayınlanmakta olan kılavuz; aile, çalışma yaşamı, sağlık, sosyal etkileşim ve yaşam tarzı konularında bilgiler içermektedir. Buna ek olarak, Bakanlık resmi web sitesinde Birim için ayrılan alanda, halihazırda yürütülmekte olan hizmetler, danışmanlık, düzenli şekilde gerçekleştirilen etkinlikler ve literatür hakkında güncel bilgiler verilmektedir. Aynı zamanda, Birim için ayrılan alanda bilim insanları ve kamuda tanınmış kişiler tarafından kaleme alınan makalelerle verilen beyanlara da yer verilmektedir. Web sitesinde yayınlanan bu bilgilere ek olarak, Erkek Politikaları Birimi tarafından erkekler ve babalara özgü konuları ele alan iki DVD hazırlanmış olup, yayınlanmıştır (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection, 2010).

Erkek Politikaları Birimi tarafından yürütülen önemli bir çalışma da erkekler ve erkek çocuklarına ilişkin kalıpyargıların araştırılması ve bu kalıpyargıların toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile değiştirilmesidir. Bu kapsamda, özellikle babalık konusundaki olumsuz kalıpyargıların eşitlikçi biçimde değiştirilmesine ve babaların özellikle erkek çocukları için bu kapsamda olumlu rol model olmalarına çabaladığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2003 yılında başlatılan “Baba-Çocuk Yaşamı, Pozitif Baba İlişkileri ve Erkek Kişiliği” (*Father-Child Lifeworlds, Positive Father Relationships and Male Identity*) adlı proje halen sürdürülmektedir. Ayrıca, erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile yetiştirilmelerinin sağlanması amacıyla Erkek Politikaları Birimi Eğitim, Sanat ve Kültür Bakanlığı (Ministry of Education, the Arts and Culture) ile işbirliği yapmaya özen göstermektedir. Buna ek olarak, Erkek Politikaları Birimi Kadın İşleri Bakanlığı (Ministry of Women’s Affairs) ile de yakın işbirliği içinde çalışmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bütüncül bir anlayış geliştirilmesini amaçlamaktadır (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection, 2010).

2007 yılından bu yana, Erkek Politikaları Birimi'nin temel hedefleri partnerler arasında eşit paylaşım konusunda bilinç artırılması, erkeklerin sağlığı, erkekler ve erkek çocukları tarafından şiddete karşı çıkılmasının sağlanması, erkeklige ilişkin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olan kalıpyargıların giderilmesi ve erkeklere özgü hizmetlerin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir (Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection, 2010).

Görüldüğü gibi Avusturya'da da Finlandiya'da olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Avusturya'nın bu alandaki çalışmaları da Finlandiya'da olduğu gibi geliştirilmesi gereken çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

5.3. Türkiye ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin kritik rolünün farkına varılmasıyla birlikte uluslararası alanda ön plana çıkan erkekleri sürece dâhil etme eğiliminin, bu alanda uluslararası gelişmeleri yakından takip eden ülkemizde de etkisini gösterdiği görülmektedir.

Bu etkiyi en açık biçimde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından kadın-erkek eşitliği alanında yürütülen çalışmalara temel teşkil etmek üzere hazırlanan iki eylem planında görmek mümkündür. Söz konusu eylem planları 2007-2010 yıllarını kapsayan "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı" ile 2008-2013 yıllarını kapsayan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı"dır. Tüm tarafların etkin katılımlarına özen gösterilerek hazırlanan eylem planlarında belirlenen hedef ve stratejilerde erkek katılımı ile ilgili konulara da yer verildiği görülmektedir.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde¹⁰ yer alan tedbirler gereğince; ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin kadın araştırmaları merkezlerinin katkı ve katılımları ile KSGM koordinasyonunda hazırlanmış ve dönemin Devlet Bakanı'nın onayının ardından 9 Kasım 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Eylem Planı'nda, "Toplumsal cinsiyet

¹⁰ 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nin tam metni için bakınız: http://www.ksgm.gov.tr/ksgm_genelgeler.php.

eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele konularında erkeklere yönelik farkındalık yaratma ve zihinsel dönüşüm sağlama amaçlı görsel ve basılı materyaller hazırlanması ve eğitim programları düzenlenmesi” stratejisine yer verildiği görülmektedir. Eylem Planı’nda, erkek katılımına doğrudan vurgu yapan bu stratejiye ek olarak erkek katılımına dolaylı olarak da değinilmektedir. Bu çerçevede, Eylem Planı’nda bulunan “Evlilik başvurusunda bulunan çiftlere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği, aile içi şiddet ve üreme sağlığı konularında bilinçlendirme materyallerinin hazırlanması ve dağıtımının sağlanması” ile “Sağlık kuruluşlarında şiddet uygulayanlara yönelik danışmanlık, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin verildiği özel birimler oluşturulması ve bu birimlerde sağlık personelinin yanı sıra konu ile ilgili diğer uzmanların ortak çalışma yürütmesi” stratejileri erkek katılımına ilişkin doğrudan ifadeler kullanılsa da erkek katılımı kapsamında değerlendirilebilecek stratejilerdir. Evlilik kurumunu oluşturanlara yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, aile içi şiddet ve üreme sağlığı alanlarında yapılacak bilinçlendirme erkeklerin de sürece dâhil edilmesi anlamını taşımaktadır. Aynı şekilde, kadına yönelik şiddetin uygulayıcılarının erkekler olduğu göz önüne alındığında şiddet uygulayıcılarına ilişkin verilecek tedavi, danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetlerinin hedef kitlesini erkekler oluşturacaktır (KSGM, 2008 a).

KSGM koordinatörlüğünde tüm ilgili tarafların katılımına özen gösterilerek hazırlanan bir diğer eylem planı, dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından onaylanarak 2008 yılında yürürlüğe giren Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı’dır. Bu Eylem Planı’nda da toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı yaklaşımının üzerinde durulduğu görülmektedir. Eylem Planı’nda yer alan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesine Yönelik Hedefler ve Stratejiler” bölümünün ikinci hedefi “Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda erkeklerin farkındalığı ve duyarlılığı artırılabilecektir.” şeklinde tanımlanmıştır. Bu hedef altında “Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda rollerinin tanımlanması ve bu konuda farkındalıklarının artırılması” stratejisine yer verilmiştir. Eylem Planı’nın toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin olarak belirlenen genel hedefler olarak değerlendirilebilecek bu bölümünde erkek katılımına açıkça yer vermesi oldukça önemlidir (KSGM, 2008 b).

Buna ek olarak, Eylem Planı'nın farklı bölümlerinde de erkek katılımına vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Eylem Planı'nın “Ekonomi” bölümünde birinci hedef altında yer verilen stratejilerden biri “Kadının ekonomik ve sosyal yaşama katılımını kısıtlayan zihniyet, geleneksel yapı ve diğer engellerin azaltılması için erkeklerin de katılımı ile toplumsal bilincin yükseltilmesi”dir. Bir diğer örneği ise “Sağlık” bölümünde verilen stratejiler arasında görmek mümkündür. Sağlık bölümünde yer alan “Sağlık konusunda doğru davranış ve tutumlar geliştirilecektir.” hedefi altında “Erkeklerin aile planlaması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve üreme sağlığı başta olmak üzere kadın sağlığı konusunda bilinçlendirilmesi” stratejisine yer verilmektedir (KSGM, 2008 b).

Her iki eylem planında ortak biçimde yer verilen, çocuk bakımı sorumluluğunun anne ve babalar arasında paylaşılması amacıyla ebeveyn izni konusunda yasal düzenleme yapılmasına ilişkin strateji de erkek katılımının eylem planları tarafından dikkate alındığını gösteren bir diğer örnektir (KSGM 2008 a, 2008 b).

Söz konusu eylem planlarında erkek katılımına yer verilmesi oldukça önemli olmakla birlikte, her iki eylem planında yer alan hedef ve stratejilerin yanı sıra erkek katılımına ilişkin hedef ve stratejilerin hayata geçirilmesi için ön koşul hiç şüphesiz tüm tarafların planlarda belirlenen öncelikler kapsamında sorumluluklarını yerine getirmeleridir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasına yönelik çalışmalarda ön plana çıkan konulardan biri, her iki eylem planında da üzerinde durulan doğum izinleri kapsamında “ebeveyn izni” sisteminin oluşturulmasıdır. Bu çerçevede, ülkemizin toplumsal gerçekleri ile taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ilişkin taahhütleri dikkate alınarak ebeveyn iznine ilişkin yasa tasarısı hazırlanmıştır. “Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” adı altında hazırlanan yasa tasarısı, doğum sonrası kullanılacak ücretsiz iznin kadın veya erkek tarafından kullanılabilmesini öngörmektedir. Söz konusu yasa tasarısı evlat edinme halinde de bu izinden yararlanılabileceği hükmünü içermektedir. Tasarı, TBMM, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda görüşülerek kabul edilmiştir. Tasarı'nın yasalaşma süreci devam etmektedir (KSGM, 2010 a).

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanmasına ilişkin diğer örnekleri kadına yönelik şiddetle mücadele alanında görmek mümkündür.

Bu çerçevede, 25 Kasım “Uluslararası Kadına Karşı Şiddeti Önleme Günü” kapsamında KSGM ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) işbirliği ile 2004 yılında “Kadına Karşı Şiddete Son Ulusal Kampanyası” başlatılmıştır. 2008 yılından itibaren yine bu iki kuruluş tarafından yürütülmekte olan Türkiye 4. Ülke Programı Toplumsal Cinsiyet bileşeni kapsamına dâhil edilen kampanya kapsamında yürütülen faaliyetlerde erkek katılımına önem verildiği görülmektedir (KSGM, 2010 a).

Kampanya kapsamında, kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemli bir parçasını teşkil eden erkeklerin konuya duyarlılığını arttırmak amacıyla atılan en önemli adım Genel Kurmay Başkanlığı ile yapılan işbirliği sonucunda, vatani görevini yapmakta olan er ve erbaşlara verilen “Yurttaşlık Sevgisi” eğitim programında ele alınan konuların arasına “kız çocuklarının okullaşması, kadın-erkek eşitliği, kadının insan hakları, kadına yönelik şiddet ile töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi” konularının dâhil edilmesi olmuştur. Anılan konulara ilişkin yazılı ve görsel materyaller KSGM tarafından hazırlanmış ve ülke genelindeki 600 garnizona gönderilmiştir. Kampanya ile başlatılan ve halen sürdürülmekte olan bu uygulama ile her celp döneminde 450.000 er ve erbaşa ulaşılmaktadır (KSGM 2008 a, 2010 a).

Aynı kampanya kapsamında kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda erkeklerde farkındalık ve duyarlılık yaratılmasına ilişkin olarak yürütülen faaliyetler bununla sınırlı kalmamıştır. Kampanya ile Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği ile işbirliği yapılmış ve erkek giyim ürünlerinin, firma ve marka fiyat etiketlerinin yanında “Kadına Karşı Şiddete Son” ifadeli etiketlerle satışa sunulması sağlanmıştır. Ayrıca Kampanya kapsamında, erkeklerin yoğun olduğu alanlardan biri olan futbol müsabakalarında Süper Lig takımları oyuncularının maçlara “kadına yönelik şiddete son” yazılı banner ve tişörtlerle çıkmaları sağlanmıştır (KSGM, 2010 a).

Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında erkek katılımına ilişkin olarak ülkemizde yürütülmüş olan çalışmalara verilebilecek örnekler bun-

larla sınırlı değildir. 2005 Yılı Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı kapsamında KSGM tarafından Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)'nın teknik desteğiyle Aralık 2006-Aralık 2008 döneminde “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi” yürütülmüştür. Proje kapsamında yürütülen pek çok faaliyet arasında konu hakkında farkındalık ve duyarlılık sağlanması amacıyla çeşitli eğitim ve çalıştaylar düzenlenmesine önem verilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarında görevli politika uygulayıcılarına, sivil toplum kuruluşları temsilcilerine, belediye başkanlarına, üniversitelerin temsilcilerine ve medya çalışanlarına yönelik olarak düzenlenen eğitim ve çalıştaylarda erkek katılımına da yer verildiği dikkat çekmektedir (KSGM, 2010 a).

Bu çerçevede, Ekim 2008’de, Ankara’da kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele sürecine erkeklerin katılımının önemi ve sağlayacağı yararların ele alındığı “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Erkek Katılımı” konulu bir konferans gerçekleştirilmiştir. Dünya genelinde erkeklerin dâhil olduğu en büyük etkinlik olan Beyaz Kurdele Kampanyası’nın kurucularından Michael Kaufman Konferans’ta ana konuşmacı olarak yer almıştır. Toplantıya 81 ilin şiddet mağduru ve risk altındaki kadınlara hizmet sunan ilgili kamu kurumlarının yetkilileri ile ilgili bakanlıklar, uluslararası kuruluşlar, STK’lar ve üniversitelerden temsilciler katılmıştır (KSGM, 2010 a).

Gerçekleştirilen Konferans’ın hemen ardından, dünya genelinde yürütülmekte olan Beyaz Kurdele Kampanyası kapsamında Aralık 2008’de Eskişehir’de Dr. Micheal Kaufman’ın katılımıyla bir günlük konferans ve iki günlük atölye çalışması gerçekleştirilmiştir (KSGM, 2010 a).

2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde yer alan tedbirler ile Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi kapsamında düzenlenen ve erkek katılımı başlığı altında değerlendirilebilecek bir faaliyet de Emniyet Teşkilatı’na yönelik olarak düzenlenen “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polisin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler Eğitimi”dir. KSGM ile İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü arasında imzalanan protokol kapsamında 2006 yılında başlatılan eğitim programıyla 921 polis merkezi ile 276 karakolda çalışan yaklaşık 40.400 Emniyet Teşkilatı personelinin “kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet

eşitliği eğitimi, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun¹¹ ve diğer ilgili kanunların uygulanması” konularında farkındalık ve duyarlılığını artırmak amaçlanmıştır. İlerleyen süre içerisinde ihtiyaç duyuldukça, eğitim programı çerçevesinde yetiştirilen eğiticiler tarafından eğitimler düzenlenmeye devam edecektir. Erkek egemen bir alan olma özelliğini hâlâ önemli ölçüde koruyan Emniyet Teşkilatı mensuplarına yönelik olarak düzenlenen söz konusu eğitim programı, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda gerçekleştirilmiş önemli bir faaliyettir (KSGM, 2010 a).

KSGM tarafından düzenlenmekte olan ve toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına dolaylı da olsa dâhil edilebilecek bir faaliyet de “Kadın Erkek Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Eğitimi”dir. Gerek 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi gerekse KSGM’nin 2008-2012 yıllarını kapsayan Stratejik Planı’nda yer alan hedefler doğrultusunda 2009-2010 yıllarında verilmesi planlanan söz konusu eğitimlerin 2009 yılında tamamlanan kısmı erkek katılımına bir örnek teşkil etmiştir. Üç gün süren eğitim programının ilk iki gününde kadın-erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin konulara yer verilirken üçüncü günü kadına yönelik şiddet konulu bir seminere ayrılmıştır. Ülke genelinde İlçe Halk Eğitim Müdür ve Müdür Yardımcıları ile İlçe Tarım Müdürlerine yönelik olarak düzenlenen eğitimlere 2009 yılında katılan 771 kişinin %86,8’ini erkek katılımcılar oluşturmuştur. Hiç şüphesiz bunda, İl-İlçe Eğitim Müdür ve Müdür Yardımcıları ile İlçe Tarım Müdürleri arasında kadın yönetici sayısının az olmasının etkisi bulunmaktadır (KSGM, 2010 b).

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda yürütülmekte olan önemli bir diğer faaliyeti, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) işbirliğinde yürütülen “Baba Destek Programı” (BADEP) oluşturmaktadır. BADEP, babaya destek vererek çocuğun çok yönlü gelişimine katkıda bulunmayı hedefleyen bilimsel bir yetişkin eğitim programıdır. Katılımcı ve yüz yüze eğitim tekniklerinin kullanıldığı program, babaların çocuklarıyla iletişimini sağlıklı kurmasını ve çocuklarının gelişimlerini desteklemeleri için davranış değişikliği oluşturmayı hedeflemektedir. BADEP’in hedef kitlesini, 3-11 yaşları arasında çocukları olan ve oku-

11 Kanun’un tam metni için bakınız: http://www.ksgm.gov.tr/kanun_4320.php.

ma yazma bilen her eğitim düzeyinden babalar oluşturmaktadır (AÇEV 2010, MEB 2010).

Babaların, çocuklarının gelişiminde daha etkin ve olumlu rol oynamaları için geliştirilmiş bilimsel temelli bir eğitim programı olan BADEP, babaların çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerini arttırmayı, iletişim becerileri kazanmalarını ve daha demokratik bir tutumu benimsemelerini hedeflemektedir. Programla; çocuğun gelişiminde anne kadar önemli rol oynayan babaların; çocuk gelişiminde önemli olduklarını fark ederek çocuklarıyla birlikte vakit geçirmeleri, çocuklarının gereksinimleri ile ilgili bilgilencmeleri, çocuklarıyla ilgili uygun beklentiler edinmeleri, öğretmen-veli işbirliğinde daha aktif rol almaları, evlilik ve aile içi iletişimlerini geliştirmeleri, şiddet içeren davranışları değiştirmeleri, evdeki iş ve sorumluluk dağılımında demokratik bir tutum benimsemeleri, demokratik disiplin yöntemlerinde bilgi ve beceri edinmeleri ve edindikleri bilgi ve becerilerini çevrelerinde de kullanabilmeleri amaçlanmaktadır (AÇEV, 2010).

Ülke genelinde ilköğretim okulları ve Halk Eğitim Merkezlerinde gerçekleştirilen program, AÇEV tarafından düzenlenen eğitici eğitimlerine katılan sınıf öğretmenleri, psikolojik danışmanlar ve Halk Eğitim Merkezlerinde görevli sınıf öğretmenleri tarafından ilköğretim okullarının eğitim dönemlerine paralel olarak uygulanmaktadır. Program ayrıca, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ile yapılan işbirliği kapsamında SHÇEK'e bağlı Toplum Merkezlerinde AÇEV'den eğitim alan Sosyal Hizmet Uzmanları tarafından da uygulanmaktadır. Baba Destek Programı, 10-12 hafta boyunca haftada bir gün ve 2-2,5 saatlik oturumlar şeklinde babaların katılımını artırmak amacıyla akşam saatlerinde uygulanmaktadır. BADEP grupları, programa katılmak isteyen babaların yaşadıkları bölgedeki ilköğretim okullarında görevli BADEP eğitimcisi sınıf öğretmenleriyle irtibata geçmeleri ve başvuru yapan baba sayısının en az 15 olması, bu rakama ulaşılmadığında sayının 10'a tamamlanması ile açılmaktadır. Gruplar genel olarak 15 veya 20 kişiden oluşmaktadır (AÇEV 2010, MEB 2010).

AÇEV verilerine göre BADEP kapsamında bugüne kadar 1.300 eğitim grubu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu gruplar ile 32.000 baba ve çocuğa ulaşılmıştır (AÇEV, 2010).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer faaliyet, 2004 yılında Genel Kurmay Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında yapılan işbirliği ile başlatılan askerlik görevini yapan er ve erbaşlara terhislerinden önce üreme sağlığı ve aile planlaması eğitimi verilmesi amacıyla uygulanan programdır. Her gün 20'şer kişilik gruplar yoluyla ayda yaklaşık olarak 40 bin er ve erbaşın eğitiminin gerçekleştirildiği bu program kapsamında, Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde 500'ü aşkın üreme sağlığı dershanesi kurulmuş durumdadır (Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı [TAPV], 2005). Söz konusu programın eğitim materyallerinin hazırlanmasında KSGM'nin de katkıları olmuştur.

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı kapsamında, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kadın hakları ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konularında camilerde erkeklere yönelik zihniyet dönüşümünü sağlamak üzere vaazlar verilmesi; Ocak-Haziran 2006 döneminde Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından UNDP işbirliğiyle bölgedeki dokuz ilde toplum liderleri olarak rol oynayan imam ve muhtarlara yönelik olarak toplumsal cinsiyet eğitim programları düzenlenmesi faaliyetlerini de saymak mümkündür (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi dönüşüm gerektiren süreçler, sürecin işlemesiyle beraber kendileri için gerekli olan dinamikleri de ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar, şimdiye kadar toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli pek çok dinamiği ortaya çıkarmış olup süreç işledikçe bundan sonra da yeni dinamikleri beraberinde getirmeye devam edecektir. Örneğin, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için özel yasal düzenlemeler yapılmasının gerekliliği süreç içinde ortaya çıkmış olmakla birlikte, zaman içerisinde bunun tek başına yeterli olmadığı görülerek herhangi bir ülkede mevcut tüm yasaların kadın-erkek eşitliği perspektifiyle yeniden gözden geçirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına engel teşkil edebilecek hükümlerin yeniden düzenlenmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için kadınların güçlendirilmelerinin gerekliliğinden hareketle kadın odaklı çalışmalar yürütülmesinin önemi süreç içinde ortaya çıkan bir diğer dinamik olmakla birlikte, zaman içerisinde bunun tek başına yeterli olmadığı görülmüş ve uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği gündemi, toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi yönünde bir gelişme kaydetmiştir. Kadın odaklı çalışmalara kaynak ayırmak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önemli görülürken, günümüzde bir de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kavramı ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda son yirmi yıldır tartışılan önemli dinamiklerden biri de toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı olmuştur. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması kapsamında yeni bir kavram olan erkek katılımı konusu ele alınmıştır.

Çalışma sonucunda, 1990'lı yıllarla birlikte ortaya çıkan toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanması görüşünün, toplumsal cinsiyet eşitliği gündeminde henüz gelişmekte olan bir kavram olduğu ve yeni bir kavram olarak birtakım eleştirilere uğradığı görülmüştür. Bununla birlikte, her ne kadar bazı eleştirilerle karşılaşsa da erkek katılımının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hem teorik düzeyde yürütülen hem de uygulamaya dönük olarak yapılan çalışmalar sonucunda “ulaşılması” ve

bu süreçler sırasında ihtiyacı ortaya konulmuş önemli bir gelişme olduğu görülmüştür.

Bu kapsamda, erkek katılımının toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi sürecine üzerinde düşünülmeden, yapay bir biçimde dâhil edilmiş bir konu olmadığı bu çalışma ile ortaya konulmuştur. En basit biçimde örneklendirmek gerekirse, ülkemizde olduğu gibi dünya genelinde pek çok ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla yürütülen çok sayıda faaliyette yer alan kadınların ortak olarak dile getirdikleri şey “Biz anladık, lütfen kocamıza/babamıza/ağabeyimize de anlatın.”dır. Bu ifade, erkek katılımının önemi ve gerekliliğini en güzel şekilde özetlemektedir. Kendilerine yönelik faaliyetlere katılabilen şanslı kadınlar tarafından dile getirilen bu sözlere ek olarak, pek çok kaynak ve emek harcanarak hazırlanan kadınlara yönelik faaliyet ve programlara katılamayan kadınlar da madalyonun diğer yüzünü oluşturmaktadır. Kadınların kendilerine yönelik faaliyet ve programlara katılamamaları, sessiz biçimde erkek katılımını anlatan bir diğer ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu kadınların programlara katılımlarının önündeki en büyük engel çoğunlukla yakın çevrelerindeki erkekler olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının sağlanamamasının kadınların kendileri için düzenlenen programlara katılamamaları gibi mikro düzeyde görülen olumsuz etkilerine ek olarak, makro düzeyde de pek çok olumsuz etkisi olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Bugün dünya genelinde görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sonucunda kadınların yetki ve karar alma mekanizmalarına katılımı oldukça düşüktür. Başka bir ifadeyle, yetki ve karar alma mekanizmaları hâlâ erkek egemen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı sağlanamadığında kadın hakları liderlerin dilinde yalnızca bir söylem olarak kalmaya devam edecek, çalışan kadınlar doğum yaptığında işten çıkarılma riskiyle burun buruna kalmayı sürdürecektir, ekonomik kriz dönemlerinde kadın istihdamı hızla düşecektir.

Bu kapsamda, erkek katılımı sağlanmadan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını beklemenin yanlış bir tutum olacağı bu çalışma ile net bir biçimde ortaya konulmuştur. Zira bu çalışma ile ulaşılan en önemli sonuç, eşitliğe ulaşmanın ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşitlikçi biçimde

şekillendirilmesinin erkek katılımı sağlanmadan mümkün görünmemesi olmuştur. Bu doğrultuda, erkeklerin sürece dâhil edilmemesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmemesini baştan kabul etmek olarak değerlendirilebilir. Bu hususun, başta BM olmak üzere uluslararası alanda da açık biçimde dile getirildiği görülmüştür. Ayrıca, erkek katılımının pek çok uzman tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirildiği tespit edilmiştir.

Çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımına karşı çıkanların bazı kadın hareketleri olduğu görülmüştür. Ancak, birtakım kadın hareketleri tarafından erkek katılımına mesafeli yaklaşılsa da, erkek katılımının esas olarak kadın hareketinin uzun süren çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı, bu çalışma ile tespit edilen bir diğer husus olmuştur. Zira erkekliği sorgulanabilir bir alan olarak ortaya koyarak erkeklik üzerine düşünülmesini sağlayanlar yine kadın hareketinin kendisidir. Bu kapsamda, kadın hareketinin uzun soluklu çabalarıyla elde edilen kazanımlar neticesinde kadınların yaşamlarıyla birlikte toplumsal yaşamda ortaya çıkan değişimler sonucunda, erkekler *artık* var olmayan kadınları ararlarken, kadınlar *henüz* var olmayan erkekleri arar olmuşlardır.

Çalışmada ortaya konulmaya çalışılan en önemli konulardan biri, erkek katılımının uluslararası alandaki yerinin tespit edilmesi olmuştur. Bu kapsamda, uluslararası alanda BM başta olmak üzere AB ve AK tarafından erkek katılımının en yüksek düzeyde kabul görmüş bir konu olduğu ve erkek katılımına ilişkin pek çok özel toplantı, konferans düzenlendiği ve konuya ilişkin özel kararlar yayımlandığı tespit edilmiştir. İncelenen uluslararası örgütler içerisinde BM'nin erkek katılımını en kapsamlı biçimde ele alan örgüt olduğu, bununla birlikte konunun öneminin farkında olunsa da AK ve AB'nin bu alandaki çalışmalarının sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu kapsamda, erkek katılımı konusunda ülkemizde yapılacak herhangi bir çalışmada esas olarak BM kaynaklarından faydalanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmada ulaşılan en önemli sonuçlardan biri de, erkek katılımı sağlanırken dikkat edilmesi gereken hususların olduğu ve bunların hiçbir şekilde gözden kaçırılmamasının gerektiği olmuştur. Bu sonuç bağlamında çalışmanın ilgili bölümünde de belirtildiği gibi erkek katılımı sağlanırken;

toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çabaların kadın haklarına ve kadınların güçlenmelerine olan bağlılığı ihmal edilmemeli, tüm ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde çalışmasına önem verilmeli, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri asıl olarak kadınları mağdur ettiği için erkek katılımına ilişkin çalışmalar kadınlar için yürütülen çalışmalar açısından bir tehdit unsuru oluşturmamalı, kadınların görünürlüğüne önem verilme-ye devam edilmeli, erkek katılımı çalışmalarında nihai hedefin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması olduğu unutulmamalı ve erkek katılımına ilişkin çalışmaların yeni bir erkek egemenliğine meydan vermemesine özen gösterilmelidir. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunda yürütülecek herhangi bir faaliyette bu hususlar mutlaka dikkate alınmalıdır. Söz konusu hususlar dikkate alınmadığında, erkek katılımı, kadın hakları alanındaki kazanımlar açısından bir risk olabilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunun önemi ortaya konulduktan sonra, bu çalışma ile erkek katılımı erkekler açısından da ele alınmıştır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çalışmalarda önemli bir erkek direnciyle karşılaşılsa da, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin erkekler için de olumsuz sonuçlar doğurduğu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ise erkekler için de kazanımlar sağlayacağı gözler önüne serilmiştir. Ayrıca, herhangi bir kazanımları olmasa da erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında demokrasi ve sosyal adalet kapsamında sorumluluklarının bulunduğu vurgulanmıştır.

Erkek katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında henüz yeni bir konu olmasına rağmen bu çalışmada incelenen ülke örneklerinde önemli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu kapsamda, erkek katılımı konusunda çalışmalarını oldukça erken dönemlerde başlatan ve dahası erkek katılımı alanında ülke genelinde faaliyet yürütecek çeşitli birimler oluşturdukları görülen iki Avrupa ülkesi olan Finlandiya ve Avusturya incelenmiştir.

Yapılan incelemede, Finlandiya ve Avusturya'nın erkek katılımına ilişkin çalışmalarını devlet çatısı altında kurdukları birimler aracılığıyla tek elde topladığı ve bu çalışmaları yine bu birimler aracılığıyla ülke geneline yaymaya çalıştıkları görülmüştür. Ayrıca, hem Finlandiya hem

de Avusturya'da erkek katılımı konusundaki çalışmaların öncelikli ülke ihtiyaçları kapsamında yürütüldüğü ve genel olarak bu ihtiyaçlarla sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması genel hedefine ulaşılması amaçlanıyorsa her iki ülkede de bu alanda yapılan çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, her iki ülke tarafından erkek katılımına ilişkin olarak yürütülen çalışmaların araştırmalara dayandırılması dikkat çekicidir. Ayrıca, her iki ülkede de toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması doğrultusunda yapılan en iyi uygulamanın erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile eğitilmeleri olduğu söylenebilir. Ancak, bu kapsamdaki çalışmaların tam bir erkek katılımı faaliyeti kapsamında değerlendirilebileceğini söyleyebilmek için daha detaylı bilgilere ulaşılması gerekmektedir. Sonuç olarak her iki ülkenin çalışmalarını iyi uygulama örnekleri olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu çalışmada, farklı ülke incelemelerine ek olarak ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı kapsamında değerlendirilebilecek çalışmalar ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası alandaki gelişmeleri yakından takip eden ülkemizin çalışmalarında erkek katılımının etkisinin özellikle son dönemlerde arttığı gözlenmiştir. Bununla birlikte, ülkemizde yürütülen ve bu çalışmada ele alınan faaliyetlerin çoğunluğunun esas olarak erkek katılımını hedef almadığı, daha çok sonuçları itibarıyla erkek katılımı kapsamında değerlendirilebileceği görülmüştür.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için gerekli olan zihniyet dönüşümünün gerçekleştirilmesinde erkek katılımının temin edilebilmesinin süreci hızlandıracak bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ülkemizde yürütülen çalışmalarda erkek katılımına özel önem verilmelidir.

Bu kapsamda, ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çalışmalarda etkili bir erkek katılımının temin edilebilmesi için, erkek katılımı konusunda ülkemizde temel alanlar itibarıyla (eğitim, sağlık, istihdam vb.) başlangıç noktalarını ortaya koyacak bir araştırma yapılmasında yarar görülmektedir.

Buna ek olarak, ülkemizde KSGM tarafından yürütülen çalışmalara toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusunun dâhil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, KSGM bünyesinde erkek katılımına ilişkin çalışmalar yürütecek bir çalışma grubu oluşturulması da faydalı olacaktır. Ayrıca, KSGM tarafından halihazırda yürütülmekte olan “Kadın Erkek Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Eğitim Programı”na erkek katılımına ilişkin konuların dâhil edilmesinde yarar vardır. Zira bu programlardaki katılımcıların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Böyle bir yol izlenilmesi, erkek katılımcılar tarafından gösterilen direncin kırılmasını sağlayabilecektir. Buna ek olarak, yalnızca erkek katılımcıların hedef alınacağı yeni eğitim programlarının geliştirilmesi de bir diğer seçenek olabilecektir.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

- Acuner, S. (1999). *Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitliği ve Kurumsallaşma Süreci*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi.
- Agacinski, S. (1998). *Cinsiyetler Siyaseti*. (İ. Yerguz, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV). (2010). *Baba Destek Programı*. Şubat 2010, <http://www.acev.org/educationdetail.php?id=5&lang=tr>.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliği Alt Üst Edilmesi*. (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Cockburn, C. (1991). *In the Way of Women: Men’s Resistance to Sex Equality in Organizations*. Ithaca: ILR Press.
- Commission of the European Communities. (2006). *A Roadmap for equality between women and men: 2006-2010*. Şubat 2010, [lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:EN:PDF](http://europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:EN:PDF).
- Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R.W. (2003). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. 29.07.2008, <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/men-boys2003/Connell-bp.pdf>.
- Council of Europe (CoE). (2002). *Promoting Gender Equality: a common issue for women and men. Compilation of Council of Europe texts dealing with the question of men and gender equality 1995-2000*. 24.11.2009, [http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG\(2002\)7_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG(2002)7_E.pdf).
- Council of Europe (CoE). (2004 a). *Gender Mainstreaming*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Council of Europe (CoE). (2004 b). *National Machinery, Action Plans and Gender Mainstreaming in the Council of Europe Member States*

Since the 4th World Conference on Women (Beijing, 1995). Strasbourg: Council of Europe Press.

De Beauvoir, S. (1972). *The Second Sex*. Harmondsworth: Penguin.

Eagly, A. H. (1987). *Sex Differences in Social Behavior: A Social Role Interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Ertürk, Y. (2004). Considering the Role of Men in Gender Agenda Setting: Conceptual and Policy Issues. *Feminist Review*, (78), 3-21.

Esplen, E. (2006). *Engaging Men in Gender Equality: Positive Strategies and Approaches*. Mart 2009, <http://community.eldis.org/.59c0a2c0/BB15Masculinities.pdf>.

Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection of Austria, Department of Men's Policy. (2010). *Men's affairs*. 25.02.2010, <http://www.bmsk.gv.at/cms/siteEN/liste.html?channel=CH0728>.

Federal Ministry of Labour, Social Affairs and Consumer Protection of Austria, Department of Men's Policy. (2010). *Men's Policy in the Federal Ministry of Labour*.

Flood, M. (2009). *Men's Role in Achieving Gender Justice*. Nisan 2009, <http://www.xyonline.net/content/men%E2%80%99s-roles-achieving-gender-justice>.

Federal Ministry of Social Security, Generations and Consumer Protection of Austria. (2005). *First Austrian Men's Report*. Vienna: BMSG.

Fuller, N. (2001). The Social Construction of Gender Identity among Peruvian Men. *Men and Masculinities*. Cilt 3 (3), 316-331.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (2004). *GAP İdaresi 2007 Yılı Faaliyet Raporu*. Şubat 2010, <http://www.gap.gov.tr/Turkish/Genel/fr2007.pdf>.

Gardiner, J. K. (2005). Men, Masculinities and Feminist Theory. Kimmel, M.S., Hearn, J. and Connell, R.W. (Eds.), *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (35-50). California: Sage Publication.

Hearn, J. (2001). *Men and Gender Equality: Resistance, responsibility and reaching out*. Şubat 2009, <http://www.xyonline.net/content/men-and-gender-equality-resistance-responsibilities-and-reaching-out-0>

International Center for Research on Women (ICWR). (2007). *Engaging Men & Boys to Promote Gender Equality Pays Off*. Aralık 2009, <http://www.icrw.org/html/workinaction/menandboys-conference.htm>.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2004). *Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) 48. Oturum Uzlaşmış Sonuçlar*. Şubat 2010, http://www.ksgm.gov.tr/uluslararasi_toplantisonuc.php.

KSGM. (2008 a). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*. Ankara: KSGM.

KSGM. (2008 b). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010*. Ankara: KSGM.

KSGM. (2010 a). *Türkiye’de Kadının Durumu*. Şubat 2010, http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/tr_de_kadinin_durumu_subat_2010.pdf.

KSGM. (2010 b). *Kadın Erkek Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Eğitimi*. Şubat 2010, <http://www.ksgm.gov.tr/egitim.php>.

Kaufman, M. (1999). *Men, Feminism and Men’s Contradictory Experiences of Power*. (12.04.2009), http://www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2009/01/men_feminism.pdf.

Kaufman, M. (2003). *THE AIM FRAMEWORK: Addressing and Involving Men and Boys To Promote Gender Equality and End Gender Discrimination and Violence*. Nisan 2009, <http://www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2009/01/kaufman-the-aim-framework.pdf>.

Kimmel, M. S. Messner, M. A. (Eds.) (1989). *Men’s Lives*. New York: Macmillian.

Lee, J. W. (Ed). 2005. *Gender Roles*. New York: Nova Science Publishers.

Marshall, C. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.

Marshall, B. L. (2000). *Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics*. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency (CANCOPY).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). *Baba Destek Programı*. Şubat 2010, <http://cygm.meb.gov.tr/halkegitim/badep.htm>.

Ministry of Social Affairs and Health of Finland. (2006). *Men and Gender Equality: Towards Progressive Policies*. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

Ministry of Social Affairs and Health of Finland. (2007). *Men and Gender Equality Policy in Finland*. 25.02.2010, <http://www.stm.fi/en/publications/all/lista/2007/paiva;jsessionid=00125e5e7f8a1b8c2ec2b4d8be2b;>

Ministry of Social Affairs and Health of Finland. (2008). Promoting Gender Equality in Finland. 25.02.2010, http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7825.pdf.

Oakley, A. and Mitchell, J. (Eds.).(1997). *Who is Afraid of Feminism?*. London: Hamish Hamilton.

Pease, B. (2000). *Recreating Men: Postmodern Masculinity Politics*. California: Sage Publication.

Ruxton, S. (2004). (Ed). *Gender Equality and Men: Learning From Practice*. (1. Baskı). Oxford: Oxfam GB.

Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. (2004). *Hastalık Yükü Final Raporu*. Şubat 2010, <http://www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/nbd/raporlar/hastalikyukuTR.pdf>.

Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. (A.T. Kılıç, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı. (1988).

Segal, L. (1990). *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. (V. Ersoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1992).

Segal, L. (1997). *Slow Motion: Changing Masculinities, Changing Men*. 2nd ed. London: Virago.

Social Affairs and Consumer Protection. 25.02.2010, <http://www.bmsk.gov.at/cms/siteEN/liste.html?channel=CH0778>.

Stanford University. (2009). *Feminist Perspectives on Sex and Gender*. 23.01.2010. <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-gender/>.

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV). (2005). *Türkiye’de Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı: Dünü, Bugünü ve Geleceği Ulusal Konferans-I (Sunum ve Bildiriler) Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı 15-16 Kasım 2005 İstanbul*. Ankara: TAPV.

United Nations (UN). (2002). *Gender Mainstreaming: An Overview*. New York: UN Press.

UN. (1994). *Population and Development, “Programme of Action Adopted at the International Conference on Population and Development”*, Cairo, 5-13 September 1994. Ankara: Birleşmiş Milletler.

UN. (2008). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. 29.07.2008, <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2000/W2000%20Men%20and%20Boys%20E%20web.pdf>.

UN. (2009). *Important Concepts Underlying Gender Mainstreaming*. 08.07.2009, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>.

EKLER

EK 1

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA ERKEKLER VE ERKEK ÇOCUKLARININ ROLÜ*

Birleşmiş Milletler Kadının İlerlemesi Bölümü

12 Mart 2004
Kadının Statüsü Komisyonu
48. Oturum
1-12 Mart 2004

Üzerinde anlaşmaya varılan sonuçlar;

1. Kadının Statüsü Komisyonu, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun, erkekleri cinsiyet eşitliği için tüm eylemlere tam katılıma cesaretlendirmiş olduğunu ve evde, toplumda, işyerinde ve daha geniş ulusal ve uluslararası topluluklarda kadın ve erkek arasında güç ve sorumluluk paylaşımı prensibini kurmaya zorladığını hatırlatır ve tekrar eder. Komisyon ayrıca cinsiyet eşitliğini teşvik için erkeklerin kadınlarla ortak sorumluluk almalarını vurgulayan "21. Yüzyılda Cinsiyet Eşitliği, Gelişme ve Barış" başlıklı 23. Genel Kurul özel oturumunda kabul edilen sonuç belgesini de hatırlatır ve tekrar eder.
2. Komisyon, erkeklerin ve erkek çocukların, bazılarının kendilerinin de ayrımcı engel ve uygulamalarla karşılaşmakta iken bireyler, aile üyeleri, sosyal grup ve toplumlar ve toplumun tüm alanlarında olmak üzere birçok sıfatla cinsiyet eşitliğine katkıda bulunabileceklerini kabul eder.
3. Komisyon, cinsiyet eşitsizliklerinin hâlâ var olduğunu ve toplumun her alanında kadın ve erkek arasında güç dengesizliğine yansıdığını kabul eder. Komisyon ayrıca cinsiyet eşitliğinden herkesin yararlandığını ve cinsiyet eşitsizliğinin olumsuz etkilerine toplumun bütün olarak katlandığını kabul eder ve bu nedenle erkeklerin ve erkek çocuklarının, sorumluluk üstlenmek ve kadınlar ve kız

* Gayri resmi çeviridir.

çocukları ile birlikte ortaklaşa çalışmak yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hedeflere ulaşılması, kalkınma ve barışın sağlanması için zaruri olduğunu vurgular. Komisyon, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların insan haklarından tam anlamıyla yararlanmaları için davranışlar, ilişkiler ve karar alma mekanizmalarında gerekli olan değişikliğin sağlanmasında erkeklerin ve erkek çocuklarının kapasitesini kabul eder.

4. Komisyon, erkekleri ve erkek çocuklarını kadınlara karşı şiddetle mücadele dahil cinsiyet kalıplarını ortadan kaldırmak ve cinsiyet eşitliğini teşvik etmek konusunda ağlar, emsal programlar, enformasyon kampanyaları ve eğitim programları yoluyla olumlu girişimlerinin devam etmesini tasdik ve teşvik eder. Komisyon, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim ve öğretimin kritik rolünü kabul eder.
5. Komisyon aynı zamanda cinsiyet eşitliğine erişmede erkekler ve erkek çocuklarının katılımının kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi ile bağdaşık olması gerektiğini kabul eder ve çabaların, kadınlarla ilgili birçok iş, yetenek ve rolün küçümsenmesine cevap verecek nitelikte olması gerektiğini kabul eder. Bu bağlamda, erkekler ve erkek çocukları için cinsiyet eşitliği girişimlerinin kadın ve kız çocukları için sağlanacak eşit olanaklar ve kaynakların önüne geçmemesi önemlidir.
6. Komisyon, Hükümetler, ilgili fonlar ve programlar, kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler sisteminin uzman kurumları, uluslararası finans kurumları, özel sektör ve STK'lar dahil sivil toplum ve diğer ilgili kurumları aşağıdaki hususlarda harekete geçmeye zorlar:

Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde erkekler ve erkek çocuklarının katkısını teşvik ve desteklemek ve özellikle erkeklerin ekonomik ve örgütsel gücü ve kamu kaynaklarını ellerinde tutmaları yanısıra hâlâ politikalar, programlar ve yasalardan sorumlu ana karar verici durumunda oldukları yerlerde değişim ve pozitif liderlik için kadınlarla ortak hareket etmelerinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi;

Babalar, anneler, yasal vasiler ve diğer bakıcıların çocukların iyi yetişmesi ve cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasındaki önemi ve çocuklar,

aileler ve toplumlar için olumlu sonuçlar elde edilmesinde pozitif katılımlarını teşvik ve maksimize edecek politikalar, programlar ve okul müfredatı geliştirme ihtiyacı hususlarındaki anlayışın teşvik edilmesi;

Kadın ve erkeklerin, ebeveyn, yasal vasi ve bakıcı olarak rolleri ve aile sorumluluklarının paylaşımının önemi hususlarında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini artırıcı eğitim ve öğrenim programlarının geliştirilmesi ve bebek, çocuk bakımını öğretici programlarda anneler kadar babaların da dâhil edilmesi;

Ebeveynler, yasal vasiler ve diğer bakıcılar için yapılan eğitim programlarında erkeklerin çocukları cinsiyet eşitliğine yönlendiren bir tavır içinde büyütmeleri için kapasitelerini artırıcı yöntem ve araçlara yer verilmesi ve bu programların geliştirilmesi;

Toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen tüm politika ve programlarda erkekler ve erkek çocuklarının kadınlar ve kız çocuklarıyla çalışmalarının teşvik edilmesi ve erkekleri, tüm politika ve programların geliştirilmesini sağlamak amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesine ilişkin çalışmalarda yer almaya destek verilmesi;

Kadınlar ve erkeklerin topluma tam ve eşit katılımının sağlanması için erkek ve kadın rollerine yönelik zararlı geleneksel algı ve davranışları değiştirmek adına, özellikle yetiştirme ve eğitim sürecinde cinsiyet eşitliğine doğru sosyo-kültürel değişimin hızlandırılması için her düzeyde programların düzenlenmesi ve uygulanmasının teşvik edilmesi;

Cinsiyet eşitliğine ilişkin olumlu tavır ve davranışların gelişmesini desteklemek için öğretmenler, sosyal çalışanlar ve çocuklarla ilgilenen diğer meslekler de dâhil olmak üzere, okul öncesi, okul, toplum merkezleri, gençlik organizasyonları, spor kulüp ve merkezleri, çocuklar ve gençlerle ilgilenen diğer guruplar için programların geliştirilmesi ve uygulanması;

Kız çocukları kadar erkek çocuklarının da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çalışmalarına entegre olmalarını teşvik etmek için her düzeyde okul müfredatı, okul kitapları ve diğer enformasyon, eğitim ve iletişim materyallerine ilişkin tartışmaların desteklenmesi;

Erkek ve kız çocukları ile erkek ve kadınları, hoşgörü, tüm bireyler için karşılıklı saygı ve insan haklarını teşvik konularında eğitmek için stratejiler geliştirilmesi ve uygulanması;

Özellikle erkek çocuklarını ve genç erkekleri hedefleyen yaklaşımlarla cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesinde erkekler ve erkek çocuklarının rolleri hakkında halkın bilgilendirilmesi kampanyalarında çeşitli metotların geliştirilmesi ve kullanılması;

Eğitim ve diğer programlar yoluyla, medya, reklam ve diğer ilgili profesyonellerin, cinsiyet eşitliğini teşvikin önemi, erkek ve kadınların kalıpyargılardan uzak bir yaklaşımla tanımlanması ve kadın ve kız çocuklarının küçültücü ve sömürücü şekilde gösterilmesinin yol açacağı zararlar ile kadın ve kız çocuklarının medyadaki katılımlarının iyileştirilmesine dikkatlerinin çekilmesi;

ICT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri)'nin hızla gelişmesi anlamında medya içeriğinde pornografinin kullanımı ve artan cinselleşme ile mücadele etmek, medyadaki erkekleri kadınları aşağılayıcı bir biçimde takdim etmeleri ve seks objesi ve bir meta gibi kullanmaktan kaçınmaları için teşvik etmek, cinsel taciz, cinsel sömürü ve kadın ve kız çocuklarının ticareti için ICT'nin kötü kullanımı dahil ICT ve kadınlara karşı medya kaynaklı şiddet ile mücadele etmek ve ICT'nin şiddet, taciz ve diğer cinsel sömürden etkilenmiş olanlar da dâhil kadınlar ve kız çocuklarının güçlendirilmesi için bir kaynak olarak kullanımı ve geliştirilmesini desteklemek için ifade özgürlüğü çerçevesinde etkin tedbirlerin alınması;

Kadınlarla erkekler arasındaki ücret farklılıklarının azaltılması, ebeveyn izninin uygulanması veya arttırılması, gönüllü yarı zamanlı iş, telefonla veya diğer şekillerde evden çalışma gibi esnek çalışma düzenlemelerinin yapılması yoluyla dahil mesleki ve ailevi sorumluluklarda uzlaşmanın teşviki için yasa ve/veya politikaların kabulü ve uygulanması;

Erkeklerin, eğitim ve öğretim yoluyla, yaşlılar, özürülüler ve hastalar, özellikle çocuklar ve diğer bakıma muhtaç bireylerin bakımı ve desteklenmesinde tam katılımlarının teşvik edilmesi;

Erkeklerin ve erkek çocuklarının, eğitim projeleri ve programları yoluyla, cinsiyet kalıpyargılarını ve HIV/AIDS dahil olmak üzere özellikle cinsel

yolla bulaşan hastalıklarla ilgili cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve önleme, savunma, bakım, tedavide destek ve etki değerlendirme programlarında tam katılımlarını sağlamak için aktif katılımlarının teşvik edilmesi;

Erkeklerin, HIV/AIDS ile ilgili program ve hizmetler dâhil, üreme ve cinsel sağlık hizmetleri ve programlarına erişim ve bu hizmetler ve programlardan yararlanmalarının sağlanması ve erkeklerin, HIV/AIDS'in ve diğer cinsel yolla bulaşan hastalıkların engellenmesi ve tedavisi için düzenlenen programlara kadınlarla birlikte katılımının teşvik edilmesi;

Erkeklerin güvenli ve sorumlu cinsel ve üreme davranışları benimsemesi ve istenmeyen gebelikler ve HIV/AIDS dahil cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak için etkin yöntemler kullanmalarını teşvik etmek ve sağlamak amacıyla programlar düzenlenmesi ve uygulanması;

Erkekler ve erkek çocuklarının HIV/AIDS kapsamı da dâhil özellikle cinsiyete bağlı şiddet olmak üzere her türlü şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasında aktif rol almalarının teşvik edilmesi ve desteklenmesi ile erkeklerin ve erkek çocuklarının şiddet döngüsünü sona erdirmedeki sorumlulukları konusunda, diğer yöntemlerin yanı sıra, tutum ve davranış değişikliklerinin teşviki, kadın ve çocukların güvenliğini öncelikli kılacak uyumlu eğitim ve öğretim, suçluların yargılanması ve rehabilitasyonu, erkeklerin ve erkek çocuklarının da şiddete maruz kaldıklarını dikkate alarak şiddete maruz kalanların desteklenmesi konularında bilinçlendirilmelerinin artırılması;

Ticarete dönüştürülmüş cinsel sömürü dâhil şiddetin, zoraki evliliklerin ve zorla çalışmanın, kadınlara, erkeklere ve çocuklara nasıl zarar verdiği ve cinsiyet eşitliğini yavaş yavaş yok ettiği konusunda erkekler arasında artan anlayışın teşvik edilmesi ile kadın ve çocuk ticaretine olan talebin ortadan kalkmasını amaçlayan tedbirlerin düşünülmesi;

Siyasi liderler, geleneksel liderler, iş piyasasının liderleri, toplum ve dini liderler, müzisyenler, sanatçılar ve sporcular dâhil, lider durumunda olan kadın ve erkeklerin cinsiyet eşitliği konusunda olumlu modeller oluşturmaları için teşvik edilmeleri ve desteklenmeleri;

Kadınların ekonomik ve politik karar verme sürecinin her düzeyinde tam ve eşit olarak yer almalarını mümkün kılacak araçların sağlanabilmesini temin edebilmek için, kadınların eğitim, mülkiyet hakları ve vaset haklarına eşit erişimlerinin sağlanması ve uluslararası ticaret dâhil, enformasyon teknolojisi, iş ve ekonomik olanaklara erişimlerinin teşvik edilmesi konularında lider konumundaki erkeklerin cesaretlendirilmesi;

Erkekleri, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesine ilişkin rolleri ve sorumlulukları konusunda duyarlı kılmak ve kadınların, HIV/AIDS ve kadınlara karşı şiddete ilişkin hususları da kapsayacak şekilde insan haklarından tam olarak yararlanmaları için, özellikle erkek egemen kurumlar, endüstriler ve derneklerde olmak üzere çok sayıda erkeğe ulaşılabilecek ortamların belirlenmesi ve kullanılması;

Diğer konuların yanı sıra, erkekler ve erkek çocuklarının kadınlar ve kız çocuklarına karşı tavır ve davranışlarını etkileyen kültürel, sosyal ve ekonomik şartlar, cinsiyet eşitsizliği konusundaki farkındalıkları ve cinsiyet eşitliğini teşvike katılımları konularında araştırmalar yapmak ve/veya desteklemek için istatistik geliştirilmesi ve kullanılması;

Erkekler ve erkek çocuklarının cinsiyet eşitliği konusundaki görüşleri ve rollerini algılamaları konularında, daha ileri programlar ve politikalar geliştirilmesini sağlayacak araştırmaların yürütülmesi, olumlu uygulamaların tanımlanması ve geniş biçimde dağıtılması; cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkekler ve erkek çocuklarının entegre olmalarını sağlamak için gösterilen çabaların yarattığı etkilerin hesaplanması;

Kadınların ilerlemesi için kurumsal mekanizmalarda erkeklerin temsil edilmesinin teşvik edilmesi;

Erkek ve erkek çocuklarının, çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çatışmaların çözümü ile çatışma sonrası barışın sağlanmasında kadınların eşit katılımını desteklemeleri için teşvik edilmesi;

Komisyon BM sistemi içindeki bütün birimlerin üzerinde anlaşmaya varılan bu sonuçlarda yer verilen tavsiyeleri dikkate almalarını ve bu sonuçların yaygınlaştırılmasını ısrarla ister.

EK 2

ERKEKLER VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE İLİŞKİN KONSEY KARARLARI**

Avrupa Birliği Konseyi

Toplumsal cinsiyet eşitliği, Avrupa Topluluğu Sözleşmesi'nin temel ilkelelerinden bir tanesi olup, Topluluğun hedefleri arasında da yer almaktadır; tüm aktivitelerinde kadın-erkek eşitliğini göz önünde tutmak Topluluğun özel görevlerindedir.

23/24 Mart 2006 tarihinde yapılan Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının ekonomik gelişme, refah ve rekabetin sağlanmasında hayati öneme sahip olduğu belirtilmiştir ve bu doğrultuda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Paketi kabul edilmiştir.

Kadınların güçlendirilmesine ilişkin 1995 BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nda, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi çalışmalarında yer alması desteklenmiş; bu destek, Kadının Statüsü Komisyonu (KSK)'nun 2004 yılında yapmış olduğu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin ve erkek çocuklarının rolüne ilişkin görüşmelerinde yeniden doğrulanmıştır.

Komisyon'un "Kadın Erkek Eşitliği Yol Haritası" (2006-2010) nda erkeklerin kadınlara oranla ev ve aileye ilişkin olarak hâlâ daha az sorumluluk aldıkları belirtilmekte; toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yaşama, özgürlük, saygınlık, fiziksel ve zihinsel bütünlük gibi temel hakların ihlali-ne neden olduğu vurgulanmakta, eğitim-öğretim ve kültür alanlarındaki mevcut yapının hâlâ toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını içerdiğini ifade etmektedir.

2005 yılında, iş hayatı ve özel hayatın uyumlaştırılması konusuna odaklanarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde erkeklerin rolü hususunun, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine ilişkin Topluluğun strateji çerçevesi için proje finansmanında özel bir yere sahip olmuştur "erkekler ve toplumsal cinsiyet eşitliği" konusu, iş hayatı ve aile hayatının uyumlaştırılması odaklı Avrupa Komisyonu 2005 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yıllık

** Gayri resmi çeviridir.

Raporu'nda ayrı bir oturumda görüşülmüştür. 2006 yılı Temmuz ayında, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Danışma Komitesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde erkeklerin rolü konusunda bir görüş geliştirmiştir.

Konsey, aşağıda yer alan kararları kabul etmiştir:

İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Bireysel İlişkiler Konulu 2767. Konsey Toplantısı

Brüksel, 30 Kasım ve 1 Aralık 2006

Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Konsey Kararları

Avrupa Birliği Konseyi

15/16 Mart 2002 Barselona Avrupa Konseyi, Üye Devletlerin çocuk bakımı hizmetlerine olan gereksinimini göz önünde bulundurarak, 2010 yılına kadar 3 yaşından büyük, okul yaşına gelmiş çocuklardan küçük yaştaki çocukların bakım ihtiyacının %90'ı ve 3 yaşından küçük çocukların bakımının en az %33'ünü karşılamak üzere, kadınların işgücüne katılımı önündeki engellerin ortadan kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikası ve iş hayatı ile özel hayatın etkili bir şekilde uyumlaştırılmasının AB'nin yaşlanan nüfusu ve düşük doğurganlık oranı gibi demografik sorunlarının ortadan kaldırılmasına katkı sağlayabilir.

AB'de, iş piyasasında görülen cinsiyet ayrımcılığı gibi yapısal eşitsizlikler ve kadınlara yönelik olarak doğrudan yapılan ayrımcılıktan kaynaklanan, cinsiyete dayalı büyük maaş farkları hâlâ görülmektedir.

Üye Ülkelerde sağlık alanında karşılaşılan riskler konusunda cinsiyete dayalı farklar bulunmaktadır. Bu risklerin büyük bölümü hem ekonomik hem insani açıdandır. Sağlık üzerinde önemli bir etkiye sahip olan yaşam biçimleri, cinsiyete dayalı normlar ile kadınlar ve erkekler açısından farklılık gösteren kavramların etkisinde kalmaktadır.

Ekim 2006'da Finlandiya AB Dönem Başkanlığı, "Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği-Gelişen Politikalara Doğru" konulu Avrupa çapında uzmanlara yönelik bir konferans düzenlemiştir. Daha önceki birçok dönem

başkanlıkları “babalar”, “erkekler ve bakım” gibi konularda konferanslar düzenlemişlerdir.

Avrupa Birliği Konseyi,

Kadının statüsünün güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına erkeklerin nasıl katkı sağladıkları ve bir bütün olarak erkekler ile toplumun refahına toplumsal cinsiyet eşitliğinin olumlu etkisine daha fazla dikkat gösterilmesi gerektiğini belirtir.

Erkekler ve kadınlar arasında eşitsizlikler ve dengesizliklerin hâlâ mevcut olduğunu ifade eder.

Erkekler ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çalışmalarına katılımlarının, kadınlar ve kız çocuklarının güçlendirilmesi ile tutarlı olması gerektiğini, erkekler ile erkek çocukları için eşit fırsatların sağlanması girişimlerinin, kadınlar ve kız çocukları için eşit fırsatların sağlanması girişimlerine gölge düşürmemesi gerektiğini vurgular.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için geliştirilen politikalar ve önlemlerin uygunluğu, kalitesi ve etkililiğini arttırmak amacıyla, hem erkekler hem de kadınların ihtiyaç ve çıkarlarının göz önünde bulundurulduğunu gösteren toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yerleştirilmesi stratejisinin etkisinin ve genel anlamda uygulanmasının önemini teyit eder.

Erkekler ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin konuların henüz bir bütün olarak görülmediği ve erkekler ile toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun, iş hayatı ile özel hayatın uyumlaştırılması konusunun ötesine geçmesi gerektiğinin farkına varır.

Aile durumları, yaş, sağlık, etnik köken, sosyal geçmiş, cinsel yönelim, sakatlık gibi yaşamsal açıdan farklı durumlarda olan ya da farklı gruplara dâhil olan kadınlar ve erkeklerin yaşadığı özel durumları göz önüne alarak önlemleri şekillendirmek gerektiğini kabul eder.

Hem kadınlar ve kız çocuklarını hem de erkekler ve erkek çocuklarını çeşitli durumlar, fırsatlar, yapılar ve politikaların nasıl etkilediğini araştır-

mak için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Avrupa Kurumu ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin farklı ulusal yapıları destekler.

Erken çocuk bakımı ve eğitiminden başlamak üzere, cinsiyet kalıpyargılarını ortadan kaldırmayı hedefleyen pedagojik uygulamaların geliştirilmesinin yanı sıra, dengeli biçimde kadın ve erkeklerin topluma katılmasına katkı sağlayan bir araç olarak, erkekler ve erkek çocuklarının kendileri ve diğerlerinin bakımlarını üstlenme kapasite ve potansiyellerini arttıran eğitim methodları ve araçlarına dikkat gösterilmesini teşvik eder.

Üye Devletleri, cinsiyet kalıpyargıları ile ilgili tartışmalarla birlikte erkekler ve kadınlar-özellikle de gençler arasındaki ilişkiler hakkındaki bilgiler ışığında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve erkeklerin bu konuyla nasıl bir bağlantı içerisinde olduğuna dikkat göstermeleri konusunda teşvik eder.

Üye Devletleri, kamu ve özel kesimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve bu hedefe erkeklerin katılımını desteklemek amacıyla kurumsal yapıların güçlendirilmesi için zorlar.

Komisyon ve Üye Devletleri, karar alma pozisyonlarında erkeklerin sahip olduğu hakimiyeti göz önüne alarak hem kadınlar hem erkekler için eşit kariyer fırsatları sunmaya ve iş piyasasında toplumsal cinsiyet ayrımını ortadan kaldırmak amacıyla erkekleri kadınların çoğunlukta olduğu eğitim alanları ve mesleklere; kadınları da erkeklerin çoğunlukta oldukları eğitim alanları ve mesleklere yönlendirmek için önlemler almaya zorlar; bu bağlamda, Üye Devletleri ve Komisyon'u cinsiyete dayalı maaş farklarını ortadan kaldırmaya yönelik somut adımlar atmaya davet eder.

Sağlık alanında toplumsal cinsiyet boyutunun AB sağlık politikalarının önemli bir parçası olduğunu ve sağlığı geliştirme amacı güden proje ve hizmetlerin, kadınlar ve erkeklerin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiğini vurgular.

Cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinin çoğunun erkekler tarafından gösterildiğini onaylar; Üye Devletleri ve Komisyonu, özellikle genç erkekler ve erkek çocuklarına yönelik önleyici önlemler ile failere karşı cezai önlem-

lerin alınması ile özellikle aile içi şiddet vakalarında mağdurlar ve suçlu kişiler için özel programların uygulanması için zorlar.

Kadınlar ve erkekler arasında aile ve bakıma ilişkin sorumlulukların eşit olarak dağıtılmasını desteklemek amacıyla, bugünün toplumlarındaki aile tiplerinin çeşitliliğini ve çocukların çıkarlarını göz önünde bulundurarak istihdamın her kademesinde aile ve iş hayatının uyumlulaştırılması amacını taşıyan politikaların genişletilmesinin önemini kabul eder.

Üye Devletleri 2010'a kadar çocuk bakımı hizmetlerine ilişkin Barcelona hedeflerine ulaşılması yönündeki gelişmelerde hız kazandırmaya; babalar için ebeveyn izni, mali yetkinlikler ile bilgi ve farkındalığı artırıcı girişimler dâhil olmak üzere, ebeveyn sorumluluklarını üstlenmeye teşvik ederek erkekleri çocuğun bakımı ve bakıma ilişkin diğer sorumlulukları kadınlarla eşit olarak paylaşmaya teşvik etmek üzere somut önlemler almaya zorlar.

Sosyal partnerler ve şirketlerin, iş hayatı ile aile hayatının uyumlulaştırılması politikalarında, şirketlerde farkındalığın artırılmasında, erkek egemen meslekler dâhil olmak üzere özellikle erkeklere esnek çalışma saatlerinin sunulmasında oynadıkları rolün önemini farkına varır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için önlemler alırken ve projeler geliştirirken Üye Devletleri, her iki cinsiyetin de göz önünde bulundurulmasına dikkat etmeye davet eder.

Özellikle, ulusal ve AB düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan politikalara erkeklerin katılımını ve katkısını artırmak hedefinin yanı sıra karar alma mekanizmalarında dengesiz güç dağılımına yol açan süreçlerin daha iyi anlaşılması hedefiyle, toplumsal cinsiyete ilişkin araştırmalar ve iyi uygulamaları geliştirerek Üye Devletler ve Komisyon'u erkekler ile toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ne tür konular ve zorluklar olduğunu tespit etmeye davet eder.

